

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

**České předsednictví Rady Evropské unie
z pohledu tlumočníků a delegátů**

**The Czech EU Presidency from the point of view of Interpreters and
Delegates**

Magisterská diplomová práce

Jana Trubková, 2010

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Diplomová práce vznikala v rámci Rozvojového projektu MŠMT na rok 2009

„Vývoj, příprava a nabídka specifických modulů tlumočnických kurzů CV se zaměřením na problematiku Evropské unie a potřeby veřejné a státní správy“ (CSM 47), jehož řešitelkou byla prof.PhDr.Ivana Čeňková, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomový úkol zpracovala samostatně na základě uvedených zdrojů.

V Praze dne

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě srdečně poděkovat zejména Prof. PhDr. Ivaně Čenkové, CSc. za námět a vedení diplomové práce, za obrovskou podporu, pomoc a mnoho cenných rad. Dále velmi děkuji za pomoc při získávání statistických dat a za poskytnutí důležitých informací Mgr. Miroslavě Žilkové z Úřadu vlády ČR, paní ředitelce agentury Artlingua JUDr. Ljubě Suché a vedoucímu českého tlumočnického oddělení DG SCIC panu Rodericku Jonesovi. Za statistické výpočty děkuji Mgr. Matúšovi Maciakovi MSc. a poděkování si zaslouží také všichni, kdo vyplnili dotazníky pro tento výzkum. V neposlední řadě bych ráda vyjádřila velký dík za podporu mému příteli Carlosovi.

OBSAH:

1. Úvod	8
2. Obecná část	11
2.1. Institucionální struktura Evropské unie	11
2.2. Tlumočení v Evropských institucích	14
2.2.1. DG SCIC	15
2.2.2. Tlumočení do aktivního cizího jazyka - „Retour“	16
2.3. Rada Evropské unie	18
2.3.1. Předsednictví Rady Evropské unie	20
2.3.1.1. Funkce předsednictví	23
2.3.1.2. Změny ve fungování předsednictví po přijetí Lisabonské smlouvy	25
2.4. České předsednictví Rady Evropské unie v první polovině roku 2009	26
2.4.1. Priority českého předsednictví	27
2.4.2. Průběh českého předsednictví	29
2.4.3. Organizační zajištění českého předsednictví v ČR	30
2.4.4. Tlumočnické služby pro české předsednictví	32
2.4.4.1. Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise (DG SCIC)	32
2.4.4.2. Tlumočnické služby pro české předsednictví na území ČR	33
2.5. Shrnutí	37
3. Teoretická část	39
3.1. Simultánní tlumočení jako komunikační proces	39
3.1.1. Faktory ovlivňující proces simultánního tlumočení	40
3.2. Role tlumočnicka v simultánně tlumočené interakci	44
3.2.1. Simultánně tlumočená interakce	44
3.2.2. Role tlumočnicka	45
3.2.3. Tlumočnick v interakci s účastníky komunikačního procesu	47
3.2.4. Role tlumočnicka z pohledu účastníků komunikačního procesu	48
3.3. Kvalita tlumočení - cíl teorie i praxe	50
3.3.1. Hodnocení kvality tlumočení z pohledu tlumočnicků	52
3.3.2. Hodnocení kvality tlumočení z pohledu delegátů - příjemců	53
3.4. Typologie tlumočených projevů v Radě Evropské unie	58
4. Empirická část	60
4.1 Metoda výzkumu	60
4.2. Sestavení dotazníků	60
4.3 Charakteristika respondentů	61
4.3.1. Tlumočnicki	61
A, Artlingua	61
B, DG SCIC čeština A a DG SCIC čeština C	62
4.3.2. Delegáti	63
A, Čeští a zahraniční delegáti	63
B, Čeští předsedající delegáti	63
4.4. Průběh šetření	63
4.5. Výsledky dotazníkového šetření	64
4.5.1. Předsednictví z pohledu tlumočnicků	64
4.5.1.1. Předsednictví jako nová zkušenost	65
4.5.1.2. Příprava na tlumočení	69
4.5.1.3. Potíže při tlumočení	71
4.5.1.4. Příčiny potíží	73
4.5.1.5. Dostupnost podkladů	75

4.5.1.6. Celkové zhodnocení	76
4.5.2. Předsednictví z pohledu delegátů	81
4.5.2.1. Tlumočení do jednotlivých jazyků	81
4.5.2.2. Celkové zhodnocení	81
4.5.2.3. Potíže s porozuměním tlumočení	84
4.5.2.4. Příčiny potíží tlumočnicků z pohledu delegátů	85
4.5.2.5. Vliv řečníka na tlumočnickův výkon	87
4.5.3. Tlumočení z pohledu předsedajících pracovních skupin.....	88
4.5.4. Porovnání vzájemného hodnocení tlumočnicků a delegátů	93
4.5.4.1. Delegáti z pohledu tlumočnicků.....	94
A, Plynulost, srozumitelnost:.....	96
B, Bohatost vyjadřování	96
C, Přesnost vyjadřování.....	97
D, Množství odborné terminologie.....	98
E, Strukturovanost projevů.....	99
F, Nejčastější druh projevu delegátů	100
G, Cizojazyčný projev českých delegátů.....	101
4.5.4.2. Tlumočníci z pohledu delegátů.....	102
A, Plynulost, srozumitelnost:.....	103
B, Bohatost vyjadřování – slovní zásoby	103
C, Přesnost vyjadřování.....	104
D, Množství odborné terminologie.....	105
4.6. Shrnutí empirické části	106
5. Závěry	108
6. Shrnutí	111
7. Résumé	113
8. Summary.....	115
10. Přílohy	122

Seznam příloh:

- Příloha I.** – Dotazník pro tlumočnický Artlingua
Příloha II. – Dotazník pro tlumočnický SCIC
Příloha III. – Dotazník pro české delegáty
Příloha IV. – Dotazník pro zahraniční delegáty
Příloha V. – Dotazník pro předsedající delegáty
Příloha VI. – Report – statistické vyhodnocení dotazníků (delegáti)
Příloha VII. – Report2 – statistické vyhodnocení dotazníků (tlumočníci)
Příloha VIII. – Analýza dotazníků čeští delegáti
Příloha IX. – Analýza dotazníků zahraniční delegáti
Příloha X. – Analýza dotazníků předsedající delegáti
Příloha XI. – Analýza dotazníků Artlingua
Příloha XII. – Analýza dotazníků SCIC
Příloha XIII. – Analýza dotazníků SCIC čeština C
Příloha XIV. – Komentáře z otevřených otázek v tabulkách
Příloha XV. – Souhrnná tabulka SCIC (zdroj: Úřad vlády)
Příloha XVI. – Souhrnná tabulka Artlingua (zdroj: Úřad vlády)
Příloha XVII. – Meetings with interpretation - Information for the Presidency
Příloha XVIII. – DG INTERPRETATION (SCIC) - CONDITIONS FOR THE SUPPLY OF INTERPRETING SERVICES
Pozn.: Přílohy VI.-XVIII. na CD.

Seznam grafů:

Graf 1.: Bylo v rámci Vašeho profesionálního života v něčem tlumočení během českého předsednictví nové?.....	65
Graf 2.: Příprava na tlumočení.....	69
Graf 3.: Měl/a jste někdy během jednání v rámci českého předsednictví pocit, že je přetlumočení řečníka obtížné?	71
Graf 4.: Příčiny potíží.....	73
Graf 5.: Dostupnost materiálů.....	75
Graf 6.: Jak byste celkově zhodnotil/a organizaci a zajištění kvalitních podmínek pro práci?.....	77
Graf 7.: Tlumočení během předsednictví v porovnání s běžným profesionálním životem.....	79
Graf 8.: Jak byste celkově označil/a tlumočení během českého předsednictví co do jeho kvality?.....	81
Graf 9.: Měl/a jste někdy během jednání potíže s porozuměním tlumočení?.....	84
Graf 10.: Příčiny potíží.....	85
Graf 11.: Přispěl k požitím řečník?.....	87
Graf 12.: Plynulost, srozumitelnost (čeští delegáti).....	96
Graf 13.: Plynulost, srozumitelnost (zahraniční delegáti).....	96
Graf 14.: Bohatost vyjadřování (čeští delegáti).....	97
Graf 15.: Bohatost vyjadřování (zahraniční delegáti).....	97
Graf 16.: Přesnost vyjadřování českých delegátů.....	98
Graf 17.: Přesnost vyjadřování zahraničních delegátů.....	98
Graf 18.: Množství terminologie u českých delegátů.....	99
Graf 19.: Množství terminologie u zahraničních delegátů.....	99
Graf 20.: Nejčastější druh projevu českých delegátů.....	100
Graf 21.: Nejčastější druh projevu zahraničních delegátů.....	100
Graf 22.: Plynulost a srozumitelnost tlumočnicků.....	103
Graf 23.: Bohatost vyjadřování tlumočnicků.....	103
Graf 24.: Přesnost vyjadřování tlumočnicků.....	104
Graf 25.: Znalost terminologie.....	105

Seznam tabulek:

Tabulka 1.: Jste akreditovaným tlumočnickem v evropských institucích v Bruselu?.....	61
Tabulka 2.: Máte tlumočnické vzdělání?(1).....	62
Tabulka 3.: Máte tlumočnické vzdělání?(2).....	62
Tabulka 4.: Obtížnost tlumočení – vzdělání – překonání potíží.....	72
Tabulka 5.: Příčiny potíží(1).....	73
Tabulka 6.: Příčiny potíží(2).....	85
Tabulka 7.: Věděl/a jste před jednáním, do kterého jazyka/ kterých jazyků budete tlumočen/a přímo z češtiny?.....	89
Tabulka 8.: Kontroloval/a jste si Vy/nebo Vaši kolegové tlumočení Vašich vystoupení do cizího jazyka?.....	90
Tabulka 9.: Pokud jste poslouchal/a tlumočení do cizího jazyka, byl/a jste si vědom/a toho, že to nemusel být jazyk, do kterého bylo Vaše vystoupení tlumočeno přímo?.....	91
Tabulka 10.: Poskytl/a jste tlumočnickům podklady pro tlumočení Vašeho vystoupení?.....	92
Tabulka 11.: Projevy strukturované.....	99
Tabulka 12.: Jak hodnotíte tlumočení do Vašeho rodného jazyka?.....	106

1. Úvod

Mezinárodní organizace hrály v historii tlumočení odjakživa významnou úlohu. Rozvoj mezinárodního styku byl vždy nutně doprovázen rozkvětem tlumočení, díky němuž mohlo docházet k setkávání zástupců z mnoha států. Tlumočení v mezinárodních organizacích se vyvíjelo stejně, jako se vyvíjelo a vyvíjí vnímání tlumočení jeho uživateli. Dnes se v mezinárodních organizacích používá téměř výlučně simultánní tlumočení, tlumočnická technika je vysoce kvalitní, tlumočníci mají své stálé místo v sále, mění se jejich příprava a delegáti na mezinárodních setkáních považují kvalitní tlumočení za samozřejmost.

Čeština byla jako jazyk komunikace přítomna na mezinárodních jednáních i v minulosti, ale vždy pouze v roli takzvaného „malého“ jazyka. První zlom v její mezinárodní důležitosti nastal při vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004, kdy se stala jedním z oficiálních jazyků této organizace, jedné z největších na světě pokud jde o objem tlumočení. Od té doby je čeština sice rovnocenným partnerem takových jazyků, jako jsou francouzština a angličtina, ale dále zaznívá v porovnání s nimi na zasedáních v mnohem menší míře.

V nedávné době však nastala v Evropě situace, která se dalších více než deset let nebude opakovat. Čeština se poprvé stala jedním z nejvýznamnějších jazyků mezinárodního styku, neboť se stala hlavním komunikačním jazykem mezi 27 členy Evropské unie. Po krátkém členství České republiky v Evropské unii nám totiž v první polovině roku 2009 připadl úkol předsedat jedné z nejdůležitějších evropských institucí, Radě Evropské unie. Tato událost byla pro tlumočníky pracující s češtinou zcela novou zkušeností, stejně jako pro náš stát, kterému historicky první výkon předsednické funkce přinesl celou řadu povinností, příležitostí a zkoušek. Během šesti měsíců Česká republika

politicky koordinovala všechna jednání Rady EU a Evropské rady a tato role pro ni byla velkou výzvou, stejně, jako čeština v roli jednoho z hlavních jazyků komunikace mezi evropskými delegáty byla velkou výzvou pro české tlumočníky.

Jaké konkrétní výzvy české předsednictví tlumočnickům přineslo, to je otázka, která se stala východiskem předkládané diplomové práce. Naším cílem je ukázat, jak čeští tlumočníci předsednictví prožívali, jak svou práci během něj hodnotili, a jaké nové zkušenosti předsednictví přineslo do jejich profesionálního života. Domníváme se, že zkušenosti tlumočnicků s českým předsednictvím jsou velmi cenným zdrojem informací pro budoucí tlumočníky, kteří budou v rámci struktur Evropské unie jednou možná tlumočit po boku svých zkušenějších kolegů. Chtěli jsme podat co nejkompletnější obraz zkušeností s tlumočením během předsednictví, a proto jsme provedli dotazníkové šetření nejen mezi tlumočníky, ale i mezi delegáty, s cílem popsat proběhlá jednání v rámci českého předsednictví z pohledu všech jeho aktérů a jejich hodnocení vzájemně porovnat. Výsledky šetření jsou jádrem empirické části této práce, v níž odpovíme na otázky, jak tlumočníci s češtinou hodnotili projevy českých a zahraničních delegátů během předsednictví, jak delegáti hodnotili kvalitu tlumočení, jak mezi delegáty a tlumočníky fungovala vzájemná spolupráce, a na mnohé další.

Před samotnou prezentací výsledků dotazníkového šetření zasadíme české předsednictví do kontextu Evropské unie, do kontextu historického vývoje této funkce, a stručně představíme konkrétní úkoly předsedajícího státu. Popíšeme organizaci českého předsednictví, předložíme charakteristiku konaných akcí a budeme se věnovat i politickému aspektu českého předsednického mandátu.

Dále představíme teoretický přístup k tlumočení, hlavnímu tématu této práce, na které budeme nahlížet jako na komunikační proces. Popíšeme roli jednotlivých aktérů

v tlumočené interakci a definujeme kvalitu tlumočení. Budeme při tom vycházet z výsledků existujících odborných prací na tato témata.

Hlavní část této práce však patří analýze dat získaných z dotazníkového šetření, vztahujícího se k tlumočení během českého předsednictví v Radě EU.

Na základě analýzy těchto dat si dovolíme formulovat určité závěry a doporučení.

2. Obecná část

2.1. Institucionální struktura Evropské unie

Evropská unie (EU) je uskupení států, které začalo vznikat v 50. letech 20. století při řešení klíčových otázek po 2. světové válce v Evropě. Vlády evropských států se tehdy snažily o nalezení takového způsobu uspořádání, který by zabránil hegemonii vládnutí jednoho státu a zajistil v Evropě mír. Na začátku 50. let se tato snaha zhmotnila v projektu Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), jehož hlavním cílem bylo vyřešit distribuci, zpracování a obecně obchod s tehdejšími dvěma hlavními strategickými surovinami. Šest zakládajících států tehdy předalo některé své kompetence novému nadnárodnímu orgánu a spolupráce mezi evropskými státy se začala od té doby dále rozvíjet: brzy vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM). Po prvotní čistě ekonomické fázi evropské integrace se začala postupně objevovat snaha o politickou spolupráci i v dalších oblastech, a tak začal jedinečný evropský sjednocovací proces, který trvá dodnes, a který se v roce 1992 s přijetím Maastrichtské smlouvy přejmenoval na Evropskou unii.

Evropská unie dnes svěřuje v některých oblastech část rozhodování na nadnárodní úrovni, v jiných oblastech se soustředí pouze na vzájemnou spolupráci a v dalších si členské státy ponechávají v rozhodování autonomii, přičemž pro jednotlivé úrovně rozhodování vznikly odpovídající evropské instituce. Jednotlivé konkrétní oblasti spolupráce se v průběhu historie postupně měnily. Mezi členskými státy nepanovala v průběhu vývoje integrace vždy shoda o tom, zda by hlavní rozhodování mělo probíhat na nadnárodním či naopak spíše mezivládním principu, a často tak přijímali kompromisní řešení, která ovlivňují evropské instituce dodnes.

Současná podoba Evropské unie se tak nedá adekvátně srovnat s žádnou dosavadní známou formou uskupení států a mnoho odborníků ji označuje za mezinárodní organizaci „*sui generis*“¹.

Přenosil² popisuje Evropskou unii jako „*mezinárodní organizaci nadnárodního charakteru, která má určité prvky státu*“. Její hlavní charakteristika podle něj spočívá v tom, že je schopna tvořit právo, které je aplikovatelné v členských státech přímo a v konfliktních situacích má přednost, a že vytvořila orgány, které jsou schopny právo prosazovat i proti vůli členských států.

Pitrová³ hovoří o Evropské unii jako o „*mezivládní organizaci s nadnárodní složkou*“. Uvádí, že EU svým principem rozhodování a agendou jednoznačně přesahuje rozměr mezinárodní organizace. Na druhé straně ji ale není možné přiřadit ke kategorii soustátí⁴.

Pitrová také shrnuje historické formování evropských institucí:

*„vyjednávání ve Společenství je poznamenáno hledáním hranic nadnárodního působení, jež má za následek permanentní dotváření konkrétních kompetencí evropských orgánů. Institucionální zázemí integračního procesu se tak nestalo mantinelem s přesnými mechanismy, ale variabilní platformou pro hledání politického kompromisu mezi členskými státy.“*⁵

V současnosti dochází k dalšímu rozšiřování pravomocí evropských institucí, integrace mezi členskými státy se prohlubuje a současně stále dochází ke zvyšování počtu členských států. Evropská unie se tak dále vyvíjí díky nepřetržitým vyjednáváním mezi členskými státy a je výsledkem neustálého hledání rovnováhy mezi různými protichůdnými názory.

¹ Pitrová 2002, Přenosil 2007, Kaniok 2008 aj.

² Přenosil 2007: 117.

³ Pitrová 2002: 13.

⁴ *ibid.*

⁵ *ibid.* 121.

Tomuto složitému vývoji kompetencí Evropské unie odpovídá i složitý vývoj a současný charakter evropské struktury institucí.

V současné době existuje několik desítek evropských institucí, ale pouze tři z nich se účastní rozhodovacího procesu, a mají tedy největší význam. Jedná se o Evropský parlament, Evropskou komisi a Radu Evropské unie. Často se hovoří o tzv. „*institucionálním trojúhelníku*“.

Hlavní nadnárodní institucí Evropské unie je **Evropská komise**. Je hlavním výkonným orgánem a předkládá návrhy evropských právních předpisů. Má na starosti praktické provádění politik EU včetně rozdělování finančních prostředků. Jejím úkolem je hájit zájmy Evropské unie jako celku a dbát na to, aby všechny členské státy dodržovaly evropské smlouvy, přejímaly evropskou legislativu a upravovaly podle ní své vlastní legislativní systémy. Tvoří ji 27 evropských komisařů - po jednom z každého členského státu. Komisaře navrhuje vláda každého státu, ale v komisi jednají nezávisle, každý v rámci svého přiděleného resortu. Evropská komise zasedá jednou týdně, sídlí v Bruselu a jejím předsedou je v současnosti José Manuel Durão Barroso.

Evropský parlament zastupuje občany členských států. Skládá se ze 736⁶ europoslanců volených přímo všemi občany každých pět let. Zabývá se všemi aktivitami Evropské unie, ale rozhodnutí přijímá pouze společně s Radou EU (schvaluje návrhy zákonů předložené Evropskou komisí a může zámítnout návrh rozpočtu). Lisabonská smlouva, které se v souvislosti s jejím vlivem na podobu předsednictví ještě budeme věnovat, dále rozšířila pravomoce Evropského parlamentu, zejména pokud jde právě o spolurozhodování s Radou. Evropský parlament zasedá ve Štrasburku a v Bruselu a v současnosti mu předsedá Jerzy Buzek.

⁶ stav k 12.4.2010.

Třetí hlavní institucí je **Rada Evropské unie**. Představuje mezivládní složku Evropské unie, neboť zastupuje vlády členských států. Je hlavním rozhodovacím orgánem. Na nejvyšší úrovni se skládá z ministrů členských států vždy z každého konkrétního resortu. Na této úrovni zasedá v Bruselu, neformální schůzky ministrů probíhají však i v členských státech. Podle resortů se dělí na několik Rad, neboli na takzvané „formace Rady“. Předsedá jí každých šest měsíců jiný členský stát.

V rámci rozsahu této práce se bohužel nemůžeme popisu institucionální struktury Evropské unie věnovat více. Protože je však naším tématem tlumočení během předsednictví v Radě EU, zaměříme se dále podrobněji na tuto instituci, již se institut předsednictví týká. Nejprve však stručně nastíníme organizaci tlumočení v evropských institucích nezávisle na tom, který stát Unii právě předsedá, neboť tlumočení během šestiměsíčního předsednictví je součástí tohoto celoročního kontextu.

2.2. Tlumočení v Evropských institucích

Jedním z významných principů, jimiž se Evropská unie řídí, je mnohojazyčnost. V rámci tohoto principu má každý právo a možnost vyjadřovat se v institucích Unie v kterémkoli z úředních jazyků. V současnosti má Evropská unie 27 členských států, jejichž vlády se rozhodly používat ke vzájemné komunikaci 23 úředních jazyků. Právo hovořit v kterémkoli z nich je dodržováno v Evropském parlamentu, v Komisi i v Radě. V kterémkoli z těchto jazyků mohou hovořit poslanci, komisaři i ministři členských států, a každý občan se v kterémkoli z nich může na evropské instituce obrátit. Do všech jsou také překládány všechny právní akty. Zachování principu mnohojazyčnosti klade přirozeně velké nároky na překladatele a tlumočníky, protože jedině díky nim může být toto pravidlo respektováno.

Podobně jako v jiných mezinárodních organizacích, i v evropských institucích je dnes používáno zejména simultánní tlumočení. Proto se také naše práce zaměřila pouze na simultánní tlumočení během českého předsednictví.

2.2.1. DG SCIC

Pro hlavní evropské instituce (kromě Parlamentu a Soudního dvora) zajišťuje tlumočnické služby **Generální ředitelství pro tlumočení** (DG SCIC) při Evropské komisi.

Nejstarší předchůdce dnešního DG SCIC vznikl už na počátku evropského sjednocování současně se vznikem Evropského společenství uhlí a oceli. Vystačil tehdy s malou skupinkou tlumočnicků, protože úřední jazyky ESÚO byly pouze čtyři, pro komunikaci mezi šesti zakládajícími státy. Po založení EHS a EUROATOM zahájila tehdejší Evropská komise činnost Oddělení pro tlumočení s 15ti tlumočnickými. Přímou v rámci tohoto Oddělení Komise byli od počátku tlumočnické také školení (šlo o další odbornou přípravu pro absolventy vysokých škol). Školení tlumočnicků se později rozšířilo i přímo na vysoké školy ve členských státech a od roku 1979 i do nečlenských států Unie. V roce 1997 byla interní odborná příprava v rámci Komise zcela pozastavena a přenechána plně na univerzitách a tlumočnických školách ve členských státech.

Po rozšíření Unie o Spojené království, Dánsko a Irsko v roce 1973 se počet úředních jazyků zvedl na šest a místo Oddělení zahájilo svoji činnost Ředitelství pro tlumočení. V roce 1981 se po přistoupení Řecka stala řečtina dalším úředním jazykem a místo Ředitelství pro tlumočení byla založena Společná tlumočnická a konferenční služba (DG SCIC). Tato služba, nejmladší předchůdkyně dnešního Generálního ředitelství pro tlumočení, zajišťovala tlumočnické Komisi, Radě Evropské unie, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru, Evropské investiční bance a později pak i Výboru

regionů a různým evropským nadacím a agenturám. V říjnu 2003 se Evropská komise rozhodla pro reorganizaci a administrativně posílila Společné tlumočnické a konferenční služby (SCIC) a vytvořila dnešní Generální ředitelství pro tlumočení, přičemž interně používaná zkratka DG SCIC byla zachována.⁷

2.2.2. Tlumočení do aktivního cizího jazyka - „Retour“

Nejen jméno a podoba Generálního ředitelství pro tlumočení, ale i samotná forma tlumočení v evropských institucích se v průběhu historie vyvíjela. S každým rozšířením o nové státy bylo nutno zajistit tlumočení z nových a do nových úředních jazyků. Zajímavým historickým okamžikem bylo v této souvislosti rozšíření o Rakousko, Finsko a Švédsko v roce 1995. Do té doby bylo jediným přípustným směrem simultánního tlumočení v evropských institucích tlumočení do mateřského jazyka, protože kvalita tohoto druhu tlumočení byla považována za vyšší než kvalita tlumočení do cizího jazyka. Už samotný fakt, že spolu evropští političtí zástupci museli vzájemně komunikovat přes tlumočníky, byl tehdy považován za velmi nevýhodný, a proto existovala tato snaha o zajištění vysoké kvality komunikace používáním pouze „kvalitnějšího“ tlumočení do mateřštiny.

Ovšem v roce 1995 po přistoupení Rakouska, Finska a Švédska byli tlumočení z finštiny schopni zajistit pouze finští tlumočníci, a tak se v evropských institucích začal běžně používat „retour“.

„Retour“ je termín označující tlumočení do aktivního cizího jazyka (jazyka B), avšak část této definice bývá někdy považována za problematickou. Máme na mysli definici jazyka B. Většina odborníků se shoduje na tom, že označení B může mít ve svém jazykovém profilu tlumočnick u toho jazyka, který perfektně ovládá, a do kterého je

⁷ *Stručná historie* (DG SCIC – pozn.), dostupné na http://scic.ec.europa.eu/europa/jcms/c_5206/strucna-historie.

schopen tlumočit v kvalitě téměř shodné s kvalitou tlumočení do mateřského jazyka. Problém určení jazyka B není tématem této práce, přesto si dovolíme představit v této otázce vlastní názor, v němž se ztotožňujeme s názorem Ch. de Fortise⁸. Tento bývalý tlumočník v NATO odmítá srovnávání jazyka B pouze s mateřským jazykem jako takovým a odmítá tedy i apriorní určení jazyka B u bilingvních osob. Naopak definuje kvalitu všech jazyků (A, B i C) podle jejich „aktivnosti“ a bohatosti vyjadřování, jež podle něj u jazyka B výrazně přesahuje vyjadřovací rejstřík „běžných rodilých mluvčích“:

„En parlant ici de la langue ‘A’ dite ‘maternelle’, j’entends un niveau de langue hors du commun, car il ne suffit pas d’être ressortissant d’un pays et d’être d’une certaine expression linguistique pour prétendre maîtriser cette langue comme se le doit un interprète de conférence. Il s’en suit que certaines langues ‘B’ peuvent être supérieures, comme vecteurs d’expression, à une langue ‘A’ moyenne.“⁹

V evropských institucích se dnes retour z praktických důvodů používá běžně. Po rozšíření Evropské unie na 27 členských států se jejími členy stalo mnoho států východní Evropy, v nichž se hovoří takzvanými „malými“ jazyky. Tlumočení z těchto jazyků zajišťují často tlumočníci s mateřským „malým jazykem“, jako například čeští tlumočníci do cizího (pilotního) jazyka, z něž se sdělení může tlumočit do dalších jazyků pro všechny ostatní delegáty.

Pokud jde o pilotáž, ta je dnes v evropských institucích naprosto nezbytná. Při plném jazykovém režimu bez pilotáže by se při současném počtu úředních jazyků jednalo o 253 možných jazykových kombinací v 506 směrech tlumočení. Proto je pilotáž nutná, a to nejen v případech, kdy má být zajištěn plný jazykový režim. Často se ani netlumočí mezi všemi úředními jazyky a používají se pouze omezenější jazykové režimy. Jako pilotní jazyky jsou většinou používány angličtina a francouzština, tedy zároveň nejčastější jazyky pro retour.

⁸ Fortis 2007.

⁹ ibid: 1.

Před tím, než se budeme věnovat výhradně organizaci a samotnému tlumočení během českého předsednictví, vrátíme se ještě k popisu Rady Evropské unie jako jedné z hlavních evropských institucí, v níž toto rotační předsednictví členských států funguje. Předsednictví zařadíme do kontextu jeho historického vývoje a také do jeho aktuálního evropského kontextu první poloviny roku 2009.

2.3. Rada Evropské unie

Rada Evropské unie je orgán složený z ministrů vlád členských států. Její zasedání se konají podle jednotlivých oblastí působnosti a účastní se jich vždy příslušný ministr dané oblasti z každého členského státu. Před Lisabonskou smlouvou existovalo celkem devět formací Rady: Obecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC), Hospodářství a finance (ECOFIN), Spravedlnost a vnitřní věci (JHA), Zaměstnanost, sociální politika, zdraví a ochrana spotřebitele (EPSCO), Konkurenceschopnost (COCOM), Doprava, telekomunikace a energie (TTE), Zemědělství a rybolov (AGRFIS), Životní prostředí (ENV), Vzdělávání, mládež a kultura (EYC). S přijetím Lisabonské smlouvy dochází k rozdělení Rady pro obecné záležitosti a vnější vztahy na Radu pro obecné záležitosti a Radu pro zahraniční věci.

Rada v jakémkoliv složení plní šest následujících hlavních funkcí: 1) schvaluje právní akty (ve spolupráci s Evropským parlamentem), 2) koordinuje hospodářské politiky členů EU, 3) jménem EU uzavírá smlouvy s jednotlivými státy nebo mezinárodními organizacemi, 4) společně s Parlamentem schvaluje rozpočet Unie, 5) rozvíjí Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a 6) koordinuje spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí¹⁰.

¹⁰ König, Lacina, Přenosil 2007: 130.

Rozhoduje buď prostou většinou, kvalifikovanou většinou nebo jednomyslným hlasováním.

Formální zasedání Rady probíhají v Bruselu, neformální většinou organizuje na svém území předsednický stát. Jednání, která probíhají v rámci Rady, ovšem nejsou pouze schůzky ministrů členských států. Před tím, než dojde k formálnímu přijetí nějakého rozhodnutí na úrovni ministrů, je jeho návrh vždy nejdříve projednán na nižší úrovni, takzvanými přípravnými orgány. Mezi ty se řadí výbory a pracovní skupiny. Jak uvádí Strouhal,

„tímto způsobem, na profesionální administrativní úrovni, se rozhoduje až o osmdesáti procentech aktů Rady. K prvnímu posouzení návrhu dojde nejprve v pracovních skupinách nebo podskupinách, složených ze zástupců státní správy členských států (typicky z domácích ministerstev nebo delegací jednotlivých stálých zastoupení v Bruselu). Jednání pracovních skupin se účastní také zástupci Generálního sekretariátu Rady a zástupci Evropské komise.“¹¹

Výbory a pracovní skupiny přijímají rozhodnutí, která se posléze předávají k posouzení výborům stálých zástupců při EU (COREPER I a II), které fungují buď ve složení velvyslanců, nebo jejich zástupců a připravují všechna jednání ministrů v radách. COREPER I se zabývá politickými, finančními a zahraničními tématy, COREPER II se věnuje hlavně hospodářským a sociálním otázkám. Třetím důležitým výborem je Politický a bezpečnostní výbor. O velkém množství otázek se rozhoduje přímo v těchto výborech.

Dalším orgánem, který zajišťuje fungování Rady a všech přípravných orgánů, je Generální sekretariát Rady EU. Zajišťuje logistickou podporu, organizaci schůzek včetně podkladů, pořizuje záznamy z jednání, má důležitou poradní úlohu (zejména v právní oblasti) a zabezpečuje tiskovou službu celé instituce. Skládá se z přibližně 2500 úředníků a dalších pracovníků.¹²

¹¹ Strouhal 2000.

¹² ibid.

Dříve dalším zvláštním složením rady, ale dnes už samostatnou institucí, je Evropská rada, neboli setkání hlav států a předsedů vlád všech členských států s předsedou Evropské komise. Jedná se o nejvyšší orgán EU, který jedná o základních otázkách směřování Unie. Smlouvou o EU získala Evropská rada oficiálně právo určovat hlavní politiky Unie a získala oprávnění rozhodovat v obtížných otázkách, na něž nedokázali najít společnou odpověď ministři, scházející se v Radě Evropské unie.¹³

Pokud jde o tlumočení, plánuje se v Radě vždy na šestiměsíční období, a kromě nejvyšší úrovně jednání, kde se většinou poskytuje tlumočení v plném rozsahu, se pro ostatní jednání přípravných výborů a pracovních skupin poskytuje tlumočení v určitém jazyce pouze, požádá-li o to národní delegace.¹⁴

2.3.1. Předsednictví Rady Evropské unie

„Předsednictví je dlouhodobě připravovaný a přitom krátkodobý, definovaný projekt, který není výjimečný, ale je neopakovatelný, technicky, logisticky a organizačně zajímavý, náročný na soustředění sil, techniky a bezchybnou spolupráci a jeho úspěch nebo neúspěch je mezinárodně politicky sledovaný.“¹⁵

(Petr Kos, člen Stálého zastoupení ČR při EU)

Radě Evropské unie, tedy konkrétně všem jednotlivým formacím Rady i pracovním skupinám a výborům, předsedá podle stanoveného pravidla rotace každých šest měsíců postupně každý členský stát Unie. Tato předsednická funkce v Radě provází evropskou integraci od samého počátku, už více než padesát let. Během té doby několikrát změnila podobu, a proto alespoň zmíníme nejdůležitější etapy jejího vývoje.

¹³ König, Lacina, Přenosil 2007: 133.

¹⁴ Kodým 2005: 14.

¹⁵ Kos 2009.

Předsednictví je institut fungující v rámci Rady EU, a tak vždy, když v historii vývoje EU získala Rada větší roli, získalo větší důležitost také předsednictví. Použijeme-li analýzy politologů¹⁶, je možné historii předsednictví popsat jako hledání rovnováhy mezi mezivládním a nadnárodním principem. Mezivládním principem rozumíme přijímání rozhodnutí na úrovni vlád členských států, v Radě Evropské unie, nadnárodní přístup znamená naopak přenesení pravomocí na autonomní orgán, který může rozhodnout, aniž by členské státy mohly zasáhnout. V kontextu Evropské unie je tímto orgánem Evropská komise. Zjednodušeně lze také říci, že předsednictví v historii postupně nabývalo na významu, až do období vyjednávání o Ústavní smlouvě a později do přijetí Lisabonské smlouvy (tyto dvě smlouvy oslabují vliv členského státu v předsednické roli).

Historický vývoj evropského sjednocování tedy začíná obdobím, v němž v Evropských společenstvích¹⁷ převládal spíše nadnárodní princip rozhodování a postupně přechází v období, v němž začal být dominantní spíše princip mezivládní. Ze všech vývojových stádií evropské integrace mělo nejvíce nadnárodní charakter Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), které bylo úzce zaměřené na jeden strategický segment průmyslu. Vytvořilo instituce s přesně vymezenými úkoly, s legislativní i výkonnou pravomocí a silnou nadnárodní autoritou. Předsednictví v jeho Radě (v té době „Zvláštní radě ministrů“) tedy nemělo velkou roli. Ve Smlouvě o ESUO z roku 1952 bylo toto předsednictví definováno jako tříměsíční a rotační (podle abecedního pořádku), jeho hlavním úkolem bylo svolávat na žádost Vysokého úřadu (předchůdce dnešní Komise) či členského státu jednání Rady a komunikovat jako mluvčí Rady se členskými státy.

Římskými smlouvami (1958) vznikly další dvě Společenství – EHS a EURATOM - a tak i další dvě Rady ministrů a další dvě předsednictví, jejichž úkoly nebyly v zakládajících Římských smlouvách nijak zvlášť definovány. Tato dvě společenství však

¹⁶ Kaniok 2008, Přenosil 2007, Pitrová 2002 aj.

¹⁷ Smlouvou o Evropské unii z roku 1992 se Evropská společenství přjmenovala na Evropskou unii.

už nevytvořila tak silné nadnárodní instituce jako ESUO. Změnou týkající se předsednictví bylo hlavně prodloužení jeho délky na 6 měsíců. Jedinou jeho povinností zůstalo svolávání jednání Rady, takže šlo nadále spíše o vyjádření rovnosti členských států.

Hayes-Renshaw a Wallace¹⁸ shrnují funkci všech tří předsednictví v té době do výmluvného tvrzení, že „*někdo jednání Rady řídit musel a někdo za ni mluvit musel také*“.

V roce 1965 došlo Slučovací smlouvou k sloučení všech tří Rad ministrů, a tedy také předsednictví. O rok později byl podepsán Lucemburský kompromis, kterým byla přenesena velká část pravomocí na národní vlády členských států, a došlo tak k nárůstu významu předsednické funkce.

Vznik Evropské rady v prosinci 1974 (z dosavadních neformálních schůzek hlav států a předsedů vlád se oficiálně stala další evropská instituce) přinesl pro předsednictví další úkoly a pravomoce, neboť členské státy od té doby začaly předsedat i v Evropské radě.

Poprvé byly úkoly předsednictví kompletně definovány v tzv. Zprávě tří moudrých mužů¹⁹ z roku 1979, která definovala úspěšné předsednictví takto:

„...musí disponovat dostatečnými personálními a organizačními zdroji a musí být postaveno jak na technické výkonnosti, tak na silné a politicky citlivé kontrole projednávání dílčích bodů“²⁰

V červnu 1983 byla přijata Slavnostní deklarace o Evropské unii, podle níž má od té doby každá předsednická země za úkol představit Evropskému parlamentu svůj program a následně v závěru svého působení zhodnotit dosažené cíle.

Pokud jde o fungování předsednictví, systém rotace byl v důsledku rozšiřování Unie dvakrát upraven. Nejprve se po vstupu Španělska a Portugalska podepsala dohoda o tom, že jeden stát nebude vykonávat předsednictví vždy ve stejné polovině roku. Druhá

¹⁸ Kaniok 2008: 19.

¹⁹ Barend Biesheuvel, Edmund Dell a Robert Majorlin, převzato z Kaniok 2008: 24.

²⁰ Kaniok 2008: 23.

polovina roku je totiž kratší a aktivity se soustřeďují jen do období od září do prosince. Po vstupu Finska, Rakouska a Švédska v polovině 90. let došlo k další úpravě s cílem, aby tři po sobě následující předsednictví zahrnovala vždy alespoň jeden z větších členských států²¹.

V posledních letech se Evropská unie snažila o propojení po sobě následujících předsednictví a od prosince 2006 tak začal fungovat princip tzv. týmového předsednictví, který obsahovala Evropská ústavní smlouva zamítnutá předtím v roce 2005 v referendech ve Francii a Nizozemsku. Tato část smlouvy však vstoupila v platnost a podle nové úpravy se základem programu předsednictví stala spolupráce tří po sobě následujících předsednických zemí a jejich společný 18měsíční program.

2.3.1.1. Funkce předsednictví

V odborné politologické literatuře nepanuje v otázce funkcí předsednictví shoda. Různí autoři dělí jeho funkce do různého počtu skupin a neshodnou se ani v hierarchii důležitosti jednotlivých funkcí. Proto na tomto místě funkce předsednictví pouze stručně shrneme, aniž bychom se snažili o jejich vyčerpávající seznam či klasifikaci. Naším cílem je v této práci pouze ukázat, v jakém kontextu probíhala jednání tlumočená českými tlumočníky během českého předsednictví. Chceme ukázat, že předsednictví může mít velmi významnou úlohu pro přijímání důležitých rozhodnutí a dohod na evropské i světové úrovni. Záleží však hodně na významu konkrétní země v rámci Evropské unie.

V období, kam časově spadá české předsednictví, byly jeho hlavními funkcemi organizace, příprava - případně tvorba - evropské agendy, zastupování Rady a funkce vyjednávače.

²¹ Karlas 2008.

Organizací se rozumí veškeré zajišťování činnosti Rady. Jde o přípravu programu jednání, nezbytných písemných podkladů, určování harmonogramu jednání a vlastní řízení jednání. Tyto úkoly má předsedající stát povinnost vykonávat jak v rámci evropských institucí v jejich sídlech, tak na svém vlastním území. Nejvýznamějšími událostmi na národním území, které má předsednická země za úkol zorganizovat, bývají neformální ministerské schůzky.

Funkce tvůrce politické agendy Evropské unie se týká zejména předsednictví v Evropské radě a předpokládá tak spolupráci s Evropskou komisí. Někteří politologové tuto funkci zpochybňují. V Unii totiž nemá každá země stejné předpoklady pro to, aby mohla určovat směřování evropských politik, a tak funkce tvůrce agendy závisí do značné míry na politické a ekonomické váze každého státu. Například Česká republika, která je členem EU teprve několik let, nemůže v tomto smyslu měřit své síly s velkými zakládajícími státy jako je Francie nebo Německo.

Další funkcí je zastupování Rady, a to dvojího druhu. Předsedající stát na jedné straně zastupuje Radu v kontaktu s ostatními evropskými institucemi a na druhé straně reprezentuje celou Evropskou unii vůči vnějšímu světu.²²

A konečně čtvrtou funkcí předsednictví je funkce vyjednaváče neboli sjednávání dohod mezi členskými státy.

Od předsedající země se očekává, že se bude podílet na vytváření evropských politik a zároveň tuto tvorbu usnadňovat a moderovat²³. Jak jsme naznačili, předsednictví mohou mít různé ambice. Některé země se při něm soustředí hlavně na organizační zajištění zasedání Rady a do iniciace nových politických návrhů se pouští jen v omezené

²² Lisabonská smlouva funkci zastupování navenek pokud jde o předsedající stát v podstatě ruší.

²³ Kaniok 2008.

míře. Takový druh předsednictví se týkal i České republiky, zejména vzhledem k jejímu krátkému členství v Unii a nulové zkušenosti s předsednickou funkcí.

2.3.1.2. Změny ve fungování předsednictví po přijetí Lisabonské smlouvy

Lisabonská smlouva přináší do fungování celé Evropské unie velké množství změn. Nejviditelnější z nich, která se zároveň týká i předsednictví, je vytvoření dvou nových funkcí. První z nich je funkce **Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku**. Nejedná se o vytvoření zbrusu nové funkce, ale o sloučení tří již dříve existujících funkcí.²⁴

Hlavním důsledkem pro předsednictví je, že od vzniku této funkce už nebude **Radě pro vnější vztahy** předsedat ministr zahraničí předsednického státu.

Druhou funkcí, kterou Lisabonská smlouva zavádí, je funkce **stálého předsedy Evropské rady** (který je de facto zároveň předsedou celé Evropské unie, protože Evropská rada je jejím nejvyšším orgánem).²⁵ Až do vstoupení v platnost Lisabonské smlouvy předsedal Evropské radě prezident či premiér předsedajícího státu v Radě EU a pořádání summitů Evropské rady bylo svým způsobem vyvrcholením předsednictví.²⁶ V důsledku této změny už nejvyššímu orgánu Unie stát vykonávající předsednickou funkci v Radě EU předsedat nebude.²⁷

²⁴ Jedná se o sloučení dřívějších funkcí Vysokého představitele EU pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP), funkce předsedy Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (tedy ministra zahraničních věcí předsedající země) a funkce komisaře pro vnější vztahy. Nový Vysoký představitel má být podle Lisabonské smlouvy zároveň místopředsedou Komise. Kvalifikovanou většinou v Evropské radě a se souhlasem předsedy Evropské komise byla do této funkce 19. listopadu 2009 zvolena Britka Catherine Ashtonová.

²⁵ Do této funkce byl 19. listopadu 2009 zvolen Belgičan Herman Van Rompuy.

²⁶ König, Lacina, Přenosil, 2007: 360.

²⁷ Lisabonská smlouva zavádí celou řadu dalších změn, posiluje například roli Evropského parlamentu, protože rozšiřuje počet oblastí, ve kterých Parlament spolurozhoduje s Radou, dále nově uznává právo státu kdykoli dobrovolně z Unie vystoupit, a také například zavádí právo občanské iniciativy, díky níž může být s podporou jednoho milionu občanů většího počtu členských států Komise vyzvána k předložení určitého návrhu v oblasti působení EU. Lisabonská smlouva dále změnila způsob rozhodování v Radě, a to nejen

Shrnuto, předsednický stát až do přijetí Lisabonské smlouvy obsazoval všechny předsednické funkce ve všech formacích Rady i v Evropské radě. Podle nové Lisabonské smlouvy platné od 1.12.2009 je z předsednictví vyřazena **Evropská rada**, která má nově vlastního **stálého Předsedu Evropské rady**, a **Rada pro zahraniční věci** spolu s **Politickým a bezpečnostním výborem**, kterým bude od nynějška předsedat zmíněná **Vysoká představitelka pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku**.

Pokud by k přijetí Lisabonské smlouvy bývalo došlo před nebo během našeho předsednictví, došlo by k výše zmíněným změnám v předsednické funkci a Česká republika by bývala musela například jednat o nominaci prvního předsedy Evropské rady. Protože byl ale před začátkem českého předsednictví proces ratifikace Lisabonské smlouvy stále ještě nedokončen, české předsednictví nakonec tyto otázky řešit nemuselo a mělo stejnou formu jako předsednictví předcházející.

2.4. České předsednictví Rady Evropské unie v první polovině roku 2009

Pro kapitolu o českém předsednictví platí stejná poznámka, jakou jsme již učinili v kapitole o funkcích předsednictví obecně. Naším cílem není vyčerpávající popis z politologického hlediska, ale představení kontextu, v němž probíhala jednání tlumočená

v souvislosti se zrušením třípilířové struktury Unie (Vytvořené Smlouvou o Evropské unii ze 7.2.1992 (Maastrichtskou smlouvou): První pilíř - Evropská společenství, druhý pilíř – Společná zahraniční a bezpečnostní politika, třetí pilíř - spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí - od Amsterodamské smlouvy už jen Policejní a soudní spolupráce v trestních věcech), v níž se dříve hlasovalo kvalifikovanou většinou v prvním pilíři, a v ostatních, mezivládních pilířích bylo u zásadních otázek používáno rozhodnutí jednomyslné. V novém systému hlasování podle Lisabonské smlouvy dochází ke změně kritérií, která je potřeba splnit, aby byl legislativní akt schválen kvalifikovanou většinou, a tak se tento způsob hlasování rozšiřuje na 68 nových oblastí.

českými tlumočníky. V tomto případě chceme zejména ukázat, že jednání v rámci předsednictví mohou mít tematicky velmi široký záběr.

2.4.1. Priority českého předsednictví²⁸

„Je sice možná pravda, že 80-90% obsahu předsednictví je určeno dopředu. Ale uvědomme si, že 10-20% je pořád dost“

(Citace nejmenovaného vysokého úředníka Evropské komise)²⁹

Náplň programu předsednictví je do značné míry určována agendou Evropské unie. Předsednictví si ale v rámci společných evropských politik stanovuje priority, na které se během svého šestiměsíčního výkonu funkce chce zaměřit. Ty často spadají do obecných „evropských priorit“, tedy otázek, kterými se Evropská unie zabývá v dané době. Dále jsou z velké části předdefinovány programem stanoveným předsednickým triem – tedy společným programem tří po sobě následujících předsednických zemí.

Česká republika tvořila předsednické trio s Francií a Švédskem a to v následující posloupnosti: **Francie** (červenec – prosinec 2008), **Česká republika** (leden – červen 2009), **Švédsko** (červenec - prosinec 2009). Před zahájením francouzského předsednictví se tyto tři státy dohodly na společných prioritách a v červnu 2008 schválily hlavní rysy osmnáctiměsíčního programu činnosti Rady od července 2008 do konce roku 2009.

Každá ze tří zemí předkládá navíc své vlastní priority. Ty se tradičně dělí na priority základní a sektorové. Základní priority českého předsednictví byly tři, takzvaná tři „E“: **ekonomika** (konkurenceschopná Evropa), **energetika** (a změna klimatu) a **Evropa**

²⁸ Sektorové priority českého předsednictví EU 2009, Úřad vlády ČR, dostupné na www.czso.cz/csu/.../i/...priority_ceskeho...eu_2009/.../sektorove_priority.pdf (28.8.2009)

²⁹ Tallberg in: Přenosil, König, Lácina 2007: 361.

ve světě (Evropa otevřená a bezpečná). Mottem českého předsednictví bylo **"Evropa bez bariér"**.

Sektorové priority, které stanovují prioritní program během předsednictví v jednotlivých odvětvích, jimiž se Evropská unie zabývá, jsou projednávány v jednotlivých formacích Rady EU.

V Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy se všeobecná část priorit českého předsednictví týkala hlavně institucionální reformy EU. Změny, které zavádí Lisabonská smlouva, se sice netýkaly českého předsednictví, ale protože v průběhu druhé poloviny roku 2008 nebylo ještě jasné, kdy bude proces ratifikace Lisabonské smlouvy ukončen, otázky institucionální reformy byly aktuální.

Pokud jde o vnější vztahy, Česká republika si za svou prioritu stanovila dosažení co největšího pokroku v oblasti rozšiřování EU, konkrétně chtěla usilovat o posun v přístupových jednáních s Chorvatskem, o zahájení přístupových jednání s Makedonií/FYROM, případně dalších zemí západního Balkánu. Dále se v prioritách zaměřila na posílení východní dimenze Evropské politiky sousedství, na rozvíjení transatlantické spolupráce a na vyjednávání o dohodě o partnerství s Ruskem, která byla součástí další z hlavních priorit, a to zajištění energetické bezpečnosti.

V Radě pro hospodářské a finanční záležitosti byly hlavní priority České republiky plně v souladu s celkovým směřováním unie. ČR zvolila za prioritu bezproblémové fungování Paktu stability a růstu a koordinaci hospodářské politiky. To vše v novém kontextu světové finanční a hospodářské krize. Ve finanční oblasti se rozhodla prioritně zaměřit na efektivitu dohledu nad finančními trhy.

V Radě pro spravedlnost a vnitřní věci Česká republika potvrdila jako jednu z hlavních priorit dokončení implementace a vyhodnocení Haagského programu a přípravu

„post-haagského“ programu, tedy nového víceletého plánu pro oblast justice a vnitřních věcí pro období 2010 – 2014.

Tak bychom mohli pokračovat pro všechny zbývající formace Rady, v nichž si jednotlivá ministerstva a jednotlivé resorty stanovily celou řadu hlavních a dílčích priorit. Jako každá předsedající země si i Česká republika zvolila priority tak, aby v nich zohlednila jak důležité cíle EU, tak české zájmy, a jako každá předsednická země pak tento svůj program před zahájením předsednictví prezentovala před Evropským parlamentem.

2.4.2. Průběh českého předsednictví

Od českého předsednictví se tedy očekávalo naplňování stanovených priorit, organizační zajištění politických jednání na nejvyšší úrovni a zastávání role zástupce všech členských států v mezinárodním styku. Jako vyjednaváč také mělo přispět k tomu, aby Evropská unie dospěla ke společnému postoji vůči některým novým událostem, které přinesl konec roku 2008, a první polovina roku 2009.

Konkrétní priority a plánovaný průběh předsednictví se totiž vždy mohou změnit podle vývoje aktuální situace v Evropě i ve světě. Vždy může dojít k naléhavým událostem, na které je třeba reagovat přednostně, a které mohou zastínit původně plánovaný program. Situace České republiky byla před zahájením předsednictví poznamenána zejména finanční a ekonomickou krizí, která se na konci roku 2008 postupně přenesla z USA do celého světa a přinesla s sebou naléhavost politických diskuzí. Další novou situaci představovala změna v prezidentském křesle v USA, neboť se obecně očekávalo, že prezident Obama provede změny v americké zahraniční politice a jedním z dalších úkolů českého předsednictví bylo například udržení pevného postoje jako zástupce

Rady v průběhu volební kampaně před volbami do Evropského parlamentu, které se měly konat v červnu 2009.

Během českého předsednictví došlo k dalším událostem, které poznamenaly jeho průběh. Na politické a diplomatické úrovni muselo hned v prvních týdnech řešit plynovou krizi způsobenou sporem mezi Ruskem a Ukrajinou. Muselo reagovat na rychle se měnící situaci, jako vyjednaváč sladit postoj členských států, a vyvíjet nátlak na účastníky sporu.

Další událostí, na kterou muselo české předsednictví reagovat, byla Izraelská operace v pásnu Gazy. Proizraelský postoj našeho státu, který není reprezentativní jako stanovisko celé EU, a odmítavý přístup Francie ke krokům podniknutým českou vládou, byly hlavními překážkami pro úspěšné přispění českého státu k evropskému řešení tohoto konfliktu.

Tyto příklady jistě postačí jako ukázka šíře záběru předsednických úkolů a povinností, k jejichž řešení se v evropských institucích mezinárodní aktéři neobejdou bez tlumočnicků.

2.4.3. Organizační zajištění českého předsednictví v ČR

Šestiměsíčního předsednictví začíná dlouhým obdobím příprav, zpravidla od jednoho do tří let před zahájením předsednického mandátu (podle míry zkušeností konkrétního státu). V případě České republiky trvaly přípravy na předsednictví dva roky. Po skončení předsednictví následuje dále období hodnocení, takže celý výkon předsednické funkce znamená pro stát několik let práce.

Od zahájení do ukončení šestiměsíčního výkonu funkce předsedali zástupci České republiky více než třem tisícům setkání na různých úrovních na svém vlastním území, v

Bruselu i jinde v Evropě. Každý den bylo na programu přibližně 25 jednání. Kongresové centrum v Praze jich během šesti měsíců hostilo celkem 68. Během předsednictví se různých akcí v České republice účastnilo více než 30 000 zahraničních delegátů.

146 českých diplomatů *Stálého zastoupení ČR při EU v Bruselu* řídilo 167 pracovních skupin, které měly naplánovaných 2335 zasedání.³⁰

Na území ČR zajišťoval průběh zasedání *Odbor logistiky a organizace Sekce pro předsednictví ČR v Radě EU Úřadu vlády*. Jeho úkolem bylo zajistit jak vlastní konferenční místa vybraná pro jednotlivé předsednické akce (i mimo Prahu), tak také připravit organizační průběh zasedání, a to včetně kompletní logistiky spojené s pobytem delegací.

Takto centrálně bylo v celé České republice organizováno během šesti měsíců celkem 98 předsednických akcí, z toho 28 akcí na vrcholné a ministerské úrovni: **4 zasedání na nejvyšší úrovni** (*Summit EU 27 - USA, Summit zaměstnanosti, Summit pro Východní partnerství, Summit "Jižní koridor - nová hedvábná stezka"*), **Setkání vlády ČR s Konferencí předsedů Evropského parlamentu a Setkání vlády ČR s Evropskou komisí, 14 neformálních zasedání Rady EU a 8 ministerských konferencí** (*např.: Konference s názvem „Rozšíření EU – 5 let poté“, 14. společné zasedání ministrů zahraničí EU a tzv. skupiny RIO nebo Konference k osudu majetku obětí holocaustu*).

Na pracovní úrovni bylo v různém rozsahu centrálně zajištěno 70 konferencí a jednání pracovních skupin a seminářů, které byly obsahově přímo napojeny na priority předsednictví. Všechny **akce na pracovní úrovni** koordinované Odborem logistiky a organizace (s výjimkou Setkání národních lisabonských koordinátorů, jehož místem konání byl Senát České republiky) se konaly ve Stálých konferenčních prostorách - k tomuto účelu

³⁰ *Shrnutí působnosti centrálního koordinačního týmu*, Úřad vlády ČR: tisková zpráva, dostupné na www.eu2009.cz/scripts/file.php?id=61221&down=yes (13.8.2009).

na dobu předsednictví pronajatých - v **Kongresovém centru Praha**.³¹ Během šesti měsíců jich hostilo celkem **68**. Odbor logistiky a organizace Sekce pro předsednictví ČR v Radě EU přitom úzce spolupracoval s odpovědnými ministerstvy, případně s městy a kraji.

2.4.4. Tlumočnické služby pro české předsednictví

V Bruselu zajišťovalo tlumočnické služby během předsednictví **Generální ředitelství pro tlumočení** (DG SCIC). *Na území ČR* velkou část tlumočení poskytl tlumočnická a překladatelská agentura **Artlingua**, a to převážně pro akce na pracovní úrovni. DG SCIC dále zajistil tlumočení pro některé akce *na území ČR*, převážně pro vrcholná ministerská setkání, ale i pro některá setkání na pracovní úrovni.

2.4.4.1. Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise (DG SCIC)

DG SCIC je hlavním poskytovatelem tlumočnických služeb pro evropské instituce, a zajišťuje tak tlumočnické služby i pro potřeby předsednictví států.

V Radě EU v Bruselu a v Lucemburku musel během českého předsednictví zajistit tlumočení celkem na 1297 zasedáních s češtinou. Z celkového počtu 167 pracovních skupin Rady EU bylo na žádost předsednictví poskytnuto tlumočení z češtiny i do češtiny v 88 skupinách a v 10 skupinách byla čeština pouze pasivní (bylo poskytnuto pouze tlumočení z češtiny - předsedající delegát tak mohl mluvit česky, ale poslouchat ostatní příspěvky musel v jiných jazycích než v češtině). Celkem tedy zněla čeština na zasedáních 98 pracovních skupin, v ostatních skupinách česká strana o tlumočení nepožádala.

Na vrcholných zasedáních, kde se většinou tlumočí v plném jazykovém režimu, zněla čeština v zásadě vždy. Pro zajímavost uvedme například, že český premiér Fischer

³¹ idem.

hovořil při zasedáních většinou anglicky, při tiskových konferencích naopak česky. Předchozí premiér Topolánek hovořil pouze česky.

Pokud jde o pracovní skupiny, v Radách pro všeobecné záležitosti, vnější vztahy, pro životní prostředí a pro rozvojové otázky se hovořilo pouze anglicky, tendence k používání angličtiny byla zaznamenána i ve skupině pro regionální rozvoj. Čeština naopak zněla vždy ve skupinách Rady pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele, Rady pro spravedlnost a vnitřní věci, Rady pro zemědělství a rybolov. A většinou také ve skupinách Rady pro ekonomické a finanční záležitosti a Rady pro školství, mládež a kulturu.

Z celkového počtu všech zasedání pracovních skupin, výborů a Rad ministrů (1297) proběhlo 662 zasedání s češtinou aktivní a 716 zasedání s češtinou pasivní. Česká kabina, která měla k dispozici 6 stálých a 61 freelance tlumočnicků s češtinou jako pracovním jazykem A a 18 stálých a 13 freelance tlumočnicků s češtinou C, zajistila během šesti měsíců celkem 2849 tlumočnicko-dní.³²

2.4.4.2. Tlumočnické služby pro české předsednictví na území ČR³³

Tlumočnické služby pro české předsednictví byly na území ČR zajišťovány dvojím způsobem. Tlumočení pro neformální ministerská zasedání Rady EU a pro vrcholná zasedání (ale i některá pracovní zasedání) poskytoval DG SCIC a zasedání na pracovní úrovni v Kongresovém centru Praha zajišťovala tlumočnická agentura Artlingua.

Všeobecně je nasnadě, že pro DG SCIC představovalo české předsednictví pouze jednu z mnoha podobných etap práce v rámci evropských institucí, ale jak bylo řečeno

³² Informace pro účely této práce poskytl vedoucí českého tlumočnického oddělení DG SCIC pan Roderick Jones.

³³ Úřad vlády poskytl pro účely této práce souhrnné tabulky s použitými jazykovými režimy pro jednotlivá zasedání během předsednictví na území České republiky – tvoří přílohu této práce.

v úvodu, pro tlumočníky pracující s češtinou se v tomto období jednalo o novou zkušenost v souvislosti s nebývalým rozsahem tlumočení **z češtiny**, která jinak v institucích nezaznívá tak často v porovnání s množstvím práce, kterou zde tlumočníci odvedou při tlumočení **do češtiny** – tedy tlumočení všech ostatních projevů, které tlumočí pro české delegáty.

Poskytovatel tlumočnických služeb pro evropské instituce, DG SCIC, však obecně zkušenosti s tlumočením během rotačních předsednictví států má, a proto zasílá všem vládním úřadům před zahájením výkonu předsednictví svá pravidla, za jakých své služby poskytuje. Týkají se umístění kabin v sále, počtu tlumočnicků v kabině (většinou tři), a dalších podmínek, pomocí kterých má být zajištěna kvalita poskytnutého tlumočení. Pro zajímavost z nich citujeme seznam pravidel týkajících se podmínek práce a odtlumočených hodin.:

- „*Tlumočnick nesmí pracovat více než 10 hodin denně.*
- *Ranní zasedání nesmí trvat déle než 4 hodiny.*
- *Polední přestávka musí trvat alespoň 1,5 hodiny.*
- *Stanovený čas zahájení a ukončení zasedání musí být dodržován. Bez předchozí dohody nesmí denní zasedání trvat déle než do 18:30.*
- *Za účelem zajištění vysoké kvality poskytovaných služeb smí tlumočníci Komise pracovat v týmu smíšeném s tlumočníky, kteří nejsou akreditováni v evropských institucích, pouze ve vyjíměčných situacích a pouze s předchozím písemným souhlasem DG SCIC.*“³⁴

DG SCIC tlumočil na území České republiky 19 ministerských setkání a summitů a některá z pracovních zasedání (spolupřádaných Evropskou komisí)³⁵. Tato pravidla tak museli v případě českého předsednictví splnit i čeští organizátoři akcí, zejména Úřad vlády ČR. Je vidět, do jaké míry si DG SCIC, poskytovatel vysoce kvalitních tlumočnických služeb, uvědomuje, že pro zajištění kvalitního tlumočení je potřeba poskytnout tlumočnickům kvalitní podmínky pro práci. Zároveň stojí za povšimnutí, že tato pravidla

³⁴ překlad autorka práce – originál viz příloha.

³⁵ přesný rozpis, který poskytl Úřad vlády, viz příloha.

zdaleka nejsou pro uživatele tlumočení samozřejmostí, a proto je třeba o nich informovat vládu předsedajícího státu ve speciálním dokumentu.³⁶

Odbor logistiky a organizace Úřadu vlády ČR shrnul pro účely této práce spolupráci s DG SCIC následujícím způsobem:

*„DG SCIC je velmi náročný na technické zabezpečení a umístění tlumočnických kabin v jednacích místnostech. Před začátkem Předsednictví proběhlo několik inspekčních návštěv jednacích sálů a dále musel být před každým zasedáním zaslán plánec místnosti s umístěním tlumočnických kabin. Vyjednávání s technickými experty DG SCIC bylo poměrně náročné, v průběhu Předsednictví však nedošlo k vážnějším problémům. Náklady na toto tlumočení hradil Generální sekretariát Rady (9 akcí), Úřad vlády ČR (9 akcí) a Evropská komise (1 akce). Jazykový režim vždy vycházel z historie daného zasedání, nejčastěji byl používán režim **6/6 tj. z a do češtiny, angličtiny, němčiny, italštiny, španělštiny a francouzštiny** a dále pak režim **22/6 tj. ze všech oficiálních jazyků EU (kromě irštiny) do češtiny, angličtiny, němčiny, italštiny, španělštiny a francouzštiny**. Jakékoliv omezení počtu jazyků, do kterých se tlumočí, nebylo prakticky možné z důvodů ostrých protestů především z německé a italské strany. Rekordním režimem tlumočení co do počtu jazyků se stal summit Východní partnerství pořádaný v Praze 7. května 2009. Na tomto summitu se tlumočilo v režimu **28/28 – z a do všech jazyků Evropské unie plus azerštiny, ruštiny, ukrajinštiny, arménštiny, gruzínštiny a moldavštiny**. Pro zajištění tohoto režimu bylo třeba 28 tlumočnických kabin a více než 80 tlumočnicků. Spolupráce se DG SCIC probíhala hladce, především díky koordinátorce DG SCIC pro Předsednictví Haně Jungové.“*

Můžeme konstatovat, že sám Úřad vlády považoval splnění podmínek stanovených DG SCIC za „poměrně náročné“. Domníváme se, že „náročnost“ na pracovní podmínky pro tlumočnické služby ze strany DG SCIC ukazuje pouze na chvályhodný zájem poskytnout co nejkvalitnější tlumočnické služby.

Pokud jde o zasedání na pracovní úrovni v Kongresovém centru Praha, ze 68 akcí, které se tu konaly, jich bylo 45 tlumočeno, a to tlumočnickou agenturou Artlingua, vybranou prostřednictvím výběrového řízení. Jednotlivá ministerstva si tlumočení těchto zasedání objednávala prostřednictvím Úřadu vlády.

³⁶ Viz příloha.

Podle informací, které nám Úřad vlády poskytl³⁷, byla nejčastější jazyková kombinace v Kongresovém centru v režimu **4/4 - angličtina, čeština, němčina a francouzština**. Nejpočetnější jazykový režim byl **11/11** (2. - 4. února 2009 při zasedání správní rady agentury Frontex). Odbor logistiky a organizace Úřadu vlády ČR shrnul pro účely této práce také spolupráci s agenturou Artlingua: označil ji za *velice dobrou*. Za tlumočnické služby bylo podle Úřadu vlády na území ČR účtováno celkem cca 4,5 milionu Kč. (předpoklad 8 milionů).

Sama ředitelka agentury Artlingua nám dále k tlumočení během předsednictví poskytla následující informace:

*„Na zasedáních zní hlavně **angličtina**. (Setkání expertů probíhala jen v angličtině). Tlumočí se z jazyka anglického, francouzského a německého do českého a naopak asi na dvou třetinách zasedání. Dále se tlumočí do italštiny a španělštiny. Jazyky se objednávají většinou dle předchozí tradice konkrétního zasedání. Pokud probíhalo v minulosti jen anglicky, tak probíhá i v Praze jen anglicky. Vzhledem k úsporným opatřením se počet jazyků snižuje a některá jednání byla i zrušena. Na **konferencích** se tlumočí vždy **simultánně**. Délka konferencí se pohybuje od poloviny dne do 2,5 dnů.*

*ČR měla z tlumočnického hlediska jednu zvláštnost v tom, že na některých konferencích občas zaznívala bez tlumočení **slovenština**, která má jinde vždy vlastní kabinu (a na širších zasedáních měla samozřejmě i v Praze).*

Konference pořádají PSP ČR, Úřad vlády a všechna ministerstva a státní úřady. Nejvíce akcí pořádal úřad vlády, MPSV, MŠMT, MV, nejméně tlumočených akcí objednalo Ministerstvo dopravy. První konferenci z agendy vzdělávání organizovalo MŠMT již v prosinci 2008.

V KCP se uskutečnila např. konference e-Justice pořádaná Ministerstvem spravedlnosti, MPO mělo ministerskou konferenci o elektronických komunikacích, MPSV organizovalo neformální setkání ministrů k rodinné politice, rodičovské péči o děti, politice nezaměstnanosti. MMR konference k územní soudržnosti, naplňování Lipské charty a budoucnosti kohezní politiky. Kabinet ministra pro lidská práva pořádá konference např. ke genderovým záležitostem, apod.

Některé konference se mohou zdát pro suchozemskou Českou republiku i tematicky odtahité, jako „Integrovaná námořní politika“. Řadu konferencí a zasedání pořádalo MZV, jednou z nich byla „Síť zelené diplomacie“. V mnoha jazycích se jednalo na konferencích Ministerstva vnitra, které mělo objednaných až 11 jazyků pro zasedání agentur. Probíhají schůzky k bezpečnostní politice a řada setkání na vysoké úrovni.

(...)

³⁷ Přesný rozpis viz přílohy.

*ARTLINGUA toto pololetí poskytuje tlumočnický i na řadě konferencí, které pořádají úřady a evropské instituce i mimo KCP, na jiných místech v ČR a zejména v Praze. Nejvíce jazykových kombinací zajistila ARTLINGUA pro Evropský parlament na Žofíně v květnu t.r., (2009), a to 23 jazyků. Jednalo se o XLI. Konferenci výborů pro evropské záležitosti parlamentů EU (COSAC), kterou garantovala PSP ČR (organizačně zajišťoval AIMS International – PCO). Tlumočníci na **maltštinu** a **irštinu** nejsou v ČR k dispozici z vlastních zdrojů. Tlumočníci na maltštinu byli na zmíněnou konferenci přizváni z Malty. ARTLINGUA v průběhu předsednictví měla dohodnutou spolupráci s více než stovkou tlumočnicků v různých jazykových kombinacích. Podle možností je vytěžovala rovnoměrně, ale nejvíce práce odvedli angličtináři.*

Většina obsazovaných tlumočnicků je akreditována na tlumočení v evropských institucích.

*Novinkou českého předsednictví je „**chatování**“. Občanům EU takto odpovídal na dotazy premiér, vicepremiér i ministři. (Topolánek pozn. autorka) Prvně takto tlumočili veřejné představitele i naši tlumočníci.“*

Shrňme-li uvedené informace, které poskytují celou řadu údajů o typu tlumočených akcí a o jazykových režimech, Artlingua i DG SCIC tlumočily během českého předsednictví velké množství jednání a konferencí na vysoké úrovni, s velkým množstvím různých témat, přičemž Artlingua většinou poskytovala tlumočnické služby v menším rozsahu pro nižší druh akcí. Zajímavou informací pro nás bylo zjištění, že v některých evropských jazycích zatím neexistují tlumočníci s češtinou.

Pokud jde o zajištění kvalitních podmínek pro práci, pravidla DG SCIC a Artlingua jsou neporovnatelná, a je vidět, že podmínky, které si klade pro tlumočení DG SCIC nejsou v českém prostředí běžné.

2.5. Shrnutí

V této kapitole jsme ukázali fungování evropských institucí se zvláštním zaměřením na Radu Evropské unie a na její předsednictví. Pro lepší pochopení významu této instituce jsme stručně shrnuli její historický vývoj a funkce. Česká republika měla tu čest, že byla předposlední zemí, která stála v průběhu šesti měsíců v čele celé Evropské

unie. Mnoho z funkcí, které vykonával předseda české vlády a některé funkce ministrů během předsednictví byly zrušeny 1.12.2009 vstupem v platnost Lisabonské smlouvy. Už jen z tohoto důvodu bude naše předsednictví vzpomínáno v historii Evropské unie. Pro nás, pro české občany, a zvláště pro ty, kteří se věnují tlumočnické profesi, však toto období znamenalo něco víc. Na prvním místě proto, že i přes politickou situaci na mezinárodní scéně, která někdy přinesla neočekávané události, jako například krizi v Gaze, či pokračování dlouhodobějších krizí, jako plynovou krizi, nebo prohloubení ekonomické krize, naše předsednictví všechny tyto obtíže přestálo. Uprostřed českého předsednictví došlo dokonce k vnitrostátní krizi, pádu české vlády a změně předsedy vlády, tedy v té době ke změně jednoho z hlavních představitelů Evropské unie. Přesto náš stát mohl pokračovat ve výkonu své předsednické funkce.

A na druhém místě proto, že k úspěchu našeho předsednictví přispěli právě tlumočníci s češtinou. Díky nim delegáti z různých zemí mohli komunikovat a schvalovat dohody.

Pokusili jsme se ukázat, jak vysoké požadavky klade předsednictví na předsedající stát v oblasti organizace. Mezinárodní jednání zahrnují všechny oblasti na všech úrovních při obrovském množství společných mezinárodních zasedání, a pro tlumočníky tak znamenají obrovskou intenzitu práce s obrovskou šíří témat. Stejně tak jako ze strany tlumočnicků, tak i ze strany státních úředníků je předsednictví náročné zejména pokud chybí zkušenost a znalosti historie fungování jednání v rámci Evropské unie. Tento náročný úkol na nás připadl poprvé, po pouhých pěti letech členství v Evropské unii. A přes malou politickou zkušenost vlády našeho státu a jeho úředníků, po pouhých 20ti letech demokracie, jsme ho dokázali zorganizovat a splnit.

Naše práce je dokumentem popisujícím získávání této první zkušenosti na straně tlumočnicků.

3. Teoretická část

3.1. Simultánní tlumočení jako komunikační proces

Základní funkcí simultánního tlumočení je zprostředkování komunikace. Je proto velmi užitečné nahlížet na něj jako na součást komunikačního procesu. Tradiční model komunikačního procesu zahrnuje vysílatele a příjemce, mezi nimiž dochází k předání sdělení prostřednictvím komunikačního kanálu a v rámci komunikační situace. K úspěšnému předání informace pak dochází zejména díky společnému kódu, ve kterém je sdělení vysláno i přijato. Používá-li ovšem každý z komunikačních partnerů jiný kód, v našem případě jazyk, potřebují pro zprostředkování komunikace tlumočníka.

Tlumočení umožňuje mezijazykovou (dvoukódovou) komunikaci, při níž je kromě řečníka (vysílatele), používajícího jazyk (kód) A, a posluchače (příjemce), který jazyk A neumí „dekódovat“, přítomen mezi oběma aktéry ještě tlumočník jako zprostředkovatel jejich vzájemné komunikace. Úkolem tlumočníka je dekodovat sdělení v jazyce A a jeho obsah adekvátně a se zachováním funkčně komunikativní ekvivalence reprodukovat výrazovými prostředky v jazyce (kódu) B, v němž je posluchač schopen sdělení přijmout, tedy nejčastěji v posluchačově rodném jazyce. Tlumočník vykonává při procesu simultánního tlumočení téměř současně všechny tyto tři fáze: dekoduje sdělení ve výchozím jazyce, dospěje k obsahu, a ten kóduje v jazyce cílovém. Při formulaci (kódování) jednoho úseku cílového sdělení současně vnímá, ukládá do krátkodobé paměti a analyzuje další úsek výchozí promluvy. Příjemce tak s malým časovým posuvem, který tlumočník ke zpracování informace využívá, dostává informaci obsaženou ve výchozím sdělení, a to v podobě funkčně ekvivalentního sdělení v jazyce cílovém. Tím může dojít ke

zpracování informace příjemcem, který je hlavním adresátem sdělení. Dojde-li k dosažení adekvátního efektu sdělení u příjemce, byl úspěšný i celý proces komunikace.

Úspěšnost komunikace však nezávisí pouze na tlumočnickovi. Na průběhu celého komunikačního procesu se podílejí určitým způsobem všichni aktéři, kteří se ho účastní, neboť mezi nimi dochází k neustálé interakci. Všichni tři, tedy vysílatel, tlumočník a příjemce (či příjemci) se nacházejí v jediné, společné komunikativní situaci, která je zdrojem celé řady dalších faktorů, ovlivňujících celý komunikační proces.

3.1.1. Faktory ovlivňující proces simultánního tlumočení

Pohlížíme-li na proces simultánního tlumočení jako na komunikační proces, jehož se účastní tři výše popsaní aktéři, je zřejmé, že se každý z nich ze své pozice podílí na úspěšnosti tohoto procesu.

Vysílatel sdělení neboli řečník, hraje při procesu simultánního tlumočení obzvláště významnou úlohu. Na druhu projevu a způsobu, jakým je uskutečněn, je tlumočník přímo závislý při svém výkonu. Důležitými faktory jsou jak obsahová, tak i formální složka projevu. Svůj význam má téma, míra připravenosti projevu, jeho jazyková stránka, vyjadřovací schopnosti řečníka, jeho intonace, přízvuk, tempo řeči, způsob její segmentace atd. Také záleží, jaký má řečník komunikační záměr, a zda je schopen ho svým projevem dosáhnout, tedy jinými slovy na „řečnickém talentu řečníka“. V neposlední řadě, a v souvislosti s již řečeným, závisí úspěšný průběh komunikace i na řečnickově respektování faktu, že je tlumočen.

V této souvislosti je třeba se zmínit o problematice čtených projevů. Při čtení předem připraveného projevu totiž řečník říká věty, které měl čas pečlivě zformulovat, a bývají proto na jedné straně delší, složitější a často nasycenější informacemi:

„Psaná forma umožňuje autorovi provádět v kompozici a stylizaci textu různé úpravy, čímž je možné dosáhnout větší obsahové přesnosti, výrazové výstižnosti i jazykové správnosti ve srovnání se stejně zaměřeným projevem nepřipraveným.“³⁸

Na straně druhé při čtení těchto „hutnějších“ formulací již řečník nemusí vyvíjet žádné úsilí, které by jinak vyvíjel, kdyby své myšlenky na místě formuloval do slov, takže tempo čtených projevů je z těchto důvodů často rychlejší než tempo projevu pronášeného spatra, či alespoň „přednášeného“. Tlumočník však musí všechny myšlenky zpracovat a musí proto vyvinout velké úsilí na to, aby tempo jeho projevu bylo stejné s tempem čtení řečníka. Seleskovitchová tento problém shrnuje lapidárním tvrzením:

„Même un mauvais orateur est plus compréhensible que celui qui donne simplement lecture d'un texte.“³⁹

Anebo jinde o navíc špatně napsaném projevu, který nebere v úvahu, že je určen k ústnímu přednesu:

„La formule hybride du texte lu ou recité par coeur n'a guère chance d'être comprise à l'audition, et encore moins d'être interprétée correctement.“⁴⁰

Výše uvedené skutečnosti lze shrnout následujícím způsobem:

„Předpokladem úspěšného průběhu zprostředkované komunikace při simultánním tlumočení je tedy nejenom vynikající výkon tlumočníka, ale i kvalitní projev přednesený řečníkem v jazyce výchozím.“⁴¹

Nicméně jedině díky tlumočnickovi se může mezijazyková zprostředkovaná komunikace uskutečnit. Tlumočník k jejímu zajištění potřebuje nejenom vynikající znalost obou pracovních jazyků a schopnost v obou okamžitě formulovat obsah tlumočeného sdělení. Musí mít také určité lingvistické znalosti a být schopen rozumět i fonetickým variantám svých pracovních jazyků. Musí samozřejmě také perfektně ovládat techniku simultánního tlumočení. Mezi psychofyziologické předpoklady pro práci tlumočníka patří dobrý hlasový fond, vynikající paměť, logické uvažování, rychlé reakce a nervová a

³⁸ Hubáček 1987.

³⁹ Seleskovitch 1968: 219.

⁴⁰ idem: 220.

⁴¹ Čenková 1988: 111.

emoční vyrovnanost. Jednou větou by bylo možné charakterizovat dobrého simultánního tlumočníka jako jazykově vzdělaného člověka, který má široký všobecný přehled, kultivovaný projev, je přirozeně komunikativní a ovládá techniku simultánního tlumočení. Vedle těchto stálých vlastností, kterými je možné obecně a vždy charakterizovat dobrého tlumočníka, je v konkrétní komunikaci třeba ještě zohlednit tlumočnickův aktuální zdravotní stav, faktor únavy, jeho znalost tématu, či zda je na tlumočené téma dostatečně připraven, obdržel nejnutnější podklady apod.

Pokud jde o znalost tlumočeného tématu, tlumočník není a nemůže být odborníkem ve všech oborech, které tlumočí, ale jeho dobrá znalost oboru mu může velmi usnadnit práci. Co tlumočník naopak nutně ovládat musí, je specifická terminologie daného oboru, jinak může dojít v cílovém sdělení ke zkreslení celé informace.

Dále je třeba zdůraznit, že tlumočení je také komunikací mezi dvěma znakovými systémy, které jsou součástí dvou odlišných kultur. Tlumočník tak zprostředkovává mezikulturní komunikaci, což pro něj znamená zejména předpoklad perfektní znalosti obou kultur tak, aby dobře dokázal dešifrovat kulturní aspekt sdělení, a v oblasti slovní zásoby nezaváhal při převodu reálií.

Na konferenčního tlumočníka jsou kladeny velmi vysoké nároky. Musí být schopen tlumočit všechny druhy projevů na špičkové úrovni. Jeho konkrétní výkon ale neovlivňují pouze jeho vlastní schopnosti a znalosti, ale i řada dalších faktorů, jako tempo a forma řečnickova projevu, dále prostředí, v němž ke komunikaci dochází, tedy místnost, její akustika, umístění kabiny atd. Tyto faktory lze souhrnně označit jako pracovní podmínky tlumočníka. Pro zajištění kvalitních podmínek je třeba, aby byla tlumočnická kabina dobře zvukově izolovaná a umístěná tak, aby tlumočník dobře viděl na řečníka či na powerpointovou prezentaci, kterou řečník případně doprovází svůj projev. Prezentace,

nebo neverbální složky projevu, jako jsou gesta a mimika řečníka, tvoří součást komunikovaného sdělení, protože určují, jak má být verbální sdělení chápáno.

Za součást kvalitních pracovních podmínek tlumočnicka lze také považovat včasné dodání podkladů pro tlumočení ze strany řečníka či organizátora akce, pokud je to možné.

Příjemce, ať už jde o jednotlivce či skupinu, je adresátem výchozího řečnickova sdělení, ale aby je mohl přijmout, je odkázán na tlumočnicka, který mu také „adresuje“ převod tohoto sdělení:

„Tlumočnicka musí při svém převodu brát v úvahu informační základ a komunikační postoj posluchačů, extralingvistickou situaci, a přizpůsobit se jim“.⁴²

Aby bylo dosaženo komunikačního efektu a příjemce mohl správně přijmout a analyzovat cílové sdělení, musí znát zejména situační kontext. Jeho znalost roste s probíhající komunikací, a tvoří ji jednak předchozí úseky daného sdělení a jednak ostatní projevy, nejčastěji ty, které už zazněly na dané konferenci, přednáškovém cyklu apod. (Totéž platí i pro tlumočnicka. I on musí věnovat značnou pozornost kontextu, neboť i on je příjemcem sdělení. Pokud dochází ke střídání tlumočnicků v kabině, odpočívající kolega by neměl nikdy přestat sledovat probíhající komunikaci.) Jistě je třeba také zmínit, že u posluchačů může docházet k tzv. selektivní percepci, kdy posluchač z různých důvodů vnímá jen určité části komunikovaného sdělení. Důvodem může být únava, chvilková nesoustředěnost, nebo naopak cílená koncentrace pouze na důležité či zajímavé úseky vystoupení. Tento jev u posluchačů tlumočení může souviset s již zmíněnými faktory, ale i s mnoha dalšími, například s monotónní intonací tlumočnicka či nevhodnou strukturou či obsahem výchozího projevu.

Proces komunikace může být také samozřejmě zkomplikován nekvalitní technikou tlumočnického zařízení.

⁴² Čenková 1988: 119.

Naším cílem nebylo podat vyčerpávající seznam ani popis faktorů ovlivňujících komunikační proces simultánního tlumočení. Je zřejmé, že jich existuje velké množství, a že se navíc všechny mohou navzájem ovlivňovat. Také je zřejmé, že nejdůležitějším článkem v tomto druhu komunikačního procesu zůstává vždy tlumočnick. Chceme na tomto místě zdůraznit zásadní význam komunikativní funkce simultánního tlumočení, protože tlumočnick, který si je vědom negativního vlivu různých faktorů na komunikační proces, a zároveň si uvědomuje, že jeho hlavním úkolem je právě zajištění komunikace, může tyto faktory v komunikačním procesu eliminovat a zlepšit tak výsledný komunikační efekt. Někdy toho dokonce schopen být musí, protože naopak oba dva komunikační partneři (vysílatel a příjemce) si často některé faktory ovlivňující komunikační proces vůbec neuvědomují. Domníváme se, že tento častý stav může souviset s vnímáním role tlumočnicka ve zprostředkované komunikaci, a proto se nyní budeme tomuto tématu věnovat podrobněji, a předložíme také výsledky dosavadního výzkumu v této oblasti. K některým faktorům ovlivňujícím proces simultánního tlumočení se vrátíme v kapitole o výzkumu zaměřeném na kvalitu tlumočení.

3.2. Role tlumočnicka v simultánně tlumočené interakci

3.2.1. Simultánně tlumočená interakce

Ze sociologického hlediska můžeme na každou komunikaci, při níž se komunikační partneři nacházejí na stejném místě či ve stejné komunikační situaci, nahlížet také jako na sociální interakci. Giddens popisuje sociální interakci jako jakoukoliv formu setkání mezi jedinci. Při tzv. zaostřené interakci neboli setkání, kdy si komunikační partneři věnují vzájemně pozornost, však dochází také k neustálé vzájemné výměně informací, neboli k

běžné verbální a neverbální komunikaci. Tito partneři si pak střídají role vysílatele a příjemce. Přijímáme tedy názor sociologů a psychologů (např. Mueller a Thomas), kteří chápou interakci jako výměnu informací, a proto od sebe interakci a komunikaci nerozlišují.⁴³

Druh tlumočení, kterým se zabýváme v této práci, tedy konferenční simultánní tlumočení na nejvyšší úrovni v rámci Rady Evropské unie, lze považovat za tlumočení ve sféře mezinárodních interakcí mezi zástupci z různých „národních“ či multinárodních prostředí⁴⁴. Naším cílem je vymezení role tlumočnicka při simultánně tlumočených jednáních Rady EU.

3.2.2. Role tlumočnicka

Simultánní tlumočení je druhem sociálního jednání v rámci mezikulturní interakce. Úkolem tlumočnicka je zajistit komunikaci mezi zástupci odlišných kultur. Tento kulturní rozměr tlumočení je velmi důležitý, tlumočnick pomáhá účastníkům komunikace překonat bariéry jejich kulturních rozdílů. Jeho přítomnost je pro ně nezbytná, ač jeho vlastní identita bývá neznámá. Jeho jednání podléhá určitým profesním normám, které určují tlumočnickův úkol obecně pro všechny typy interakce (tlumočení soudní, konferenční i komunitní). Mezi tyto normy patří zejména tlumočnickova neutralita či mlčenlivost. Kromě samozřejmých norem slušného chování a jednání v obecném společenském styku by konferenční tlumočnick měl ovládat také například diplomatický protokol.

Roli tlumočnicka lze popsat z mnoha různých hledisek. Ujasněme si nejprve, v jakém smyslu budeme používat pojem role v této práci. Pojem role se v sociologii objevil ve 30. letech 20. století. Kulturní antropolog Ralph Linton, který je jeho autorem, definoval

⁴³ Nakonečný 1995.

⁴⁴ Pöchhacker 2001: 412.

roli jako očekávaný způsob chování vázaný na určitý sociální status. V sociologii termín status označuje obecně postavení člověka ve struktuře společnosti. V této práci ale necháme zajímavou otázku sociálního statutu konferenčního tlumočníka stranou a použijeme pro nás výhodnější Goffmanovo pojetí role. Ten jako mnozí další tematiku rolí značně rozpracoval a nevnímá ji jako vázanou na status, ale na situaci. V našem případě půjde o konkrétní komunikační situaci. Podle Goffmanovy klasifikace by se role tlumočníka v simultánně tlumočené interakci dala zařadit pod termín *non-persona*⁴⁵, který lze vysvětlit jako postava někoho, kdo je interakci sice přítomen, ale zůstává skryt v pozadí „hlavního děje“.

Právě při mnohojazyčných jednáních v rámci Evropské unie nebo jiných velkých mezinárodních organizací je tato tlumočnickova „neviditelnost“ nejdůslednější. Delegáti často vnímají tlumočení pouze jako anonymní hlas ve sluchátkách a s konkrétními nositeli hlasu se často vůbec osobně nesetkají. Takové vnímání tlumočníka jako někoho, kdo je sice slyšet, ale jakoby neexistoval jako konkrétní osoba, může hlavně u řečníků znamenat komplikace pro celý komunikační proces. Pokud řečník nebere na tlumočníka ohled, může mu tím totiž ztížit práci do té míry, že se tlumočník nebude moci ujmout svého úkolu s úspěchem. S mírnou nadsázkou, ale také povzdechem, často tlumočníci připomínají stížnosti delegátů, kteří, pokud nemohou porozumět řečníkovi, ukazují na hlas do sluchátek se slovy „Ono TO nefunguje“, jakoby odmítali uznat existenci lidského faktoru v pozadí techniky, který může mít potíže s porozuměním, způsobené celou řadou příčin.

Neexistuje jediná teorie ani jediné pojetí role tlumočníka v komunikačním procesu. Záleží často na kulturách, které mezi sebou komunikaci vedou, i na kultuře tlumočníka. Ovšem o jedné věci není možné pochybovat. Tlumočník je základním článkem zprostředkované mezikulturní komunikace, která by bez něj nebyla možná. Jeho role je

⁴⁵ Tůmová 2002.

proto v této komunikaci velmi významná. Je možné vést debatu o tom, zda by měl tlumočník být neviditelným „nutným zlem“ v pozadí, nebo zda by měl být aktivnější ve spolupráci na komunikaci. Tím by však mohlo dojít k narušení tlumočnickovy povinnosti neutrality a v závislosti na druhu interakce znamenat větší či menší potíže pro uživatele tlumočení.

V oblasti komunitního tlumočení je dnes debata o roli tlumočníka v tlumočené interakci už poměrně rozvinutá. Často se hovoří dokonce o konfliktu různých rolí komunitního tlumočníka. V oblasti konferenčního tlumočení lze zaznamenat zájem o tuto problematiku zejména v posledních letech. Domníváme se, že zejména uvědomění si role tlumočníka ze strany jednotlivých aktérů simultánně tlumočené interakce je zásadní pro její úspěšný průběh a kvalitu.

3.2.3. Tlumočník v interakci s účastníky komunikačního procesu

Řečník i posluchač by měli vnímat tlumočníka jako někoho, kdo umožňuje jejich vzájemnou komunikaci. Pro řečníka tlumočník představuje možnost hovořit při mezinárodním setkání ve svém rodném jazyce. Ví, že je posluchač odkázán na tlumočnickův převod, chce-li mu porozumět. Ne vždy si ale uvědomuje, že může sám svým řečnickým výkonem přispět k úspěšnosti komunikace. Je přirozené, že se věnuje zejména svému úkolu, tedy něco publiku sdělit, a že přitom spoléhá na profesionálního a kvalitního tlumočníka, schopného zvládnout jeho tempo a styl. Avšak řečníci si často náročnost tlumočnickova úkolu neuvědomují. Obvykle panuje představa, že tlumočník je pouze nutná postava v pozadí. Tlumočník je ale naopak přímým spolúčastníkem komunikace, a závisí na něm úspěch práce všech ostatních komunikačních partnerů. Je-li v řečnickově zájmu, aby mu posluchač porozuměl, měl by

tedy brát ohled na to, že je jeho projev tlumočen. To znamená například poskytnout tlumočnickovi včas podklady ke svému vystoupení, kontaktovat tlumočnicka před zahájením akce, důkladně připravit logickou strukturu projevu atp.

Kontakt a spolupráce mezi řečníkem a tlumočnickem mimo kabinu mohou být přínosem pro úspěšný výsledek tlumočené interakce a měly by proto být přirozenou a automatickou součástí každé tlumočené události.

Tato spolupráce však často nefunguje, ne vždy je to však pouze chybou řečníka. V komunikačním modelu interakce mimo kabinu totiž figuruje ještě jeden aktér, a tím je organizátor dané akce. Ten zajišťuje kontakt mezi řečníkem a tlumočnickem a měl by proto řečníka včas požádat o podklady k tlumočení a poskytnout je tlumočnickovi, či zajistit oběma možnost setkat se ještě před tlumočenou událostí.

3.2.4. Role tlumočnicka z pohledu účastníků komunikačního procesu

V teorii tlumočení se role tlumočnicka stává v poslední době častým předmětem výzkumu. Jak uvádí Pöchhacker⁴⁶, pojem role je stěžejní i při hodnocení výkonu tlumočnicka. Tlumočnick totiž může buď naplňovat svou roli co největší věrností řečníkovi, nebo tím, že se přizpůsobí posluchači. Jinými slovy, snaží se buď o co největší „neviditelnost“, nebo s vědomím nutnosti zachovat funkčně komunikativní ekvivalenci originálu ve svém převodu, přistoupí k tlumočení jako aktivní spoluúčastník komunikace.

Kopczynski⁴⁷ pracuje v této souvislosti s pojmy *ghost role* a *intruder role* („role ducha“ a „role vetřelce“ či „narušitele“). Jako příklady *intruder role* uvádí Kopczynski případy, kdy se tlumočnick ztotožní s řečníkem do takové míry, že je schopen rozšíření či dovysvětlení nejasně formulovaných řečnickových myšlenek, nebo případy, kdy je

⁴⁶ Pöchhacker 2004.

⁴⁷ Kopczynski 1994.

tlumočník naopak ztotožněn natolik s cílovou kulturou, že používá pro některé druhy informací významové zkratky, o kterých ví, že cílovému publiku k pochopení myšlenky stačí. Jako příklad *ghost role* uvádí technický kongres, na němž tlumočník nemusí vždy rozumět úplně všemu obsahu, a proto se drží při tlumočení obsahově co nejbližší řečníkovi.

S cílem zjistit, které z těchto dvou rolí dávají uživatelé tlumočení přednost, Kopczynski uskutečnil dotazníkové šetření mezi řečníky a posluchači, v němž měli respondenti odpovídat, zda by měl tlumočník být spíše „neviditelným duchem“ (*ghost role*), tedy držet se co nejvěrněji po obsahové stránce řečníka, nebo zda by tolerovali, kdyby tlumočník opravoval či dovysvětloval řečnickovy myšlenky (*intruder role*).

Podle výsledků šetření dali řečníci i posluchači přednost tomu, aby tlumočník byl neviditelným „duchem“ (*ghost role*), ale zároveň ve studii uvedli, že tlumočník může opravit řečníka, či jeho myšlenku doplnit vysvětlením. V odpovědích byli liberálnější humanitně zaměřeni vědci, naopak nejméně liberální byli diplomaté. Jak sám Kopczynski dodává, důvodem je možná vysoce formální prostředí, v němž jsou zvyklí se pohybovat.

Zajímavé jsou v porovnání s výzkumem Kopczynského výsledky výzkumu Angelelliové⁴⁸, která provedla šetření naopak mezi tlumočníky. Jak ukazují její závěry, tlumočníci, účastníci se studie, považovali sami sebe za viditelné účastníky interakce. Angelelliová interpretuje tento postoj tlumočnicků, kteří sami sebe vidí jako aktivní účastníky komunikace, jako novou tendenci objevující se teprve v posledních 15ti letech a problematizující neutralitu tlumočnicka. Konstatuje, že výsledky výzkumu ukazují, že existují rozdíly mezi předepsanými etickými normami a realitou tlumočnické profese.

Na vnímání své role samotnými tlumočníky se ve své nedávné studii zaměřil také Torikai⁴⁹. Provedl šetření mezi japonskými tlumočníky, a porovnal výsledky Angelelliové se svými. Ukazuje, že v Japonsku je situace jiná než v euroatlantickém prostoru. Pravidlo

⁴⁸ Angelelliové 2001 in Torikai 2009.

⁴⁹ Torikai 2009.

přísné neviditelnosti tlumočníka je tu respektováno dokonce i při komunitním tlumočení, kdy je jinde tlumočník obecně přijímán v roli spoluúčastníka interakce (alespoň teoretiky). Toriakiova studie je pro nás přínosná zejména svým shrnutím dosavadního výzkumu zaměřeného na roli tlumočníka. Podle tohoto autora je totiž opravdu v posledních dvaceti letech možné u tlumočnicků pozorovat změnu vnímání své vlastní role v komunikačním procesu simultánního tlumočení.

3.3. Kvalita tlumočení - cíl teorie i praxe

Jak jsme již uvedli, domníváme se, že hodnocení kvality tlumočení při konkrétní tlumočené interakci závisí v první řadě na **hodnocení role tlumočníka** v této interakci ze strany všech jejích účastníků.

Nyní stručně představíme stav výzkumu v oblasti kvality tlumočení a zaměříme se přitom na různá hlediska, z nichž je při interakci možné kvalitu tlumočení hodnotit.

Kvalita poskytovaných služeb je v konferenčním tlumočení, stejně jako v každém oboru, hlavním přáním a kritériem uživatelů i poskytovatelů. Proto musí být tlumočníci a tlumočnické organizace schopni hodnotit míru kvality svých služeb, a zejména musí být schopni kvalitu v praxi zajistit. Proto například AIIC (Association Internationale des Interpretes de Conférence) pracuje s určitými profesními standardy, kterými definuje kvalitní tlumočení při rozhodování o přijetí nového tlumočníka do Asociace. Déjean Le Féalová je popisuje následovně:

*To, co posluchač slyší ve sluchátkách, by na něj mělo mít stejný efekt jako výchozí projev na posluchače ve výchozím jazyce. Cílové sdělení by mělo mít stejný kognitivní obsah a styl a být řečeno stejně jasně a přesně.*⁵⁰

⁵⁰ „What our listeners receive through their earphones should produce the same effect on them as the original speech does on the speaker's audience. It should have the same cognitive content and be presented with equal clarity and precision in the same type of language.“, in: Kurz 2002: 313.

Jazyková a řečnická kvalita cílového projevu by měla být stejná jako kvalita výchozího projevu, ne-li lepší, uvážíme-li, že tlumočník je profesionální mluvčí, což nemusí být případ všech vysílatelů sdělení. Profesní etika také stanoví, že žádný člen Asociace nesmí přijmout pracovní nabídku, pokud na ni nemá potřebnou „kvalifikaci“.

Odborníci se pokoušeli najít kritéria, díky kterým by bylo možné jednoznačně určit úroveň kvality tlumočení, a zabývali se různými perspektivami hodnocení kvality. Jediné, k čemu však výzkum dospěl, je, že kvalita cílového produktu tlumočení závisí na velkém množství situačních a kontextových proměnných⁵¹. Takže například na očekávání delegátů má vliv jejich věk, pohlaví, předchozí zkušenost s tlumočením a také typ a velikost zasedání.

Někteří badatelé se pokusili definovat kvalitu tlumočení obecně jako teoretický koncept. Například Collados Aísova popsala abstraktní koncept kvality rozlišením mezi kvalitou tlumočení obecně a mezi úspěšností neboli kvalitou konkrétního tlumočnického projevu, kterou chápe jako součet „*věrnosti při převodu smyslu a kvality přednesu v závislosti na charakteru projevu a situaci*“⁵²

Přestože tlumočnické agentury často zaručují poskytování „kvalitních tlumočnických služeb“, aby vzbudily důvěru klienta, jedna jediná, objektivní, funkční a přesná definice kvalitního tlumočení však neexistuje. Jak uvádí Gile⁵³, její existence by umožnila zlepšit školení tlumočnicků i samotnou úroveň tlumočení. Definovat kvalitní

⁵¹ Zwischenberger, Pöchhacker, Kurz 2009 aj.

⁵² Horská 2005: 18.

⁵³ Gile 1983.

tlumočení je ale možné pouze jako kvalitu v konkrétní komunikační situaci, jinými slovy jako „kvalitu konkrétní komunikace“.

V kapitole o komunikační funkci tlumočení jsme zmínili faktory, které mohou mít vliv na komunikační proces. Empirickým výzkumem byl vliv většiny těchto faktorů na kvalitu tlumočení potvrzen. Nové odpovědi, které výzkum přinesl, se týkají jak jednotlivých aspektů produktu a procesu tlumočení, tak zejména různých úhlů pohledu, z nichž je možné kvalitu hodnotit. Na počátku se výzkum nejčastěji zabýval hodnocením kvality z pohledu tlumočnicků a z pohledu uživatelů tlumočení.

3.3.1. Hodnocení kvality tlumočení z pohledu tlumočnicků

Ve své knize *L'interprète dans les conférences internationales* popsala Seleskovitchová rozdíl mezi hodnocením kvality tlumočení z pohledu delegátů a z pohledu samotných tlumočnicků už v roce 1968. Empirický výzkum se však otázkou hodnocení kvality tlumočení začal zabývat až teprve před 24mi lety - první empirický výzkum formou dotazníkového šetření provedla Bühlerová v roce 1986. Její práce je považována za průkopnickou, neboť vzbudila zájem odborníků a zahájila vlnu dalšího výzkumu (Kurzová 1989, 1993; Gile 1990; Vuorikoski 1993; Kopczynski 1994; Mack and Cattaruzza 1995; Moser-Mercerová 1996). Respondenty Bühlerové byli pouze profesionální tlumočníci a podle výsledků za nejdůležitější pro hodnocení kvality tlumočení považovali převod smyslu, dále logickou kohezi, úplnost, gramatickou správnost a správné užívání terminologie. Závěr studie konstatuje, že se hierarchie kritérií kvality stanovená tlumočnický bude shodovat s kritérii, která by vyžadovali uživatelé tlumočení. Právě tento závěr dal podnět celé řadě výzkumů zaměřených na očekávání delegátů, které toto tvrzení Bühlerové vyvrátily.

Pokud jde o empirický výzkum zaměřený na tlumočníky, uveďme ještě například výsledky dotazníkového šetření z roku 1995⁵⁴, v němž se v odpovědích od tlumočnicků mezi hlavními faktory, které mohou ovlivnit kvalitu tlumočení (nejedná se tedy přímo o kritéria kvality), objevil dobrý řečník, příjemná atmosféra, dobré technické zázemí, mezilidské vztahy, týmová práce v kabině, všeobecný přehled a odborné znalosti tlumočnicka, jeho fyzická a psychická kondice, a zejména tlumočnickovo vědomí toho, že jeho hlavním úkolem je zprostředkovat komunikaci.⁵⁵

3.3.2. Hodnocení kvality tlumočení z pohledu delegátů - příjemců

Jak v souvislosti s porovnáváním tlumočení s výchozím projevem poznamenává Seleskovitchová⁵⁶, „tlumočení nekončí v kabině“. Jeho hlavním adresátem je delegát, a proto by také měl být předním hodnotitelem tlumočení i pro účely výzkumu. Spokojenost klienta je možné považovat za jedno z hlavních kritérií kvality tlumočení.

Od dob revize Bühlerové byl empirický výzkum zaměřený na hodnocení kvality tlumočení ze strany delegátů velmi bohatý. Soustředil se na výslednou spokojenost a také na očekávání, které mají od tlumočení delegáti nezávisle na konkrétní tlumočené konferenci. Tedy vlastně na hodnocení kvality před a po skončení tlumočené interakce.

Na výzkum Bühlerové jako první navázala Kurzová⁵⁷ s použitím stejných osmi kritérií kvality, jako její předchůdkyně, tentokrát však byla otázka po kritériích kvality položena delegátům. Některé aspekty tlumočení, které profesionální tlumočníci považovali za důležité, jako příjemný hlas nebo správná gramatika, však delegáti hodnotili jako mnohem méně významné. Kurzová později provedla komparativní studii, v níž srovnala

⁵⁴ Čeňková 1998.

⁵⁵ ibid.

⁵⁶ Seleskovitch 1986: 236.

⁵⁷ Kurz 1989.

očekávání kvality u různých skupin posluchačů a také srovnala očekávání tlumočnicků a delegátů. Tento směr výzkumu se ukázal jako velmi produktivní. Ukázal rozdílná očekávání mezi různými skupinami posluchačů, rozdílná očekávání u účastníků v roli cílových posluchačů a u účastníků v roli řečníků, a srovnáním s výsledky Bühlerové také potvrdil, že tlumočníci od produktu tlumočení očekávají více než jeho uživatelé. Všechny skupiny posluchačů se shodly na významnosti některých kritérií kvality, jako je zachování smyslu sdělení, logické koheze a správné terminologie. U jiných kritérií se skupiny respondentů v odpovědích lišily (například gramatická správnost, příjemný hlas, přirozený přízvuk).

Obecně patří výzkum zaměřený na očekávání delegátů mezi nejčastější. Odhalil také například, že zkušenější delegáti, tedy ti, kteří jsou na konferenční tlumočení ze svého profesionálního života zvyklí, mají větší očekávání než delegáti méně zvyklí na tlumočení.⁵⁸ Naopak při hodnocení konkrétního tlumočení jsou zkušenější delegáti mnohem shovívavější než delegáti „nezkušení“⁵⁹.

Na spokojenost delegátů po tlumočené interakci se zaměřil mezi prvními Gile⁶⁰. Ve své případové studii z lékařského kongresu zjistil, že kvalita tlumočnickova hlasu neměla vliv na hodnocení tlumočení a formuloval hypotézu, že takový výsledek se dá očekávat spíše u technicky zaměřených vědců.

Zopakujme na tomto místě, že tlumočení je v první řadě komunikační proces. Dojde-li k adekvátnímu efektu cílového sdělení u delegáta, znamená to, že komunikace v rámci tlumočené interakce proběhla úspěšně a bylo tedy úspěšné i tlumočení. Předpokladem pro dosažení tohoto cíle je zachování funkčně komunikativní ekvivalence v cílovém sdělení.

⁵⁸ Mack and Cattaruzza 1995 in: Kurz 2001.

⁵⁹ Moser 1995 in: Kurz 2001.

⁶⁰ Gile 1990.

Uvedli jsme ale celou řadu faktorů, které mohou ovlivnit tlumočnický proces a tím přirozeně i výsledný produkt a jeho efekt na příjemce. Studium všech těchto faktorů je velmi důležité při studiu způsobu hodnocení kvality tlumočení. Bude-li například tlumočnick reprodukovat naprosto plně obsah, ale bude-li přitom hovořit příliš monotónně či bude v jeho hlase znát nervozita, delegát nemusí v takové situaci hodnotit produkt tlumočnickovy práce jako kvalitní. Může dále například ztratit v takového tlumočnicka důvěru a výsledný efekt sdělení se nedostaví.

Další proud výzkumu v oblasti hodnocení kvality tlumočení, používaný hojně při výuce tlumočení, je zaměřen na analýzu chyb ve výsledném produktu.⁶¹ Srovnání míry ekvivalence mezi konkrétním původním a tlumočnickovým projevem považují někteří badatelé (např. García Landa) dokonce za jediný správný postup při hodnocení kvality tlumočení. Jedná se také o nejnáročnější druh výzkumu v této oblasti. Studii z Evropského parlamentu, v níž je kvalita tlumočení sledována porovnáním výchozích textů s jejich přetlumočením, publikovala v nedávné době například Vuorikoskiová⁶². V závěru studie však shodně s dalšími odborníky uvádí, že kvalita při tlumočení znamená v první řadě zajištění komunikace mezi řečníkem a posluchači a až na druhém místě správnou reprodukci originálu ve výsledném produktu⁶³.

Kvalitu tlumočení je možné hodnotit z hledisek všech aktérů účastnících se komunikační situace, kteří jsou schopni posoudit, zda komunikace proběhla úspěšně. Proto je velmi přínosný Gilův příspěvek z roku 1991, v němž pozměnil komunikační model, a kromě tlumočnicka a uživatele tlumočení v rolích vysílatele a příjemce do něj do pozice hodnotitele kvality tlumočení zařadil také „klienta“ neboli „zadavatele“, který je autorem zakázky, organizuje akci a platí za tlumočnické služby. Další autoři doplnili do spektra

⁶¹ např. Altman 1994, Schjoldager 1996, Russo and Rucci 1997, 1998, Riccardi 1999, Viezzi 1999 aj.

⁶² Vuorikoski 2004.

⁶³ Vuorikoski 2004: 17.

možných posuzovatelů kvality tlumočení také kolegy tlumočníky, společníky, či zástupce zadavatele, a také osoby s výzkumným záměrem.⁶⁴

Ve snaze o definici kvality z hlediska procesu tlumočení se pokusíme aplikovat například Gilův model úsilí. Za nekvalitní tlumočení budeme hypoteticky považovat tlumočení, v němž se objevují chyby. Ty mohou být podle této teorie dvojího druhu. Chyby způsobené neznalostí a chyby způsobené přetížením (saturací) tlumočnickovy procesní kapacity. Přiblížením se hranici nasycení (saturace) procesní kapacity, které může být způsobené přílišnou náročností výchozího projevu, špatným rozložením kapacity, které může být způsobeno právě celou řadou dalších faktorů, začne tlumočnický dělat v cílovém projevu chyby.

Výzkumy však již prokázaly⁶⁵, že ani některé druhy chyb nevedou nutně ke snížení celkové kvality tlumočení. Tento jev souvisí s faktem, že cíloví posluchači hodnotí pouze výsledný produkt tlumočení.

Domníváme se, že klíčovým faktorem ovlivňujícím hodnocení kvality tlumočení je role tlumočnicka v konkrétní tlumočené interakci a vnímání jeho role jednotlivými aktéry (zejména vysílatelem a příjemcem). Považujeme proto za velmi přínosný přístup Kopczyňského⁶⁶, podle nějž lze kvalitu, definovanou jako míru dokonalosti či míru přiblížení se ke standardu, nahlížet buď z jazykového, nebo pragmatického hlediska. **Lingvistické hledisko** podle něj znamená stanovení míry ekvivalence, kongruence a korespondence v obsahu a formě mezi výchozím a tlumočnickovým sdělením, přičemž Kopczyński konstatuje, že tyto koncepty nepřipouštějí působení dalších kontextových proměnných, ale považuje je za užitečné ve výzkumu v oblasti tlumočnického procesu⁶⁷.

⁶⁴ např. Pöchhacker 1994: 123, Moser-Mercer 1996: 46, Pöchhacker 2001.

⁶⁵ Gile 1990.

⁶⁶ Kopczyński 1994.

⁶⁷ idem: 88.

Naopak z **pragmatického pohledu** je podle Kopczynského kvalita tlumočení určena kontextem. Kontext podle něj přináší nové situační proměnné, které vedou ke stanovení jiných priorit kvality tlumočení v jiných tlumočnických situacích.

Mezi těmito proměnnými Kopczynski uvádí řečníka, jeho roli a roli jeho posluchačů, řečníkův sdělovací záměr, řečníkův postoj ke sdělení a k posluchačům, postoj posluchačů ke sdělení a k řečníkovi, tlumočnicka, jeho schopnosti, postoj a strategie, formu sdělení, ilokuční sílu výpovědi, normy pro interakci a tlumočení v konkrétní jazykové komunitě a prostředí. Tyto proměnné mohou podle Kopczynského ovlivnit tlumočení následujícím způsobem:

Rozdílná prostředí mohou vykazovat rozdílné požadavky na vztah mezi formou a obsahem. Například na vědecké konferenci bude kladen větší důraz na „*kognitivní obsah*“ a referenční funkci sdělení a naopak při politických jednáních může být důležitější *emotivní* či *apelativní* funkce. Jindy, například při literárně zaměřených či diplomatických projevech se mohou změnit priority do té míry, že se nejdůležitější složkou přetlumočeného sdělení stane styl.⁶⁸

Normy, které existují pro tlumočenou interakci v každé jazykové komunitě, určují cílové sdělení i hodnocení jeho kvality. Tlumočnick se těmto normám musí přizpůsobit, aby sdělení působilo v cílové kultuře adekvátně například na škále mezi formálností a neformálností, protože z hlediska těchto norem je jeho výkon také hodnocen.

Jedinečnost konkrétních účastníků každé interakce přináší další proměnné. Řečník, posluchači i tlumočnick, jak už bylo řečeno, ovlivňují komunikační proces a jejich role, záměry a postoje, které mohou být různé v různých kulturách, mají vliv i na hodnocení kvality tlumočení.

⁶⁸ idem.

3.4. Typologie tlumočených projevů v Radě Evropské unie

Před tím než představíme výsledky dotazníkového šetření, uskutečněného při jednáních v Radě EU během českého předsednictví, pokusíme se stručně na základě již uvedených faktů stanovit typologii tlumočených projevů při těchto mezinárodních interakcích.

Jednání v Radě probíhají buď na úrovni ministrů, respektive v Evropské radě na úrovni hlav států a vlád, a druhou úroveň jednání Rady tvoří pracovní skupiny a výbory. Tyto dva typy jednání se neliší pouze politickou závazností výroků a dohod, ale také druhem diskursu. Kromě mnoha různých témat je tak v Radě možné rozlišovat i styl projevů.

Na ministerské a nejvyšší úrovni se objevují zejména politické projevy charakteristické stylovou a emocionální příznakovostí. Zástupce států a vlád lze navíc považovat za profesionální mluvčí, i když ne vždy splňují pro toto označení všechny požadavky.

Naopak jednání v rámci pracovních skupin bychom mohli přirovnat k tlumočeným interakcím při odborných konferencích – řečníky jsou zde specialisté na konkrétní obor a jejich projev bývá nasycen termíny. Jedná se navíc o odborníky či úředníky, kteří se pohybují v rámci evropských struktur každodenně při své práci, takže mezi sebou v důsledku stále opakované interakce vytvořili při komunikaci určitý druh žargonu, na který narážíme i při našem výzkumu, a který si musí osvojit nejen nově příchozí odborníci z jiných prostředí, ale nutně zejména tlumočníci, aby mohli stoprocentně porozumět všem narážkám a nedorečeným myšlenkám, které jsou ostatním delegátům zřejmé, neboť se často při jednáních vyskytují.

Chceme upozornit, že na tlumočníky v evropských institucích tak vzniká další požadavek, vedle již uvedených. Kromě zvládnutí evropské a odborné terminologie se totiž musí

naučit ovládat i terminologii a styl vyjadřování určitého jazykové prostředí, které ovlivňuje slovní projev jeho řečníků. Tuto znalost však nelze nabýt jinak než samotnou prací v evropských institucích, při níž si tlumočníci tento druh žargonu praxí postupně zautomatizují.

4. Empirická část

Cílem této kapitoly je popsat tlumočnické služby během českého předsednictví v Radě Evropské unie z pohledu tlumočnicků a z pohledu jejich uživatelů, tedy českých a zahraničních delegátů. Chceme zjistit, jaké zkušenosti mají tlumočníci s češtinou s českým předsednictvím, jak hodnotí projevy českých a zahraničních delegátů, a jak podle nich vypadala vzájemná spolupráce a komunikace mezi tlumočníky a českými předsedajícími. Tlumočnicků s češtinou jsme se také ptali, v čem pro ně bylo předsednictví v jejich profesním životě nové, protože se domníváme, že jejich zkušenosti mohou být velmi užitečné pro budoucí tlumočníky a mohou přispět ke zlepšení v jejich přípravě.

4.1 Metoda výzkumu

Použili jsme metodu dotazníkového šetření, přičemž předkládaná analýza získaných dat je kvantitativního i kvalitativního charakteru. Výsledky šetření byly podrobeny statistickému zpracování a předložíme také jejich grafické znázornění. Práce využívá metod vlastních sociologickému výzkumu, a proto ji lze zařadit do dosavadního směru výzkumu v oblasti tlumočení, který se vyznačuje interdisciplinárním přístupem.

4.2. Sestavení dotazníků

Sestavení dotazníků, na nichž je založen náš výzkum, předcházelo několik nestandardizovaných rozhovorů s tlumočníky, kteří zajišťovali tlumočení při prvních zasedáních v rámci předsednictví v Praze a v Bruselu. Jejich postřehy a zkušenosti jsme

přetransformovali do otázek dotazníků tak, aby některé zajímavé subjektivní hodnotící tendence, které se ve výpovědích tlumočnicků objevily, byly buď potvrzeny či vyvráceny. Přepis rozhovorů neuvádíme v této práci, i když je možné je považovat za součást kvalitativní fáze výzkumu, která předcházela fázi využívající metod pro kvantitativní výzkum. V příloze však uvádíme všechny komentáře tlumočnicků, které se poté objevily v otevřených otázkách v dotaznících.

Celkem bylo sestaveno šest variant dotazníků⁶⁹ upravených pro šest následujících skupin respondentů.

4.3 Charakteristika respondentů

V předchozích kapitolách jsme uvedli, že během českého předsednictví zajišťovaly tlumočení dvě hlavní skupiny tlumočnicků. První skupinu tvořili tlumočníci DG SCIC, druhou tlumočníci agentury Artlingua⁷⁰.

4.3.1. Tlumočníci

A, Artlingua

Mezi respondenty ze skupiny tlumočnicků Artlingua bylo 45,2% akreditováno v evropských institucích v Bruselu. Naopak 54,8% z nich uvedlo, že u nich akreditování nejsou.

Tabulka 1.:

Jste akreditovaným tlumočnickem v evropských institucích v Bruselu?	
ANO	NE
45,2%	54,8%

⁶⁹ Viz přílohy.

⁷⁰ Pro jednoduchost ponecháváme nesklonné.

Jedná se o důležitou informaci pro analýzu a interpretaci výsledků dotazníkového šetření, neboť skupina tlumočnicků Artlingua tak byla z větší části tvořena skupinou respondentů, pro kterou bylo předsednictví novou zkušeností s tímto druhem tlumočení. Ve skupině tlumočnicků Artlingua mělo dále 74,2% respondentů tlumočnické vzdělání.

Tabulka 2.:

Máte tlumočnické vzdělání?	
ANO	NE
74,2%	25,8%

B, DG SCIC čeština A a DG SCIC čeština C

Ve skupině tlumočnicků DG SCIC jsme rozlišili další dvě skupiny tlumočnicků, podle toho, zda mají češtinu jako pracovní jazyk A nebo C. Celkem měli respondenti z DG SCIC v 84,4% případů tlumočnické vzdělání, z toho tlumočníci s češtinou A v 81% případů a tlumočníci s češtinou C v 90,9% případů.

Tabulka 3.:

Máte tlumočnické vzdělání?	
DG SCIC A	
ANO	NE
81%	19%
DG SCIC C	
ANO	NE
90,9%	9,1%

V našem šetření byla každé skupině adresovaná odlišná varianta dotazníku a při analýze dat byly odpovědi jednotlivých skupin tlumočnicků vyhodnocovány samostatně a poté porovnány.

4.3.2. Delegáti

A, Čeští a zahraniční delegáti

Mezi delegáty jsme rozlišili tři skupiny: české a zahraniční delegáty a české delegáty předsedající pracovním skupinám. Každé ze skupin byla adresována odlišná varianta dotazníku (v případě zahraničních delegátů se jednalo pouze o anglickou variantu stejného dotazníku). Ze zahraničních delegátů byli mezi našimi respondenty delegáti s mateřským jazykem angličtinou, němčinou, polštinou, francouzštinou, portugalštinou, ruštinou, dánštinou, italštinou, finštinou, chorvatštinou, řečtinou, bulharštinou a maltštinou.

B, Čeští předsedající delegáti

Zvláštní pozornost jsme věnovali skupině předsedajících delegátů, neboť během předsednictví užívali tlumočení nejen v roli posluchačů, ale tlumočené interakce se účastnili také v rolích řečníků. Proto se této jejich role týká značná část jim adresovaného dotazníku. Respondenty byli předsedající pracovních skupin, tedy zasedání na nižší úrovni.

4.4. Průběh šetření

Dotazníkové šetření probíhalo v druhé polovině českého předsednictví a krátce po něm. Dotazníky byly díky vstřícnosti Úřadu vlády ČR rozdávány přímo v Kongresovém centru v Praze, kde se konala většina zasedání nižší úrovně. Po domluvě s jednotlivými organizátory akcí byly přiloženy delegátům před zasedáním k dokumentaci a opět sebrány po skončení jednání. Jejich součástí tvořila hlavička se stručným popisem výzkumu a ujištěním o čistě vědeckém a anonymním nakládání se získanými daty. V další fázi šetření byly dotazníky s hlavičkou a průvodním dopisem rozesílány e-mailem, a to zejména tlumočnickům a předsedajícím pracovních skupin. Bohužel návratnost dotazníků nebyla tak

vysoká, jak jsme očekávali (13,75%), a to zejména u dotazníků v papírové podobě (8,57%), jimž delegáti často nevěnovali pozornost nebo je vyplnili pouze částečně.

4.5. Výsledky dotazníkového šetření

Data získaná z dotazníků jsme podrobili kvantitativní a kvalitativní analýze, přičemž základním zdrojem pro kvalitativní analýzu budou odpovědi z otevřených otázek v dotazníku. Chceme upozornit, že v této práci neusilujeme o explanaci na základě vztahu mezi proměnnými, práce je koncipovaná jako případová studie.

Pomoci statistických postupů jsme se snažili zjistit jisté závislosti mezi způsobem odpovídání na jednotlivé otázky v dotazníku. Zejména jsme v tomto směru usilovali o definici faktorů majících vliv na způsob odpovídání. Pro ty otázky, pro něž se nám nepodařilo statisticky signifikantní závislost na stanovených faktorech prokázat, uvedeme výsledky procentuálním vyjádřením a odpovědi jednotlivých skupin respondentů srovnáme v grafickém znázornění. Tento způsob prezentace výsledků bude nejčastější, a bude proto základem struktury následující části, přičemž výsledky statistického testování závislostí, ač jsou ze statistického hlediska závažnější, předkládáme pro přehlednost pouze jako doplnění u příslušných otázek.

4.5.1. Předsednictví z pohledu tlumočnicků

Pro představení pohledu tlumočnicků použijeme dva způsoby prezentace výsledků. Jednak popíšeme obecnou zkušenost všech tlumočnicků s prací během předsednictví a jednak porovnáme pohled tří skupin tlumočnicků, kteří služby pro předsednictví zajišťovali.

Připomeňme, že české předsednictví znamenalo pro tlumočníky s češtinou zejména mnohem větší množství projevů v češtině, a tedy mnohem častější používání retouru (tlumočení do jazyka B).

Naším cílem však bylo zjistit, jaké další výzvy předsednictví tlumočnickům přineslo, a zda vůbec v rámci svého profesionálního života považovali v něčem tlumočení během našeho předsednictví za nové. Začneme proto prezentaci výsledků dotazníkového šetření odpovědí právě na tuto otázku:

4.5.1.1. Předsednictví jako nová zkušenost

V této kapitole představíme odpovědi tlumočnicků na následující otázky:

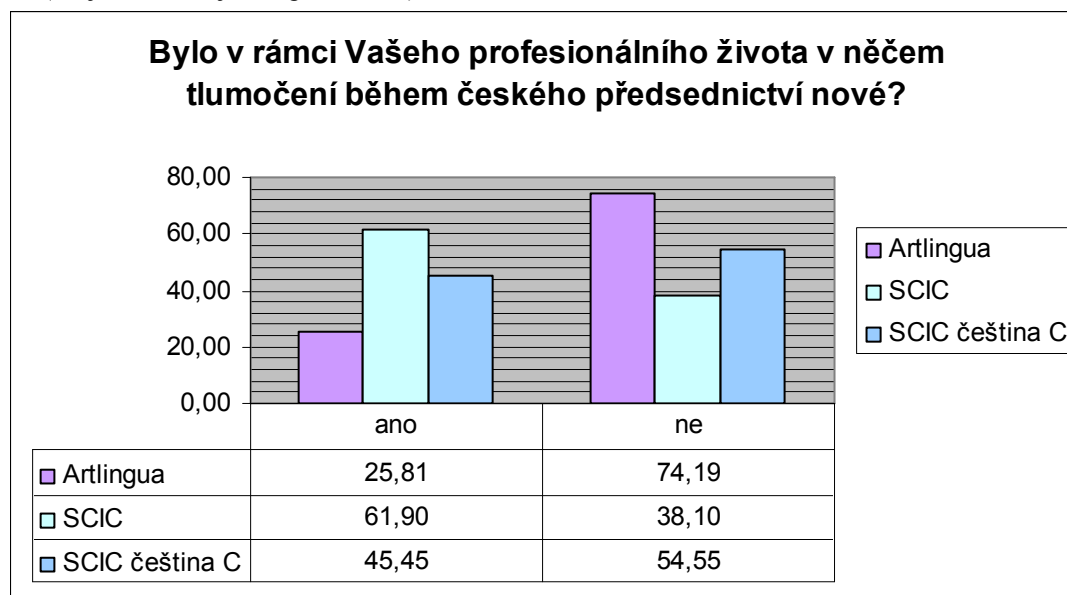
a, Bylo v rámci Vašeho profesionálního života v něčem tlumočení během českého EU předsednictví nové?

b, Prosím, popište v čem.

c, Ovlivnil tento fakt nějak Vaši tlumočnickou strategii během předsednictví?

d, Při tlumočení jednání v rámci předsednictví většina Vaší práce spočívala v....

Graf 1: (údaje v tabulce jsou v procentech)

a, Jak je znázorněno v grafu, většina (74,19%) dotázaných tlumočnicků Artlingua odpověděla záporně, naopak většina (61,19%) dotázaných tlumočnicků DG SCIC kladně

(včetně DG SCIC – čeština C, z nichž kladně odpovědělo 54,55%). Jedná se o zajímavý výsledek, neboť z apriorního pohledu by se mohlo předpokládat, že jsou tlumočníci DG SCIC více zvyklí tlumočit pro evropské instituce, a měli by tak vnímat svou práci během předsednictví více rutinně než tlumočníci najatí přes agenturu na území ČR, z nichž navíc 55% uvedlo, že nejsou v evropských institucích v Bruselu akreditovaní. Ovšem jak jsme již naznačili, tlumočníci DG SCIC měli během českého předsednictví za úkol tlumočit řečníky hovořící v češtině mnohem častěji, než jsou ze svého běžného profesionálního života zvyklí. Naopak tlumočníci pohybující se na českém trhu jsou na retour zvyklí mnohem více. To můžeme zatím považovat za příčinu rozložení odpovědí na tuto otázku.

b, V další otázce jsme se tlumočníků ptali, v čem konkrétně považovali práci během předsednictví za odlišnou od svých předchozích zkušeností. Pro odpověď měli v dotazníku volný prostor pro komentář. Jak jsme předpokládali, hlavní změnou pro ně podle odpovědí bylo množství retouru, zejména právě pro tlumočníky DG SCIC (odpověď „retour“ se objevila ve 28,6% komentářů tlumočníků z této skupiny), neboť tlumočníci pohybující se na českém trhu jsou na tlumočení do cizího jazyka zvyklí. Druhým nejčastějším důvodem „novosti“ práce byla v odpovědích tlumočníků její intenzita. Citujme shrnutí jedné tlumočnice Artlingua:

„V evropských institucích jsem tlumočila více do cizího jazyka, tam se mi to stává málo, vzhledem k tomu, že nemám angličtinu, která je v institucích na retour preferovaná. V Čechách byl jediný rozdíl v tom, že se tlumočilo více, než je v posledních letech obvyklé.“

S retourem souvisí také větší **pocit zodpovědnosti** vůči kolegům, kteří na retouru záviseli, a tak i **větší stres**, který tlumočníci často uváděli jako další odlišnost této práce pro předsednictví. Jako příčinu stresu uváděli kromě pilotáže pro ostatní kabiny také „kontrolu tlumočení ze strany spolupracovníků předsedajících“ nebo fakt, že „český

delegát, který byl zároveň předsedou skupiny, přímo závisel na tlumočení a vycházel z něj při řízení schůze.“ Jeden tlumočník DG SCIC uvedl, že tlumočení pro předsednictví bylo nové v tom, že čeští delegáti měli k tlumočnickům „lepší vztahy“.

Pokud jde o tlumočníky DG SCIC s češtinou C, je třeba zmínit, že mnozí z nich během předsednictví v roli tlumočnicků z češtiny teprve začínali. Nejilustrativnější komentář této skupiny tlumočnicků je následující:

„Mohl jsem poprvé v životě tlumočit pravidelně z češtiny.“

Zastavíme se ještě u dvou komentářů tlumočnicků z agentury Artlingua. První z nich dobře ukazuje zkušenost 55% tlumočnicků této agentury, kteří uvedli, že nejsou akreditováni v evropských institucích v Bruselu, a tedy tlumočili během českého předsednictví pro evropské instituce poprvé:

„Novum bylo spíše v oblasti tematické. Někdy se používalo velké množství zkratk nebo napůl vyslovených sdělení či odkazů na ... (všichni totiž vědí, o co jde). V tomto ohledu jde asi o věc zvyku a četnosti příležitostí dostat se k tomuto typu tlumočení.“

Je možné, že se tento tlumočník ve svém profesionálním životě specializuje na jinou oblast, než na jakou byl konkrétně při předsednictví povolán, ale jak sám vyjadřuje, v prostředí evropských institucí existuje velké množství všem běžně známých a každodenně užívaných termínů, se kterými se tento tlumočník zjevně setkal při této práci poprvé. K tomuto problému při tlumočení a k otázce připravenosti českých tlumočnicků na specifickou evropskou terminologii a tzv. „eurožargon“ se dostaneme podrobněji dále, neboť se této problematice týkala jedna část dotazníku. Ovšem už na tomto místě si můžeme položit otázku, zda byli tlumočníci najatí agenturou pro tlumočení na českém území dostatečně kvalifikováni na tento specifický druh práce.

Pro zajímavost uvádíme ještě jeden komentář tlumočnicka Artlingua⁷¹, v němž tlumočnick popisuje svou zřejmě první zkušenost s tlumočením v tak velkém rozsahu, v jakém obvykle probíhá v evropských institucích. Na otázku, v čem pro něj bylo nové, odpověděl:

„Jedno jednání ve 3 sálech během 1 dne, ve všech tlumočnická technika, přičemž oběd nosili číšníci přímo do kabiny (nebyla přestávka).“

Je třeba dodat, že pokud tlumočnick uvádí, že jednání probíhalo bez přestávky, ukazuje tak na nekvalitní podmínky pro práci. Už jsme se v tomto ohledu zmínili o pravidlech stanovených DG SCIC, vytvořených právě za účelem dodržování základních pravidel včetně časového harmonogramu tlumočení tak, aby mohla být zajištěna vysoká úroveň kvality tlumočnické práce. Shledali jsme, že si tlumočnicki Artlingua stěžovali při předsednictví na nedodržování pravidel pro zajištění kvalitních podmínek pro práci tlumočnicků tak, jak je definuje DG SCIC.

c, Na doplňující otázku, zda měl nový kontext práce vliv na tlumočnickou strategii, odpovědělo negativně 66,7% tlumočnicků DG SCIC, 63,6% tlumočnicků DG SCIC s češtinou C a 80,7% tlumočnicků Artlingua. Mírnou převahu negativních odpovědí u tlumočnicků Artlingua nad ostatními tlumočnickými lze opět spojovat s faktem, že pro ně retour během předsednictví nepředstavoval tak velkou změnu typu práce jako pro tlumočnický DG SCIC.

d, Tlumočnicků Artlingua jsme se také zeptali přímo na konkrétní poměr jednotlivých směrů tlumočení. Uvedli, že největší část jejich práce spočívala v retouře pro delegáta, na druhém místě uváděli tlumočení do češtiny jako pilotáž, na třetím místě

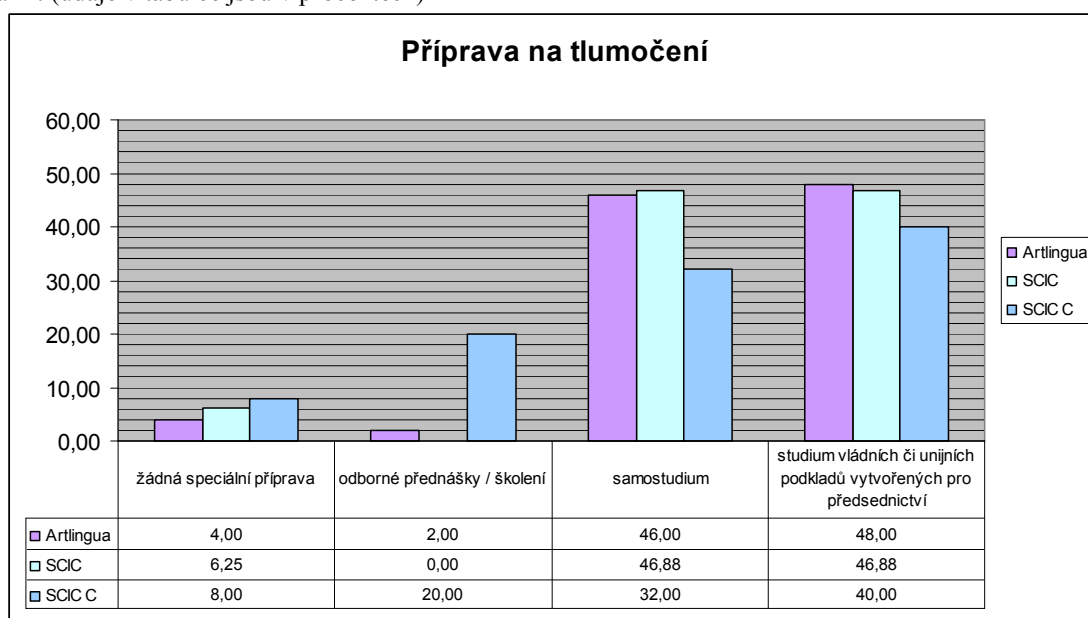
⁷¹ Všechny komentáře na otevřené otázky viz přílohy.

jmenovali tlumočení do češtiny pro delegáta a retour jako pilotáž byl v jejich práci pro předsednictví podle odpovědí nejméně častým. Tlumočnickům DG SCIC jsme otázku nepokládali, protože v evropských institucích je tradičně používání retouru přesně definováno.

4.5.1.2. Příprava na tlumočení

a, Jak jste se na tlumočení v rámci českého předsednictví připravoval/a?

Graf 2: (údaje v tabulce jsou v procentech)

a, Otázka, jakým způsobem se tlumočníci na práci připravovali, byla v dotazníku položena částečně standardizovaným způsobem. Nabídnuté možnosti byly následující: žádná speciální příprava, odborné přednášky / školení, samostudium a **studium vládních či unijních podkladů vytvořených pro předsednictví**. Tuto poslední možnost uvedly všechny skupiny tlumočnicků jako hlavní způsob přípravy; jako druhý nejčastější způsob volili tlumočníci **samostudium**.

Druhá část otázky byla otevřená pro uvedení dalších druhů přípravy, kterých tlumočníci případně využívali. Komentáře se objevily zajímavé, citujeme alespoň jednoho tlumočníka Artlingua a jednoho z DG SCIC. Tlumočník Artlingua uvedl, že používal:

„materiály dodané Artlinguou (Úřad vlády byl však na materiály většinou skoupý. Materiály, na něž byl odkaz v programu zasedání, bylo možné nalézt v dvojjazyčné verzi na Eurlexu, ale bohužel ne vždy (např. byly nedostupné interní dokumenty pracovních skupin, o nichž se na zasedání hovořilo)“

Kromě „materiálů na danou akci“ uváděli tlumočníci Artlingua v komentářích často jako nevýhodu, že byly tyto materiály k dispozici pouze v angličtině.

Tlumočníci z DG SCIC uváděli jako materiály pro přípravu dokumenty a legislativní texty pro dané zasedání. Citujme alespoň jednoho z nich:

„Běžná příprava na základě dokumentů, které byly k dispozici pro jednání, plus příprava těsně před jednáním za pomoci podkladů, které delegace většinou poskytly tlumočnickům na poslední chvíli.“

Můžeme zkonstatovat, že tlumočník Artlingua měl větší potíže s přístupem k potřebným dokumentům k přípravě než tlumočník z DG SCIC. Budeme se tématu dostupnosti podkladových dokumentů opět věnovat v jedné z dalších kapitol, v odpovědích na tuto otázku se však ukazuje schopnost samotných tlumočnicků vyhledat si potřebné materiály. Tato schopnost může opět být určována mírou zkušeností tlumočníka s prací v konkrétním prostředí. Pro tlumočníka DG SCIC zjevně nebyla příprava na tlumočení během předsednictví ničím novým.

U tlumočnicků s češtinou C se jednalo hlavně o četbu v češtině, at už podkladů k zasedání nebo prostou četbu novin a poslouchání rozhlasu.

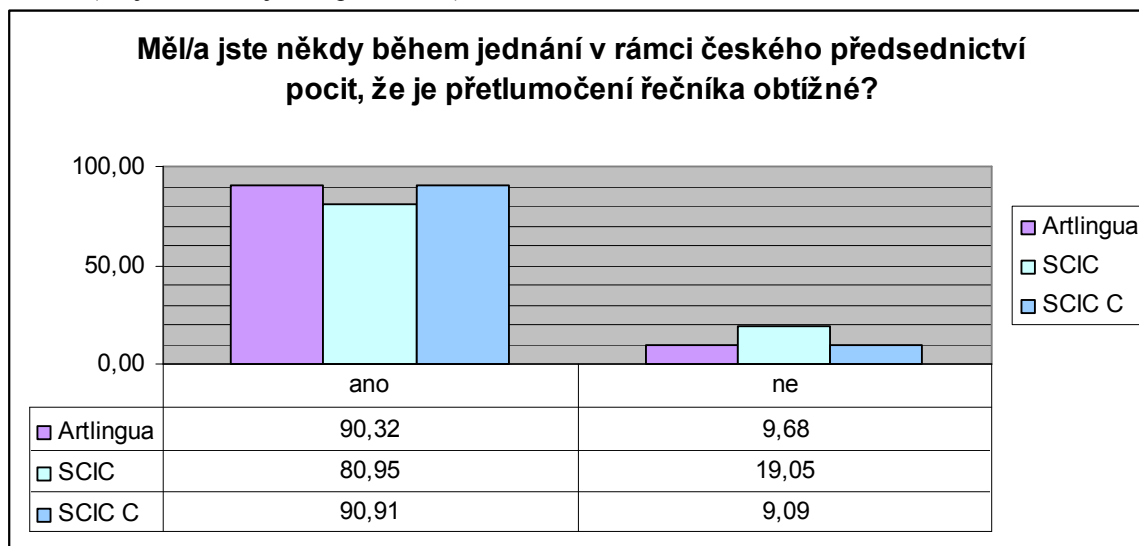
4.5.1.3. Potíže při tlumočení

Otázky:

a, Měl/a jste někdy během jednání v rámci českého předsednictví pocit, že je přetlumočení řečníka obtížné?

b, Dokázal/a jste úspěšně potíže překonat?

Graf 3: (údaje v tabulce jsou v procentech)

a, Graf ukazuje, že velká většina (celkem 87,3% všech tlumočnicků) považovala tlumočení během předsednictví částečně za obtížné. Rozdíl mezi odpověďmi tlumočnicků DG SCIC a Artlingua není příliš výrazný, při tlumočení shledalo obtíže o 10% méně tlumočnicků DG SCIC.

b, Následovala otázka, zda tlumočníci dokázali své potíže překonat. Většina (60,3% všech tlumočnicků) odpověděla „ne vždy“. (Jednalo se o 61,3% tlumočnicků Artlingua, 52,4% tlumočnicků DG SCICu a 72,7% tlumočnicků s češtinou C). Druhá nejčastější odpověď byla „ano, vždy“ (celkem 28,6% všech tlumočnicků v rozložení 25,8% Artlingua, 38,1% DG SCIC a 18,1% tlumočníci s češtinou C). Zbylé možnosti nenasbíraly více než 10% odpovědí a to ve stejné míře mezi všemi třemi skupinami tlumočnicků.

Porovnání odpovědí jednotlivých skupin respondentů v těchto dvou otázkách ukazuje, že největší potíže pociťovali tlumočníci s češtinou jako pracovním jazykem C (o

10% více respondentů než ze skupiny Artlingua), že tlumočníci DG SCIC s češtinou jako pracovním jazykem A měli nejméně často pocit potíží, a pokud nějaké měli, nejčastěji si s nimi (dle vlastního posouzení) dokázali poradit.

V případě otázky, zda tlumočnickovi připadalo přetlumočení řečníka obtížné, jsme postupovali ještě jiným způsobem. Pomocí statistiky jsme se pokusili hledat závislost odpovědí na dalších faktorech. Zjistili jsme tak⁷², že odpověď na tuto otázku má statisticky významný vztah k tlumočnickovu vzdělání a také k jeho schopnosti překonávat překážky (otázka b). Tento vztah je možné vyjádřit následující tabulkou:

Tabulka 4.:

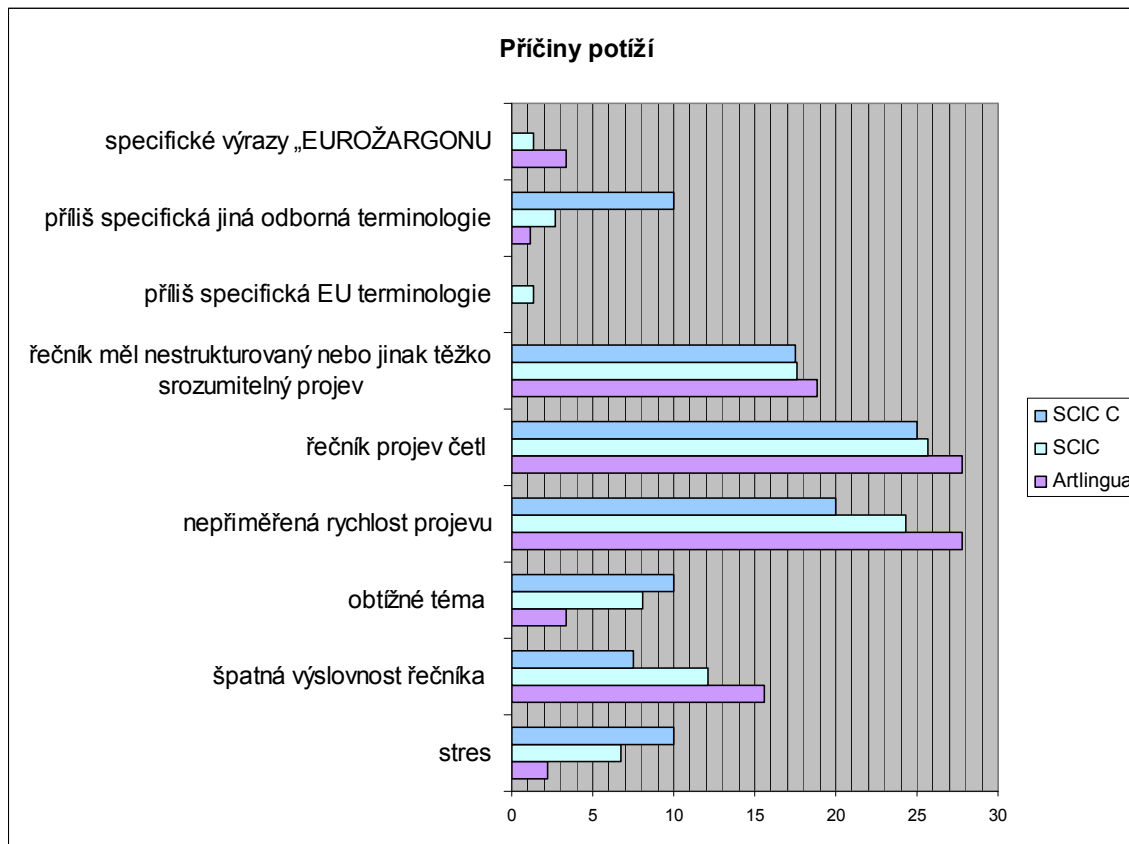
Vzdělání	Potíže	Překoná	Většinou překoná	Někdy překoná	Nikdy
Tlumočnické vzdělání: ano		0.5674	0.5059	0.4202	0
Tlumočnické vzdělání: ne		0.6210	0.5613	0.4752	0

Čísla v tabulce ukazují pravděpodobnost, že tlumočník v dané kategorii nebude považovat tlumočení za náročné. Tedy tlumočník, který neměl tlumočnické vzdělání a vždy překonal potíže, nepovažoval tlumočení za náročné s pravděpodobností 0,6210. Tlumočník, který měl tlumočnické vzdělání a vždy potíže překonal, nepovažoval tlumočení za náročné s pravděpodobností 0,5674. Hodnoty 0 v posledním sloupci jsou způsobené faktem, že žádný respondent nezvolil v dotazníku možnost "nikdy" v případě otázky, zda dokázal úspěšně překonat překážky.

⁷² Statistické výpočty provedl Mgr. Matúš Maciak MSc.

4.5.1.4. Příčiny potíží

Graf 4.: (znázorňující údaje z tabulky 5.)

Tabulka 5.: (uvedené hodnoty jsou v procentech)

Příčiny potíží	Artlingua	DG SCIC	DG SCIC C
stres	2,22	6,76	10,00
špatná výslovnost řečníka	15,56	12,16	7,50
obtížné téma	3,33	8,11	10,00
nepřiměřená rychlost projevu	27,78	24,32	20,00
řečník projev četl	27,78	25,68	25,00
řečník měl nestrukturovaný nebo jinak těžko srozumitelný projev	18,89	17,57	17,50
příliš specifická EU terminologie	0,00	1,35	0,00
příliš specifická jiná odborná terminologie	1,11	2,70	10,00
specifické výrazy „EUROŽARGONU“	3,33	1,35	0,00
celkem	100,00	100,00	100,00

Tlumočníci měli nejprve ze standardně nastavených možností vybrat, v čem spatřovali příčiny potíží při tlumočení. Výsledky jejich odpovědí jsou znázorněny v grafu a ukazují, že nejčastější příčinou potíží byl fakt, že **řečník projev četl**. Jako druhou

nejčastější příčinu potíží volili tlumočníci **nepřiměřenou rychlost projevu**. Pokud jde o obtížné téma, mohli tlumočníci specifikovat konkrétní témata, která jim činila potíže. Dvakrát tak byl jako obtížné téma uveden **rybolov**, dvakrát **daňový systém**, dvakrát **právo**.⁷³

Dále měli tlumočníci volný prostor pro uvedení dalších možných příčin, v nichž viděli původ svých potíží při tlumočení. Jejich komentáře ukazují na celou řadu problémů, citujme alespoň některé z nich, které se v odpovědích velmi často opakovaly: „*nedostatek podkladů pro přípravu, čtené projevy nebyly k dispozici předem*“, „*zejména řečníci různých národností hovořící anglicky - špatná výslovnost, silný přízvuk, silná interference mateřského jazyka*“, „*tvrzení bez hlavy a paty*“, „*těžká až nesrozumitelná syntax, nedokončené věty, těžkopádné konstrukce*“, „*špatný pilot*“.

Jeden z mnoha dalších komentářů odkazuje na skutečnost, o které se nám zmínil tlumočník v první fázi výzkumu při nestandardizovaném rozhovoru, a kterou jsme poté zapracovali do dotazníku určeného předsedajícím:

„řečník čekal na tlumočení do EN. Anglická kabina neměla přímo CS, takže byla v relay- řečník dělal proto nepřirozené pauzy (unnatural chunking of sentences)“.

Shrneme-li uvedené příčiny potíží při tlumočení, jejich velká část souvisí se špatným výchozím projevem a je tedy možné konstatovat, že k potížím tlumočnicků podle jejich názoru jednoznačně přispíval řečník. Na tento vliv řečníka na tlumočení jsme se zeptali také přímo delegátů a výsledky uvedeme v příslušné kapitole.

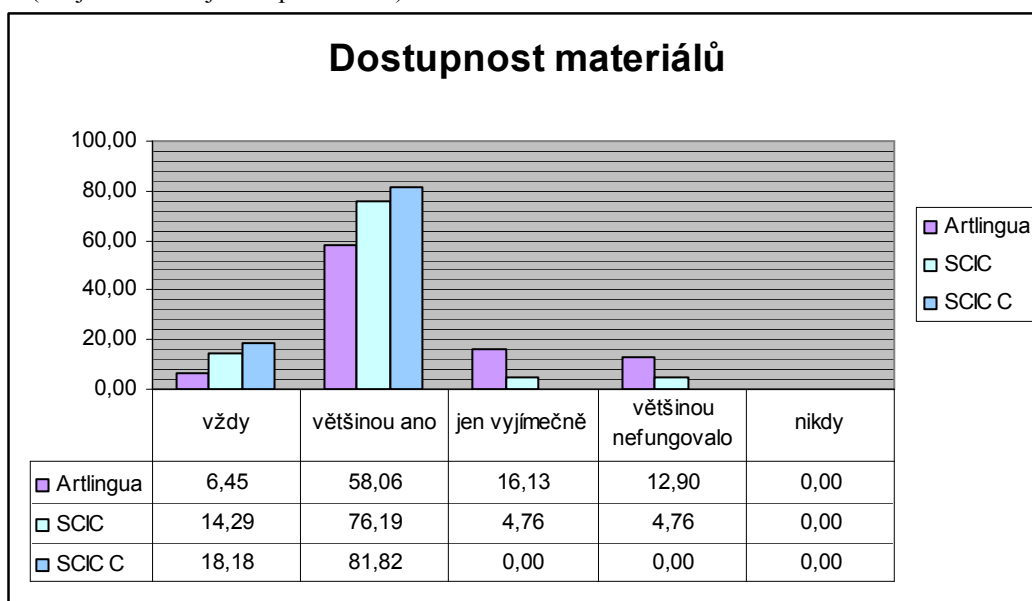
⁷³ Ostatní témata viz příloha.

4.5.1.5. Dostupnost podkladů

Graf 5 ukazuje odpovědi tlumočnicků na následující otázku:

a, Jak byste popsali/a zajišťování materiálů – podkladů ze strany delegátů? Jak často a v jaké kvalitě toto pravidlo fungovalo?

Graf 5.: (údaje v tabulce jsou v procentech)

Lze ho interpretovat tak, že pravidlo poskytování materiálů fungovalo většinou dobře, přičemž tlumočníci SCIC častěji uváděli, že měli podkladové materiály k dispozici. To může být způsobeno buď obecnou větší dostupností podkladů pro jednání na vyšší úrovni než podkladů pro jednání pracovních skupin, anebo větší disciplinovaností delegátů, kteří jsou vyzýváni DG SCIC, aby podklady k projevům dodávali.

Tlumočnickům Artlingua tlumočícím na území České republiky jsme nechali také volný prostor pro komentáře. Jejich vyjádření byla v této části dotazníku opravdu bohatá. Je však překvapivé, že při zaškrťování odpovědí byli mnohem shovívavější, než poté v komentářích, z nichž byly všechny až na jeden negativní. To protiřečí údajům z grafu, v němž většina (58,06%) tlumočnicků Artlingua uvedla, že dodávání materiálů většinou fungovalo. Tlumočníci si stěžovali na nedodávání materiálů či na jejich dodávání na poslední chvíli, na to, že delegáty na potřebu dodávat materiály nikdo neupozorňoval, a

také na fakt, že poskytnuté podklady byly často pouze v angličtině. Jeden tlumočník dokonce uvedl, že dodávání podkladů podle něj „bylo slabou stránkou CZ-PRES z pohledu tlumočnicků neangličtinářů.“ často si však tlumočníci samozřejmě také uvědomovali, že v dodávání materiálů nehraje roli pouze delegát, ale i organizátor akce:

„Těžko také soudit, ve kterém místě organizačního řetězce nastal problém (delegáti mohou materiály poskytnout, ale k tlumočnickům se nemusí dostat.)“

Nebo slovy jiného z nich:

„Někdy se řečník přihlásil sice do diskuse, ale velmi rychle přečetl napsaný text, který pochopitelně předtím nikomu nepředal. Někteří čeští řečníci zase dodali příspěvek hezky včas, že ho organizátor do doby konání akce ztratil.“

Budeme citovat ještě jeden ilustrativní příklad, který shrnuje celkové vyznění všech zaznamenaných komentářů, a který potvrzuje naše zjištění o protikladnosti mezi informacemi v komentářích a v otázce s předem formulovanou odpovědí:

„Materiály, kromě programu, byly Úřadem vlády poskytovány jen velmi omezeně, obvykle pouze v EN a často na poslední chvíli - např. v 9 hod večer, přičemž zasedání začínalo druhý den ráno v 9 hodin a tlumočníci byli v kabinách už v 8,30 hod. Jednou dokonce ještě 2 dny před tlumočením jsme neznali ani program, ten bylo dodán s několika materiály až ráno den před tlumočením. Přitom účastníkům byl program rozeslán již měsíc předem“.

4.5.1.6. Celkové zhodnocení

Otázky:

- a, Jak byste celkově zhodnotil/a organizaci a zajištění kvalitních podmínek pro práci při tlumočení na území ČR? (Pokud jste na území ČR tlumočil/a)**
- b, Byl podle Vás rozdíl mezi prací v Bruselu a na území ČR?**
- c, Máte pocit, že se Vám v rámci českého předsednictví během jednání na území ČR tlumočilo obecně lépe nebo hůře než jste zvyklý ze svého běžného profesionálního života v Bruselu?**

Graf 6: (údaje v tabulce jsou v procentech, pozn.: 52,4% tlumočnicků DG SCIC se nevyjádřilo – viz komentář)

a, Tato otázka byla v dotazníku pro tlumočníky DG SCIC (včetně těch, kteří mají češtinu jako jazyk C) směřována pouze na ty respondenty, kteří během českého předsednictví alespoň jednou pracovali na území ČR. To je hlavní důvod, proč na ni (jak většinou uvedlo v komentáři) neodpovědělo 52,4% tlumočnicků DG SCIC. Ti, kteří na území ČR tlumočili (47,6%), považovali přibližně z poloviny předsednictví po organizační stránce za spíše kvalitní až velmi kvalitní (23,81%), a přibližně z poloviny za průměrné (19,5%). Tlumočníci Artlingua považovali organizaci předsednictví a kvalitu pracovních podmínek z 80,6% za spíše až velmi kvalitní. Za průměrné ho označilo 16,13% a za spíše nekvalitní pouze 3,23%.

V komentáři měli tlumočníci opět možnost vyjádřit se podrobněji. V kontrastu k odpovědím na standardizovanou část otázky převažovaly negativní komentáře opět u tlumočnicků Artlingua.

Jeden tlumočník si stěžoval na technické podmínky, jeden na „finanční a praktické“ podmínky. Někteří tlumočníci opět negativně hodnotili špatné či pozdní dodávání materiálů, několikrát se objevil komentář považující podmínky za

„z hlediska technického občas nikoli ideální, např. na některých jednáních nebylo z kabin vidět na promítané powerpointy.“

Objevilo se negativní hodnocení *„občasných svévolných změn složení tlumočnických týmů, které nebyly s tlumočníky konzultovány a ani jim nebyly oznamovány, nedodržování dohodnutých časů tlumočení (časté přetahování akcí), špatného vzduchu v kabinách (nedýchatelně)“* apod.

V případě této otázky jsme navíc statisticky otestovali závislost způsobu hodnocení kvalitních podmínek pro práci na hodnocení zajišťování materiálů. Na hladině testu $\alpha = 95\%$ se prokázala závislost. Tedy čím lépe hodnotil tlumočnický zajišťování materiálů, tím lépe hodnotil celkové podmínky pro práci.

b, Tlumočnicků DG SCIC jsme se také zeptali, zda vnímali nějaký rozdíl mezi prací pro předsednictví na území ČR a v Bruselu. Otázka byla opět směřována na ty respondenty, kteří během tlumočení pracovali na území ČR, neodpovědělo tak 31,25% tlumočnicků, 50% odpovědělo záporně a 18,75% tlumočnicků odpovědělo, že jistý rozdíl vnímali. V komentářích vysvětlili, jaký rozdíl v práci vnímali:

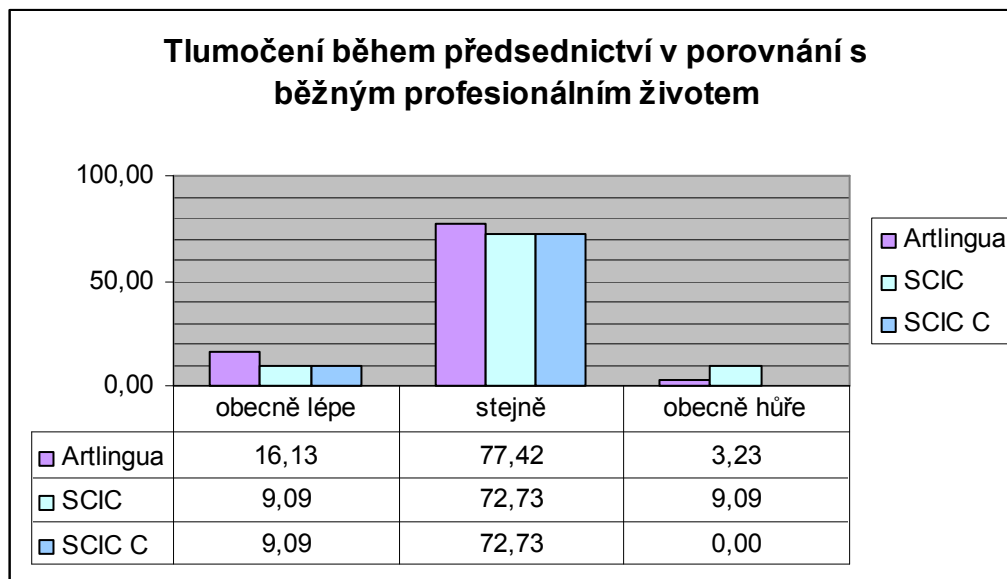
„V Bruselu není nutno diskutovat např. o délkách přestávek, oběda, přesčasech atd., všichni je berou jako něco daného a samozřejmého. V ČR často zkracovali přestávky kvůli příliš plnému programu a akce se večer často protahovaly, někdy o více než hodinu oproti plánu. Dvakrát se stalo, že byli tlumočníci kritizováni za to, že "kvůli nim" je již nutné skončit a účastníci nemohou dále diskutovat (bylo 19:00 a program měl skončit v 17:30 nejpozději).“

Jiný tlumočnický uvedl, že *„V ČR byly horší technické podmínky (vybavení resp. velikost kabin apod.)“*

c, V následující otázce jsme se ptali tlumočnicků, zda se jim během jednání v rámci českého předsednictví tlumočilo obecně lépe nebo naopak hůře než jsou zvyklí ze svého

běžného profesionálního života. Otázka opět obsahovala prostor pro komentář, tlumočníci byli vyzváni, aby v něm na závěr dotazníku případně shrnuli svůj celkový dojem.

Graf 7.: (údaje v tabulce jsou v procentech)

Komentáře se objevily různé. Vybrali jsme tři, v nichž podle nás tlumočníci upozornili na několik důležitých jevů. První z nich se týká projevů v podání nerodilých mluvčích, které vždy představují větší nároky na tlumočení. Jak tlumočník správně poznamenal,

„Řečníci, jejichž jazyk je tlumočen, by měli hovořit ve své mateřštině. Je nesmyslné tlumočit Čecha z nedokonalé angličtiny do češtiny a z té následně např. do dalších 10 jazyků.“

Jeho komentář uvedeme v úplnosti, i když se týká dále jiného, ale také zmiňovaného tématu:

„Nepříjemným překvapením byl nedostatek podkladových materiálů. Na každém ministerstvu se danou problematikou zabývali jistě velmi podrobně a příspěvky jejich zástupců určitě existovaly v drtivé většině i v české verzi, přestože referát byl přednesen v EN. Systematické poskytování podkladových materiálů minimálně českých řečníků (a v češtině) pro všechny kabiny tudíž neměl být problém.“

Tlumočník upozorňuje na důležitý jev, že doporučení delegátům, která jsou běžně dávána účastníkům simultánně tlumočených mezinárodních zasedání, aby mluvili ve své mateřštině, nebylo při předsednictví dodržováno. Kromě toho tlumočník upozorňuje na

další jev, který se v odpovědích objevoval často, tedy na malé ohledy českých organizátorů a delegátů vůči tlumočnickům.

Druhý komentář je kritikou směrem k tlumočnickům. Tlumočníci by se v kabině i mimo ni měli chovat kolegiálně, chtějí-li pracovat v kvalitním prostředí a chtějí-li dosáhnout těch nejlepších výsledků, tedy zajištění komunikace mezi řečníkem a posluchači. Tato práce vyžaduje velké osobní nasazení a tak i dobré psychické rozpoložení tlumočnicka.

Následující komentář naznačuje, že kvalita tlumočení může záviset jednoduše i na chování kolegů v kabině a že součástí charakteristiky kvalitního tlumočnicka by měla být také schopnost spolupráce:

„Kvalita tlumočení by se měla též hodnotit podle toho, jak se člověk chová v kabině a k ostatním kolegům z jiných kabin. Někteří kolegové a kolegyně na to zapomínají a měla jsem pocit, že v ČR to zapomínají častěji.“

Třetí komentář, který jsme ze všech závěrečných vybrali, upozorňuje na nutnost znalosti angličtiny dnešních konferenčních tlumočnicků:

„Domnívám se, že je nutností, aby se každý tlumočnick alespoň částečně orientoval v angličtině - materiály většinou jen v angl. i program. Pokud člověk není schopen aspoň porozumět přečtenému, jde na akci a takzvaně skoro neví, na co jde. Další nevýhodou je snaha většiny řečníků mluvit anglicky - pilotáže jsem zažila velmi dobré, ale někdy měli kolegové těžký úkol. Neplatí to zdaleka pouze o českých řečnících.“

4.5.2. Předsednictví z pohledu delegátů

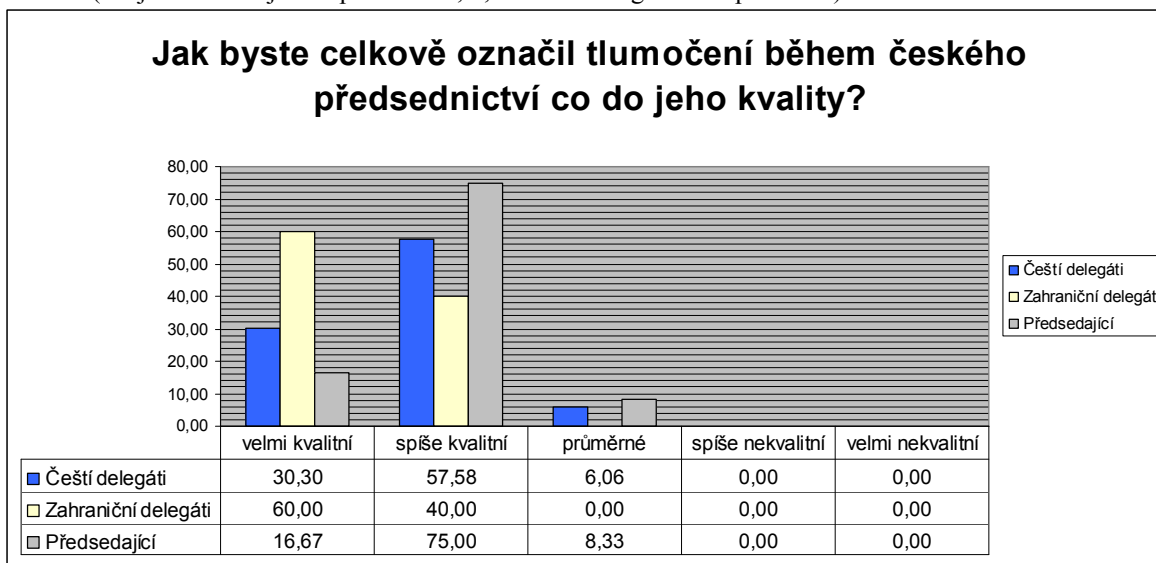
4.5.2.1. Tlumočení do jednotlivých jazyků

Zahraničních delegátů jsme se v dotazníku tázali, zda bylo během předsednictví zajištěno tlumočení do jejich mateřského jazyka. Otázka měla standardizovanou formu odpovědi. Zajištění tlumočení „vždy“ či „ve většině případů“ volili anglicky, německy, francouzsky a polsky hovořící delegáti, možnost „ve většině případů“ uvedl i jeden dánský a jeden maltsky hovořící delegát. Naopak možnost „v méně než polovině případů“ uvedli delegáti hovořící chorvatsky a portugalsky. Odpověď „nikdy“ uvedli rusky, italsky, finsky a bulharsky hovořící delegáti.

4.5.2.2. Celkové zhodnocení

a, Jak byste celkově označil tlumočení do češtiny během českého předsednictví co do jeho kvality?

Graf 8.: (údaje v tabulce jsou v procentech, 6,06% čes.delegátů neodpovědělo)

Z grafu 8 je zřejmé, že zahraniční delegáti hodnotili kvalitu tlumočení během předsednictví mírněji, neboť 60% respondentů je považovalo za velmi kvalitní a ani jeden nezvolil horší hodnocení než „spíše kvalitní“. Naopak předsedající byli těmi, kdo obecně hodnotil tlumočení nejpřísněji.

Pokud jde o způsob hodnocení kvality tlumočení u delegátů v závislosti na tom, zda šlo o delegáta české národnosti, či zahraničního delegáta, pokusili jsme se tuto závislost statisticky ověřit, a na hladině testu $\alpha = 95\%$ se opravdu ukázal statisticky signifikantní rozdíl mezi hodnocením českých a nečeských delegátů. Z empirických dat je následně vidět, že zahraniční delegáti hodnotili vcelku pozitivně (60 % velmi kvalitně), zatímco čeští delegáti volili spíše mírnější hodnocení (67 % volilo možnost spíše kvalitní).

Takové výsledky šetření mohou souviset se zkušenostmi delegátů. Zahraniční delegáti mají s mnohojazyčným jednáním větší zkušenosti a jsou zvyklí poslouchat na jednáních tlumočení mnohem více než Češi. Jak jsme uvedli v teoretické části práce, empirické studie prokázaly, že zkušenější delegáti mají často větší očekávání od tlumočení, ale hodnotí ho méně kriticky na rozdíl od delegátů nezkušených, kteří bývají při hodnocení přísnější.

Delegáti měli možnost rozvést odpověď na tuto otázku dotazníku v komentáři. Pokud jde o zahraniční delegáty, v nemnoha komentářích, které uvedli, převažovaly kladné nebo neutrální reakce, naopak u českých delegátů převažovala v komentářích kritika. Hlavním problémem tlumočení byly z pohledu delegátů **odborné termíny**. Z celkového počtu všech českých i zahraničních delegátů, si na ně v komentáři stěžovalo 45% respondentů.

Delegáti dále v komentářích ukázali na zajímavý, a v této práci doposud opomíjený jev. Téměř 10% z nich uvedlo, že pro ně bylo jednodušší poslouchat buď originál

v angličtině, nebo tlumočení do angličtiny. Uvedeme dva reprezentativní komentáře, v nichž respondenti uvádějí jako příčinu právě nevhodné tlumočení terminologie:

„Některé zvláště odborné termíny nebyly vždy přesně překládány, mohlo pak dojít k nepochopení části promluvy. Z toho důvodu někteří delegáti jednání dali přednost anglické verzi nebo přepínali mezi anglickou a českou verzí. Dokumenty jsou na jednání k dispozici výhradně v anglické verzi, proto je pro delegáty často lepší a srozumitelnější poslouchat anglickou verzi.“

Nebo jinde:

„Český překlad jsem většinou nepoužíval/a - na rozdíl od kolegů, kteří jednání přímo řídili v češtině. Vzhledem k vysoce odborným tématům, která se projednávala, bylo jednodušší poslouchat v angličtině. Ačkoli jsme pravidelně před jednáními dávali naše podklady s angl. terminologií k dispozici překladatelům do kabin, většinou se stejně narazilo na nějaký odborný (či eurospeakový) pojem, který není všeobecně znám, a tudíž se překládá všelijak.“

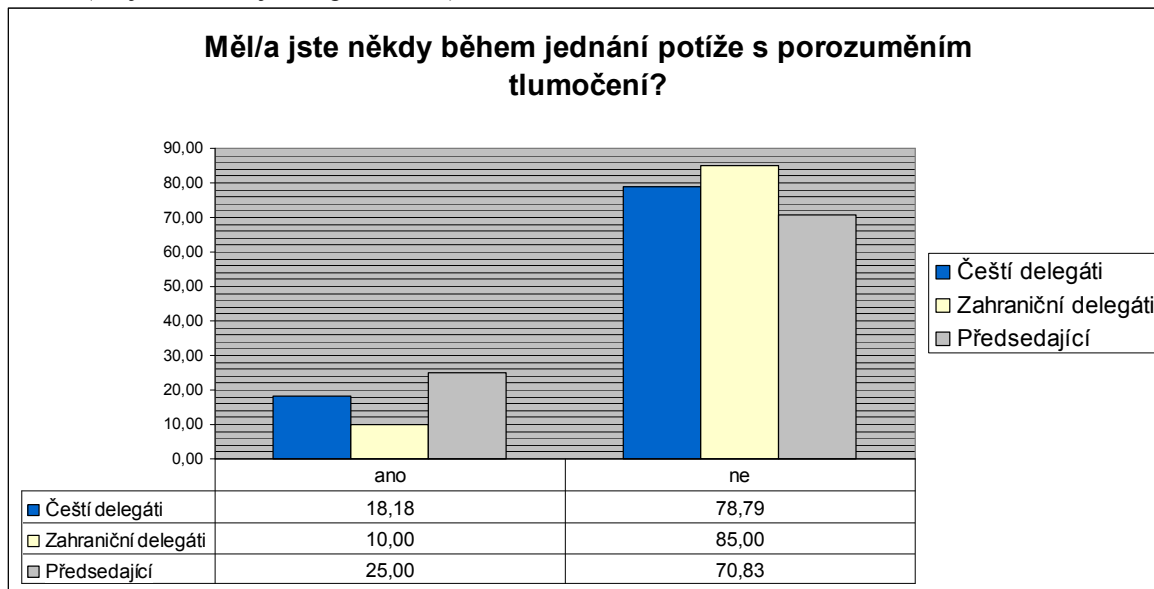
Připomeňme, že na dodávání materiálů pouze v angličtině si v našich dotaznících tlumočníci stěžovali, jeden z nich dokonce uvedl, že jim takto byly „téměř k ničemu“, a zároveň připomeňme, že tlumočníci velmi negativně hodnotili dodávání materiálů na poslední chvíli – tedy až těsně „před jednáním do kabin“.

4.5.2.3. Potíže s porozuměním tlumočení

a, Měl/a jste někdy během jednání v ČR potíže s porozuměním tlumočení?

b, Dokázal podle vás tlumočnick nakonec úspěšně potíže překonat?

Graf 9: (údaje v tabulce jsou v procentech)

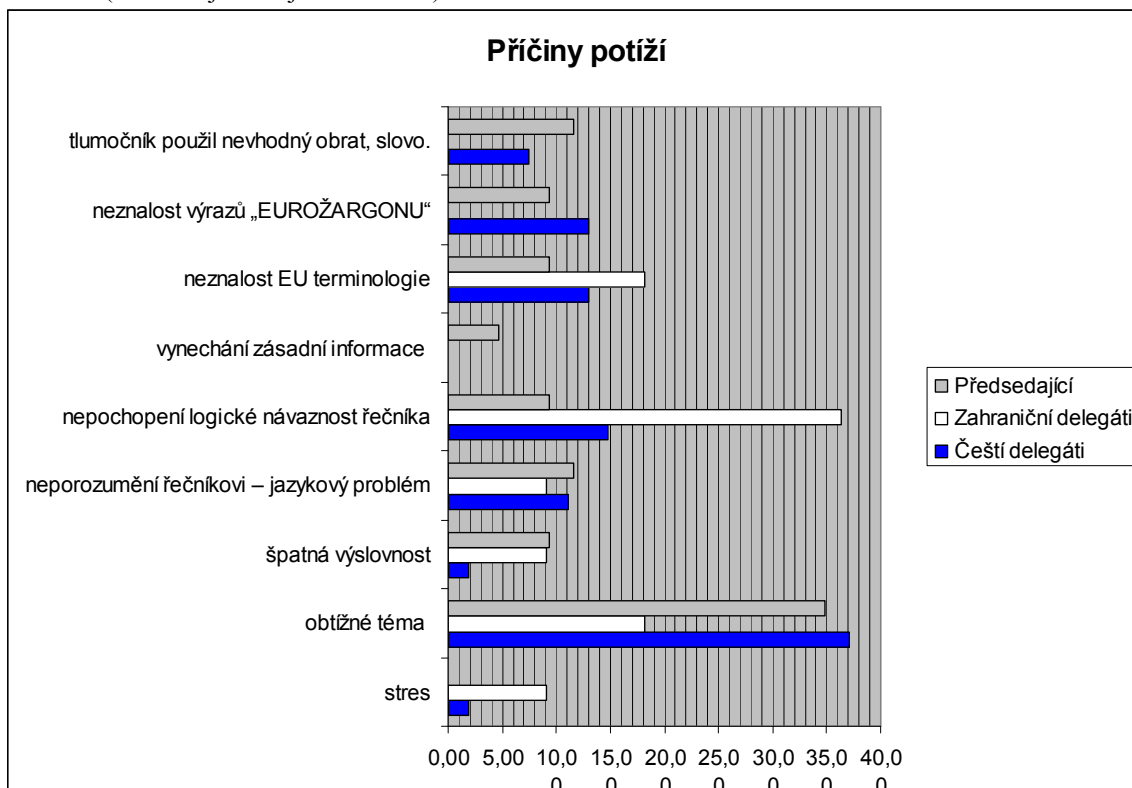
Opět můžeme zkonstatovat stejnou tendenci odpovědí jako u předchozího grafu: zahraniční delegáti měli o něco menší potíže s porozuměním tlumočení. Je možné se domnívat, že delegát, který měl větší potíže s porozuměním tlumočení, hodnotil i v předchozí otázce celkově tlumočení během předsednictví negativněji. Statisticky se nám ovšem tento vztah mezi odpovídáním delegátů nepodařilo prokázat.

b, Do části dotazníku týkající se potíží s porozuměním tlumočení však spadají ještě další otázky. V první z nich byli delegáti tázáni, zda podle nich nakonec tlumočnick dokázal úspěšně potíže překonat. Ze všech českých delegátů (včetně předsedajících) zvolilo ze standardizovaných odpovědí 50,9% možnost „vždy“ a 35,1% možnost „ne vždy“. Zahraniční delegáti odpovídali v 55% „vždy“ a ve 25% „ne vždy“. (neodpovědělo 10,5% českých delegátů, 3,5% odpovědělo „někdy“, ze zahraničních delegátů neodpovědělo vůbec 20%).

4.5.2.4. Příčiny potíží tlumočnicků z pohledu delegátů

a, V čem myslíte, že spočívaly největší potíže tlumočnicků, které mohly případně vést k Vašemu nepochopení?

Graf 10.: (znázorňující údaje v tabulce 6)

Tabulka 6.: (uvedené hodnoty jsou v procentech)

Příčiny potíží	Čeští delegáti	Zahraniční delegáti	Předsedající
stres	1,85	9,09	0,00
obtížné téma	37,04	18,18	34,88
špatná výslovnost	1,85	9,09	9,30
neporozumění řečníkovi – jazykový problém	11,11	9,09	11,63
nepochopení logické návaznosti řečníka	14,81	36,36	9,30
vynechání zásadní informace	0,00	0,00	4,65
neznalost EU terminologie	12,96	18,18	9,30
neznalost výrazů „EUROŽARGONU“	12,96	0,00	9,30
tlumočník použil nevhodný obrat, slovo.	7,41	0,00	11,63
celkem	100,00	100,00	100,00

a, Čeští delegáti nejčastěji viděli příčinu potíží tlumočnicků v obtížném tématu.

Stejně jako tlumočníci mohli delegáti některá konkrétní témata, která podle nich dělala tlumočnickům potíže, v dotazníku uvést. Přestože je v tomto případě nemožné plně porovnat odpovědi mezi tlumočnickými a delegátskými, neboť respondenti mohli patřit mezi

účastníky tematicky odlišných zasedání, objevily se v odpovědích některé podobnosti. Například **právo** považovali delegáti za obtížné téma nejčastěji. Tlumočníci dále uvedli jako problémové téma **daně**, v odpovědích delegátů se objevily také. **Rybolov** delegáti nezmiňovali (možná se žádný z respondentů podobně tematicky zaměřeného zasedání nezúčastnil), naopak se v odpovědích několikrát opakovaly „**neobvyklé druhy zvířat**“ a jejich „**nákazy**“ (respondenti byli zřejmě účastníci jednání s touto tematikou). Další témata, která delegáti uváděli, byla následující: **terminologie výpočetní techniky, informačních systémů, zaměstnaneckých předpisů, specifických zkratk.**

Kromě odpovědí přeformulovaných standardní formou měli delegáti možnost odpovědět v otevřené části otázky. Uvedli tu další možné příčiny potíží tlumočnicků. V jedné třetině všech odpovědí delegáti uvedli, že příčinou potíží tlumočnicka byl **příliš rychlý výchozí projev**. V další třetině případů se jednalo o jinou příčinu, avšak také související s řečníkem. Delegáti uváděli, že byl řečník nesrozumitelný, jeho projev příliš dlouhý, komplikovaný nebo špatně strukturovaný, či že byl řečník zkrátka „**špatným řečníkem**“. Podle jiného delegáta řečník přispěl k potížím při tlumočení nesprávným manipulováním prezentace, která tak neodpovídala referátu. Jednou se objevila i odpověď, že řečník mluvil tak hlasitě, že bylo tlumočení obtížné vůbec slyšet.

Příčina v podobě čtených projevů se v odpovědích objevila pouze jednou.

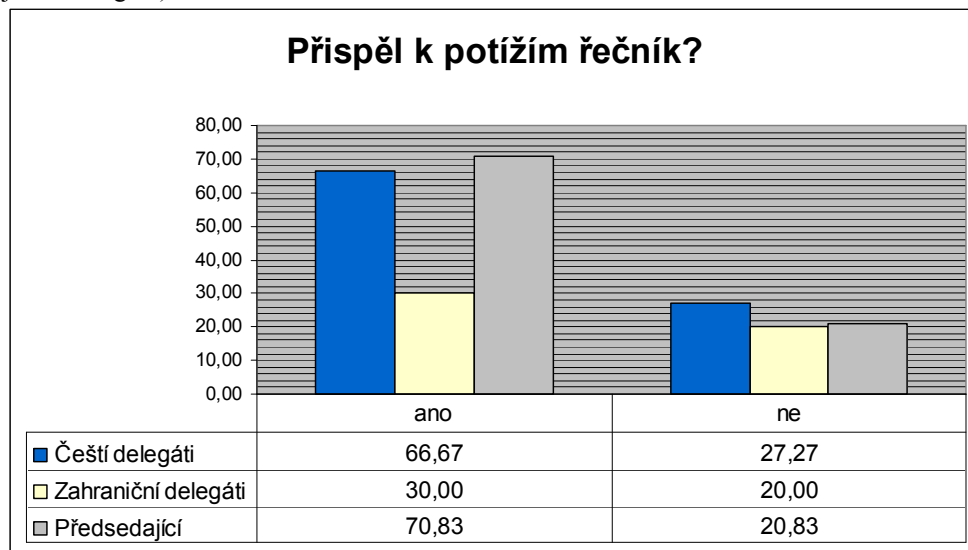
Shrneme-li všechny tyto komentáře, ve dvou třetinách z nich delegáti sami upozornili, že k potížím tlumočnicků přispěl řečník, a to ještě před tím, než jsme jim tuto otázku přímo položili. Druhá nejvýznamnější příčina potíží tlumočnicků (27,8% odpovědí) spočívala podle delegátů v jejich **neznalosti odborné terminologie**. Tuto odpověď udávali i přes to, že „*EU terminologie*“ byla jednou z předdefinovaných odpovědí. Jeden delegát však upřesnil, že se:

„nejedná pouze o EU terminologii, ale o terminologii odbornou obecně“.

Jeden z delegátů vyjádřil, že příčina potíží tlumočnicků spočívala v tom, že nedostávali materiály k projevům, a měli tak „velmi obtížnou práci“

4.5.2.5. Vliv řečníka na tlumočnickův výkon

Graf 11: (údaje v tabulce jsou v procentech, neodpovědělo: 6,6% českých, 50% zahraničních a 8,3% předsedajících delegátů)

Bohužel téměř polovina zahraničních delegátů na tuto otázku neodpověděla, ale podíváme-li se na poměr mezi odpověďmi ano a ne, je zřejmé, že o vlivu řečníka na tlumočení nebyli přesvědčeni tolik jako delegáti čeští. Na otázku, jak podle nich k potížím řečník přispěl, odpovídali delegáti ve 40% všech případů že tím, že **hovořil příliš rychle**. 13,6% uvedlo, že se vyjadřoval nesrozumitelně a co se týká četnosti odpovědí, na třetím místě delegáti uváděli jako příčinu **nemateřský jazyk projevu** (9%). To je zajímavý výsledek – poměrně velké množství delegátů si tedy tento vliv na kvalitu tlumočení při jeho poslechu uvědomilo, a přesto byly projevy v cizím jazyce (i za přítomnosti tlumočnicků do tohoto cizího jazyka) během předsednictví velmi běžné. Mezi dalšími příčinami potíží tlumočnicků způsobenými řečníkem uváděli delegáti komplikované věty (6,8%), nestrukturované projevy (6,8%), zkratkovitost myšlenky (6,8%), čtení projevu (6,8%), zařazení příspěvku mimo kontext, dlouhá souvětí, složité podmiňovací věty,

špatnou výslovnost, slang („odporný“), nadměrné užívání zkratk, přílišnou délku projevu, neschopnost se vyjádřit, neuspořádanost myšlenek, emoce, neexistenci podkladů a nepřipravenost příspěvku. Delegáti tedy byli na své řečníky poměrně přísní a všimli si u nich celé řady řečnických chyb – jak jeden delegát shrnul, „*Ne všichni delegáti jsou dobrými rétory.*“ Ve většině případů pak dokázali i správně odhadnout, které řečnické chyby ztěžují tlumočnickům práci (kromě komentáře, který jako příčinu tlumočnickových potíží uvedl nepřipravenost příspěvku – bylo by jistě nutné doplnit, čím se nepřipravenost v konkrétním případě projevovala, ale obecně jsou, jak jsme uvedli v teoretické části práce, nepřipravené projevy vždy jednodušší na tlumočení než projevy připravené a čtené). Že velké potíže způsobuje tlumočnickům právě čtení projevů, si bohužel všimlo jen malé procento delegátů. Někteří však dokázali vyjádřit práci tlumočnicků velké pochopení, jako v následujícím komentáři:

„ne všichni řečníci "umí" spolupracovat s tlumočnickem, přizpůsobit příspěvek tomu, že je tlumočen.“

4.5.3. Tlumočení z pohledu předsedajících pracovních skupin

Skupina předsedajících delegátů vystupovala v tlumočených interakcích v Radě v roli řečníků, a proto jsme jim adresovali dotazník rozšířený o několik otázek vztahujících se právě k této jejich roli:

- a,** *Věděl/a jste před jednáním, do kterého jazyka/kterých jazyků budete tlumočen/a přímo z češtiny?*
- b,** *Kontroloval/a jste si Vy / nebo Vaši kolegové tlumočení Vašich vystoupení do cizího jazyka?*
- c,** *Pokud Vy ano, který jazyk jste takto poslouchal/a?*
- d,** *Byl/a jste s tlumočením do cizího jazyka spokojen/a? (Pokud jste ho poslouchal/a, či z reakcí)*
- e,** *Pokud jste poslouchal/a tlumočení do cizího jazyka, byl/a jste si vědom/a toho, že to nemusel být jazyk, do kterého bylo Vaše vystoupení tlumočeno přímo?*
- f,** *Pokud jste Vy sám/ sama nehovořil/ a česky, který jazyk jste používal/a?*
- g,** *Poskytl/a jste tlumočnickům podklady pro tlumočení Vašeho vystoupení?*
- h,** *Pokud ano, s jakým časovým předstihem?*

a, V první otázce nás zajímala míra interakce mezi předsedajícími a tlumočníky před zahájením zasedání pracovní skupiny. V případě, že se předsedající nepokusí před zahájením jednání kontaktovat tlumočníky, což považujeme za ideální případ interakce, učiní za účelem vzájemné výměny informací tento krok pro navázání kontaktu vedoucí týmu tlumočnicků, takzvaný „chef d'équipe“. Vzájemná interakce před tlumočeným jednáním je v zájmu všech jeho účastníků. Jejím obsahem by měly být informace o jazykovém režimu, o jazyce, ve kterém se předsedající chystá hovořit, o tom, která kabina bude jeho projev tlumočit pro ostatní kabiny, či o projednávaném tématu. Také při ní dochází k poskytnutí psaných projevů tlumočnickům do kabin.

Tabulka 7.:

Věděli/a jste před jednáním, do kterého jazyka/kterých jazyků budete tlumočen/a přímo z češtiny?	
ano	ne
58,33%	37,50%
4,17% neodpovědělo	

Přehled o jazykovém režimu zasedání je delegátům představen při zahájení jednání. Pokud se však předsedající skupiny řídí pouze tímto přehledem, znamená to, že interakce s tlumočníky nebyla před zahájením jednání žádná, jak to uvedl například jeden předsedající delegát v závěrečném komentáři:

„Přehled tlumočení je součástí zahájení jednání, dřívější přehled mi znám nebyl.“

Výsledky šetření ukazují, že koordinace vzájemné komunikace neprobíhala příliš úspěšně. Pouze 60% předsedajících si bylo před jednáním vědomo tak důležité a zásadní informace, jako je způsob tlumočení jejich projevů.

b, Z nestandardizovaných rozhovorů s tlumočníky vyplynulo, že si předsedající delegáti tlumočení do cizího jazyka kontrolovali. Tento zájem o kvalitu tlumočení zjišťuje otázka v tabulce 8.

Tabulka 8.:

Kontroloval/a jste si Vy/nebo Vaši kolegové tlumočení Vašich vystoupení do cizího jazyka?	
ano	ne
79,17%	20,83%

Předsedající projevovali zájem o kvalitu přetlumočení svých projevů, téměř 80% z nich sledovalo způsob tlumočení do cizího jazyka. Je chvályhodné, že se zajímali o úspěšný průběh komunikace se svými zahraničními kolegy, a že kontrolovali, zda bude jejich projev správně pochopen. Ovšem tlumočnickům tento zájem předsedajících o tlumočení často komplikoval práci, protože pokud předsedající čekal na tlumočení do jazyka, do kterého byl projev tlumočen přes pilotáž (například z češtiny do angličtiny nejprve přes francouzštinu), ve svém projevu pak nepřírozeně umisťoval hezitační pauzy, a tím činil přetlumočení svého projevu obtížnější.

c, Jazyk, který si takto předsedající nejčastěji kontrolovali, byla angličtina (69,6%), dále francouzština (17,4%), němčina (8,7%) a italština (4,3%). Jako shrnutí otázek **b,** a **c,** můžeme zkonstatovat, že velká část českých předsedajících (79,17%) ovládala cizí jazyk na takové úrovni, že byla do tohoto jazyka schopná kontrolovat tlumočení svého projevu v češtině.

d, Všichni, kteří odpověděli, že si tlumočení do cizího jazyka kontrolovali, v další otázce uvedli, že s ním byli spokojeni.

Některé komentáře k tlumočení do cizího jazyka byly následující: „*z reakcí jsem pochopil, že jsem byl pochopen*“ nebo: „*lépe bych to anglicky neřekl*“. Jeden předsedající uvedl zajímavý komentář, týkající se terminologie:

„*V AJ a FJ jsou některé pojmy a vazby lépe zaužívané než v češtině.*“

Zdá se, že předsedající mají v některých odborných oblastech v cizích jazycích lepší terminologické znalosti než v češtině, což také může vysvětlovat, proč někteří z nich dávají přednost poslouchání tlumočení do angličtiny než do češtiny. (Například i v komentáři u této otázky jeden z předsedajících chválil „*obvykle vysokou kvalitu anglické kabiny*“, a dal tak najevo, že ji „obvykle“ poslouchá).

Odborný diskurs dnes v mnoha oblastech probíhá v angličtině, a je tak logické, že si odborníci jsou schopni v tomto jazyce dnes porozumět pohodlněji než ve svých mateřštinách. Chceme zdůraznit, že pokud jsou čeští delegáti schopni číst odborné materiály týkající se problematiky projednávané v Evropské unii v angličtině, rozhodně toho musí být schopni i tlumočníci, a to i pracující s jinými jazyky než s angličtinou.

e, Zajímalo nás, zda si předsedající uvědomují, jakým způsobem často probíhá tlumočení na velkých mezinárodních zasedáních, tedy zda například při své kontrole tlumočení do cizího jazyka počítali s tlumočením přes pilotáž.

Tabulka 9.:

Pokud jste poslouchal/a tlumočení do cizího jazyka, byl/a jste si vědom/a toho, že to nemusel být jazyk, do kterého bylo Vaše vystoupení tlumočeno přímo?	
ano	ne
83,33%	4,17%
12,5% neodpovědělo	

Tabulka ukazuje, že předsedající nezapomínají na časté využívání pilotáže na mezinárodních setkáních. Avšak právě v případě, že si předsedající kontrolovali tlumočení do jazyka, který závisel na pilotní kabině, a měl tedy delší časový odstup, mohlo docházet k dalšímu prodlužování pauz v jejich promluvě.

f, Předsedající byli v této variantě dotazníku požádáni o uvedení jazyka, v kterém se vyjadřovali, pokud nehovořili česky. Předsedající se vyjadřovali zejména v následujících jazycích: angličtina (71,4%), němčina (14,3%), francouzština (7,1%).

g, Odpovědi předsedajících na otázku vztahující se k poskytování materiálů ukázaly zajímavý výsledek:

Tabulka 10.:

Poskytl/a jste tlumočnickům podklady pro tlumočení Vašeho vystoupení?	
ano	ne
87,50%	4,17%
8,33% neodpovědělo	

Tlumočníci si v dotaznících často stěžovali na neposkytnutí podkladových materiálů od řečníků. Čeští řečníci však, jak je vidět v tabulce, uvedli, že v 87,5% podklady tlumočnickům poskytli. Vysvětlení této nesrovnalosti může být několik. Delegát mohl podklady poskytnout, tyto se však nemusely dostat k tlumočnickovi – v tomto případě by byla chyba na straně organizátora akce (Úřadu vlády, či příslušného ministerstva). Za druhé je možné, že se nám podařilo získat odpovědi právě od předsedajících, kteří materiály poskytli (logicky je velká pravděpodobnost, že předsedající ochotný vyplnit dotazník zaměřený na tlumočení, v němž navíc při prvním pročtení případně objeví tuto otázku, bude spíše právě delegát, který podklady poskytl). Anebo spočívá možné vysvětlení v tom, že mají delegáti a tlumočníci odlišné představy o tom, jak by mělo účinné poskytnutí vhodných materiálů vypadat. V takovém případě by naše výsledky mohly sloužit k tomu, aby si čeští řečníci v evropských strukturách uvědomili, jak velký význam pro tlumočníky a pro úspěšné přetlumočení jejich projevu má právě včasné poskytnutí vhodných podkladů.

h, O tom, že si jsou výše řečeného předsedající příliš málo vědomi, může svědčit jeden z komentářů, který se objevil v otevřené otázce na to, jak dlouho před zasedáním byly materiály poskytnuty: „*půl až hodina, nikdo je nechtěl dříve, pokud vím*“

Možná si řečníci neuvědomují, že by měli být sami více aktivní a nečekat pouze na výzvu pro poskytnutí materiálů. Další komentář tento postoj delegátů naznačoval také:

„Na vyžádání (jsem materiály poskytl-pozn.) několik dnů dopředu, jinak před vlastním jednáním (cca 15 minut)“.

Celkem 87,5% předsedajících delegátů v komentáři uvedlo, s jakým konkrétním časovým předstihem materiály předkládali. Více než polovina z nich (54,2%) přitom uváděla časový horizont, který bychom slovy tlumočnicků mohli označit jako „na poslední chvíli“, tedy těsně před jednáním. Zajímavý komentář napsal jeden z ostatních předsedajících, zmínil se totiž o „předepsané lhůtě“ pro poskytování materiálů. („*Minimálně předepsaných 24h.*“) Je tedy zřejmé, že určité pokyny jsou řečníkům dávány, ale bohužel nejsou respektovány. Ukazuje to nízký respekt vůči práci tlumočnicků ze strany řečníků na mezinárodních konferencích i ze strany jejich organizátorů.

4.5.4. Porovnání vzájemného hodnocení tlumočnicků a delegátů

Pomocí zrcadlových otázek pro delegáty a pro tlumočnický jsme porovnali, jak se vzájemně hodnotili v těchto konkrétních aspektech: plynulost a srozumitelnost projevu, bohatost vyjadřování, přesnost vyjadřování, úroveň odborné terminologie a strukturovanost projevu.

4.5.4.1. Delegáti z pohledu tlumočnicků

Tlumočníci měli odpovědět na dvě shodné otázky se standardizovaně formulovanými odpověďmi. V jedné měli podle výše zmíněných faktorů ohodnotit české delegáty a v druhé podle stejných faktorů delegáty zahraniční:

a, Jak obecně hodnotíte politické projevy českých delegátů během našeho předsednictví, pokud hovořili česky?

b, Jak obecně hodnotíte politické projevy zahraničních delegátů během našeho předsednictví?

V odpovědích tlumočnicků jsme nejprve statisticky testovali závislost mezi jejich hodnocením českých delegátů a následujícími pěti faktory: hodnocení plynulosti a srozumitelnosti projevu, bohatosti vyjadřování, přesnosti vyjadřování, úrovně odborné terminologie a strukturovanosti projevu. K testu byla použita Bonferoniho metoda korekce pro případ pětinasobného testování.⁷⁴ Na hladině spolehlivosti testu $\alpha = 95\%$ se nám nepodařilo prokázat žádnou závislost. Avšak na základě p-hodnot testu bychom mohli vyslovit hypotézu, že nejbližší k prokázání závislosti měly testy v případě faktorů „hodnocení **bohatosti vyjadřování**“, „**odbornosti terminologie**“ a také „**strukturovanosti projevu**“. Tento náznak se však projevil jen u tlumočnicků z agentury Artlingua. V případě tlumočnicků DG SCIC byly všechny p-hodnoty testu poměrně daleko od zvolené kritické hladiny. Formální test (na hladině spolehlivosti $\alpha = 95\%$) o nulové hypotéze, že způsob hodnocení českých delegátů tlumočnický Arlingua a DG SCIC je možné považovat za stejný, byl ale zamítnut. **Ukázal se tedy statisticky signifikantní rozdíl mezi způsobem hodnocení delegátů tlumočnický v závislosti na tom, zda se jednalo o tlumočnický DG SCIC nebo Artlingua.**

Následující případ ukázal v hodnocení **zahraničních** delegátů ze strany tlumočnicků na hladině testu $\alpha = 95\%$ s Bonferoniho korekcí pro pětinasobné testování (a stejných pět

⁷⁴ Autorem statistického testování je Matúš Maciak.

faktorů jako v předcházejícím případě) statisticky signifikantní závislost hodnocení na tom, jak tlumočníci hodnotili **přesnost** jejich vyjadřování. Analogickou tendenci jako v předchozím případě bylo možné sledovat i tady. Pro tlumočníky Artlingua byly výsledky testu hodně blízko k prokázání závislosti i na faktorech „**hodnocení bohatosti vyjadřování**“, „**odbornosti terminologie**“ a „**strukturovanosti projevu**“. V případě tlumočnicků DG SCIC byly však u těchto testů p-hodnoty opět poměrně daleko od zvolené kritické hladiny. **Tlumočníci DG SCIC a Artlingua hodnotili v obou případech projevy delegátů odlišně.**

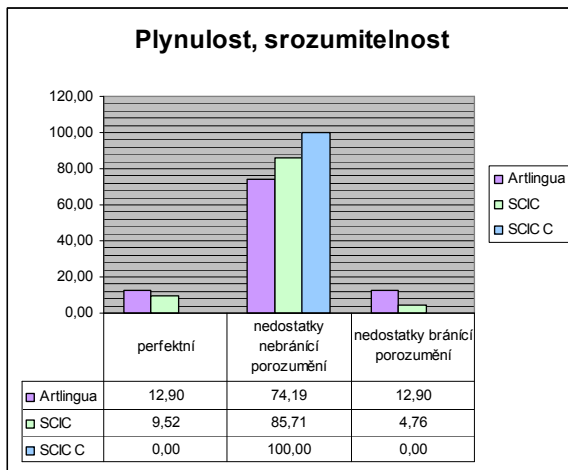
Zjednodušeně lze říci, že tlumočníci Artlingua považovali projevy obou skupin delegátů za kvalitnější, pokud vyjadřování delegátů hodnotili jako bohatší, s větším množstvím odborné terminologie. Pokud jde o hodnocení zahraničních delegátů, všichni tlumočníci si v jejich projevech nejvíce cenili **přesnosti**. Tento výsledek naznačuje, že český tlumočník má při poslechu projevu, který má tlumočit, pocit dobrých podmínek pro odvedení kvalitní práce, pokud český řečník disponuje **bohatou slovní zásobou**, nepoužívá pouze ustálené fráze, a zároveň užívá **velké množství terminologie**. Takový projev považuje tlumočník v češtině za kvalitní. Pokud jde o projevy v cizích jazycích, český tlumočník si jako dobrý projev představuje takový, který se bude vyznačovat co největší **přesností**, neboť pro něj v cizím jazyce mohou být nepřesnosti ve vyjádření s větší pravděpodobností zdrojem nesrozumitelnosti.

Nyní představíme výsledky této části šetření v procentuálním vyjádření a v grafickém znázornění:

A, Plynulost, srozumitelnost:

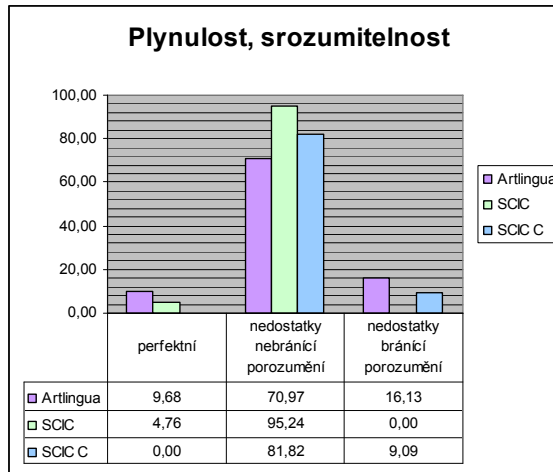
Čeští delegáti:

Graf 12.:

Zahraniční delegáti:

Graf 13.: (neodpovědělo 3,2% tlumočnicků Artlingua a 9% tlumočnicků DG SCIC s češtinou C)

Grafy ukazují, že všechny skupiny tlumočnicků shledaly v plynulosti a srozumitelnosti projevů obou skupin delegátů nejčastěji pouze nedostatky nebránící porozumění. Za perfektní označili tlumočníci srozumitelnost českých delegátů pouze průměrně v 7,5% případů a u zahraničních delegátů průměrně ve 4,8% případů. Tlumočníci s češtinou C však plynulost a srozumitelnost delegátů nepovažovali za perfektní ani v jednom případě.

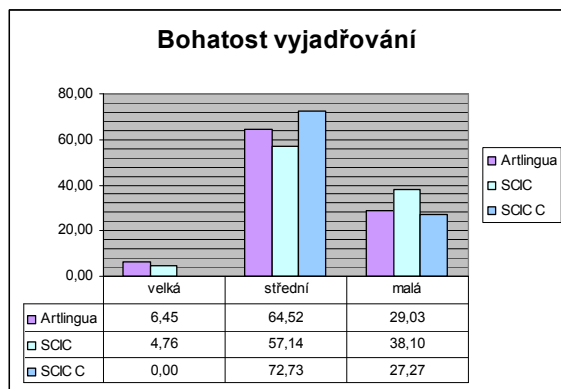
Za nesrozumitelné označili projevy českých i zahraničních delegátů v obou případech nejčastěji tlumočníci z agentury Artlingua (ve 12,90% projevy českých delegátů a v 16,13% projevy delegátů zahraničních).

B, Bohatost vyjadřování

Bohatost vyjadřování označuje zejména bohatost slovní zásoby, užívání neobvyklých výrazů, obrazných vyjádření, originálních formulací apod.

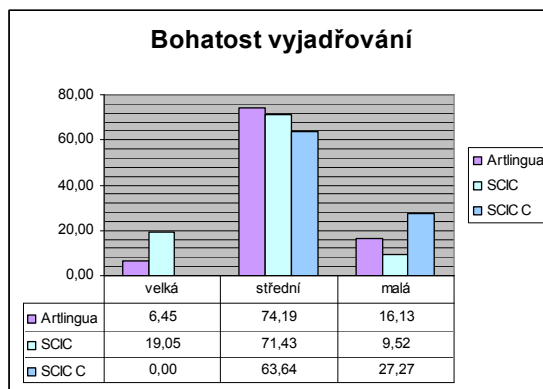
Čeští delegáti:

Graf 14.:

Zahraniční delegáti:

Graf 15.: neodpovědělo 3,2% tlumočníků Artlingua a 9% tlumočníků DG SCIC s češtinou C

Tlumočníci nejčastěji označovali bohatost vyjadřování českých i zahraničních delegátů za střední. Průměrně však tlumočníci považovali bohatost vyjadřování českých delegátů za menší než u delegátů zahraničních. (Bohatost vyjadřování byla označena za malou u českých delegátů průměrně od 31,5% tlumočníků v porovnání s průměrně 17,6% tlumočníků v případě hodnocení delegátů zahraničních.)

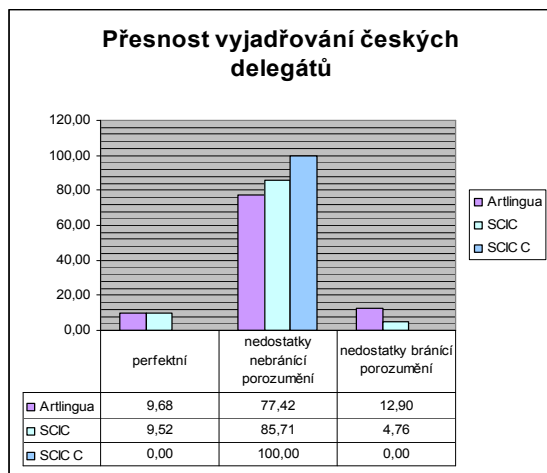
Za zmínku stojí rozdíl v hodnocení zahraničních a českých delegátů ze strany tlumočníků DG SCIC (s češtinou A): 38,10% z nich označilo vyjadřování **českých** delegátů za málo bohaté oproti 9,52%, kteří tak hodnotili delegáty zahraniční, a naopak 19,05% tlumočníků DG SCIC hodnotilo vyjadřování **zahraničních** delegátů jako velmi bohaté v porovnání s pouhými 4,76% , kteří tak označili vyjadřování delegátů českých.

C, Přesnost vyjadřování

Pro tlumočníka je velmi důležité, aby se delegát vyjadřoval přesně a jasně. Dojde-li k nepřesnému vyjádření ve výchozím projevu, tlumočník může snadno sdělení interpretovat nesprávným způsobem. Pokud delegát například používá úmyslně dvojsmyslná vyjádření, či ironii, či například příliš obecná vyjádření, je velmi důležité, aby byl tlumočník schopen najít správný smysl sdělení.

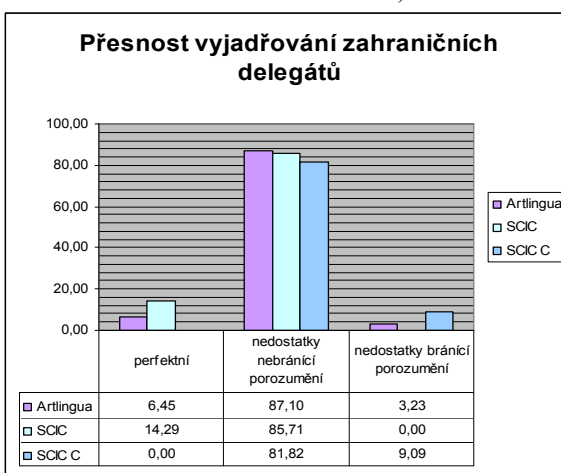
Čeští delegáti:

Graf 16.:
9%

Zahraniční delegáti:

Graf 17.: (neodpovědělo 3,2% tlumočnicků Artlingua a tlumočnicků DG SCIC s češtinou C)

Přesnost vyjadřování obou skupin delegátů se podle většiny tlumočnicků vyznačovala nedostatky nebránícími porozumění. Za perfektní ji označili pouze čeští tlumočníci, a to v průměru kolem 10% z nich. (9,6% u českých delegátů a 10,4% u zahraničních delegátů – více tlumočnicků DG SCIC hodnotilo jako perfektní přesnost projevu zahraničních delegátů a více tlumočnicků Artlingua uvedlo perfektní přesnost projevu českých delegátů).

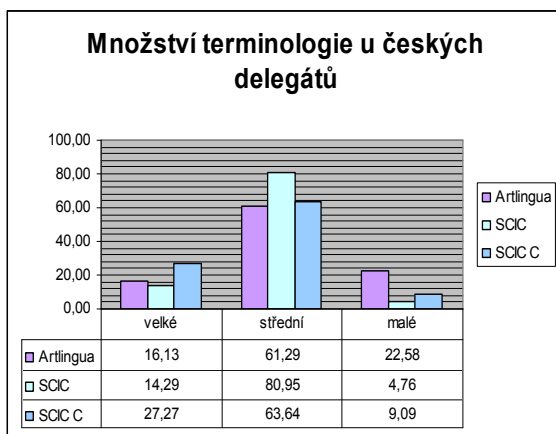
Zajímavostí v tomto grafu je, že nepřesnosti v projevu bránící porozumění shledali ve větší míře čeští tlumočníci u českých delegátů a nečeští tlumočníci u nečeských delegátů.

D, Množství odborné terminologie

Je zřejmé, že množství terminologie v projevu řečníka má vliv na úroveň tlumočení. V kapitole o hodnocení předsednictví ze strany delegátů jsme ukázali, jak byli delegáti spokojeni se znalostí terminologie u tlumočnicků a následující grafy ukážou, zda tlumočníci považovali množství terminologie v projevech delegátů za vysoké.

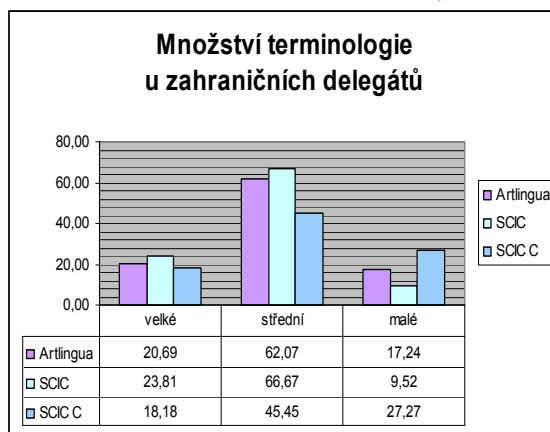
Čeští delegáti:

Graf 18.:

Zahraniční delegáti:

Graf 19.: (neodpovědělo 6,5% tlumočníků Artlingua a 9% tlumočníků DG SCIC s češtinou C)

Graf ukazuje, že tlumočníci většinou nepovažovali množství terminologie v projevech delegátů ani za příliš vysoké, ani za nízké. Porovnáme-li odpovědi tlumočníků Artlingua a DG SCIC s češtinou C, zjistíme, že tlumočníci Artlingua ve větší míře hodnotili míru terminologie za vysokou u **zahraničních** delegátů (a častěji za nízkou u **českých**) a tlumočníci DG SCIC s češtinou C častěji hodnotili míru terminologie jako vysokou u **českých** delegátů (a méně často jako nízkou u **zahraničních** delegátů). Tedy každá z těchto dvou skupin viděla větší množství terminologie u řečníků, kteří nehovořili jejich mateřským jazykem.

E, Strukturovanost projevů

Tabulka 11.:

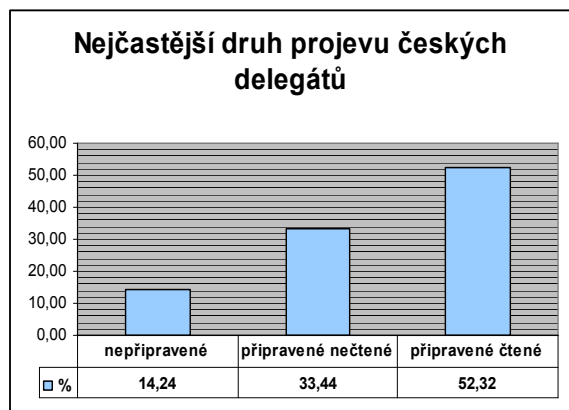
Projevy strukturované:	
ČEŠTÍ DELEGÁTI	
VĚTŠINOU ANO	VĚTŠINOU NE
81%	14,3%
4,7% se nevyjádřilo	
ZAHRANIČNÍ DELEGÁTI	
VĚTŠINOU ANO	VĚTŠINOU NE
84,1%	7,9%
8% se nevyjádřilo	

Tabulka ukazuje odpovědi všech tlumočnicků dohromady. Procento strukturovaných projevů bylo v pronesených příspěvcích od obou skupin delegátů podle tlumočnicků velmi vysoké, což jim jistě mohlo usnadnit práci. Má-li projev pevnou strukturu, tlumočnick může například lépe anticipovat přicházející části projevu.

F, Nejčastější druh projevu delegátů

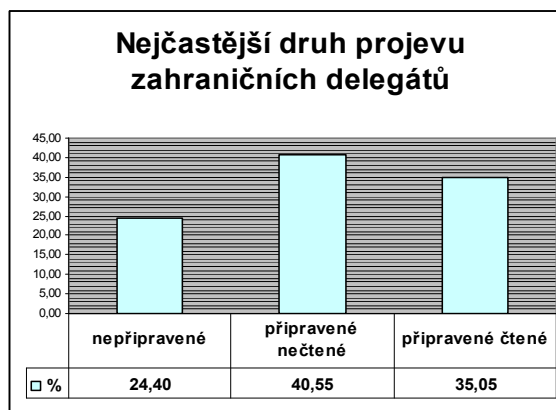
Čeští delegáti:

Graf 20.:

Zahraniční delegáti:

Graf 21.:

Grafy 20. a 21. ukazují na velmi zajímavý výsledek šetření. Podle všech tlumočnicků totiž čeští delegáti nejčastěji přednášeli své příspěvky tak, že četli připravené projevy, kdežto zahraniční delegáti měli projevy nejčastěji sice připravené, ale nečetli je. Zahraniční delegáti tak podle tlumočnicků mnohem častěji hovořili spatra. Ukazují to i další čísla v grafu. Procento uvedené u nepřipravených projevů **zahraničních** delegátů (24,40%) převyšuje procento nepřipravených projevů delegátů **českých** (14,24%) a procento čtených projevů delegátů **českých** (52,32% - tedy více než polovina), naopak převyšuje procento čtených projevů v případě **zahraničních** delegátů (35,05%). Příčinou je jistě rozdílná zkušenost zahraničních a českých delegátů. Čeští delegáti mají příležitost vyjadřovat se

v rámci evropských zasedání pouze několik málo let od vstupu České republiky do Evropské unie.

G, Cizojazyčný projev českých delegátů

Nyní se budeme věnovat následujícím dvěma otázkám dotazníku, na které měli tlumočníci odpovědět formou vlastního komentáře:

c, Pokud čeští delegáti nehovořili česky, jakým jazykem nejčastěji hovořili?

d, Jak byste popsali/a četnost a kvalitu jejich cizojazyčného projevu? (Prosím vypište např.: většinou perfektní, drobné nedostatky, závažnější nedostatky – nebránící/bránící porozumění)

Pokud delegáti hovořili cizím jazykem, podle odpovědí tlumočnicků to v drtivé většině byla angličtina (81,1%), dále se co do četnosti v odpovědích objevila francouzština a slovenština (po 8,1%) a 2,7% odpovědí představovala němčina. Téměř polovina všech tlumočnicků (48,2%) dále uvedla, že se jednalo o projev s nedostatky nebránícími porozumění. Výslovně o problémech s porozuměním však hovořilo 28,6% dotázaných. To je značně vysoké procento. V komentářích se tlumočníci zmiňovali zejména o problémech způsobených špatnou výslovností řečníků, a ty byly podle nich mnohem čtenější v případech, kdy se navíc jednalo o čtený projev. Tlumočníci do komentářů psali, že by rozhodně bylo lepší, kdyby delegát býval hovořil česky, ale také uvedli, že pro českého tlumočnicka nemusí být chyby v cizojazyčném projevu Čecha tolik závažné, protože za cizojazyčným projevem stále „cítí“ češtinu, tedy českou jazykovou strukturu, a poslouchá vlastně českou fonetickou sadu v cizím jazyce.

4.5.4.2. Tlumočníci z pohledu delegátů

Delegáti měli tlumočníky ohodnotit podle podobných faktorů, jako tlumočníci hodnotili delegáty – tedy podle hodnocení plynulosti a srozumitelnosti, bohatosti slovní zásoby, přesnosti vyjadřování a znalosti terminologie. U zahraničních delegátů jsme se však tázali na hodnocení tlumočení do jejich cizího jazyka, a to konkrétně na správnost gramatiky, výslovnost, znalost terminologie a bohatost slovní zásoby tlumočnicků. S delegáty českými jsme jejich odpovědi srovnávali pouze v případě hodnocení znalosti terminologie a v případě hodnocení bohatosti slovní zásoby tlumočnicků.

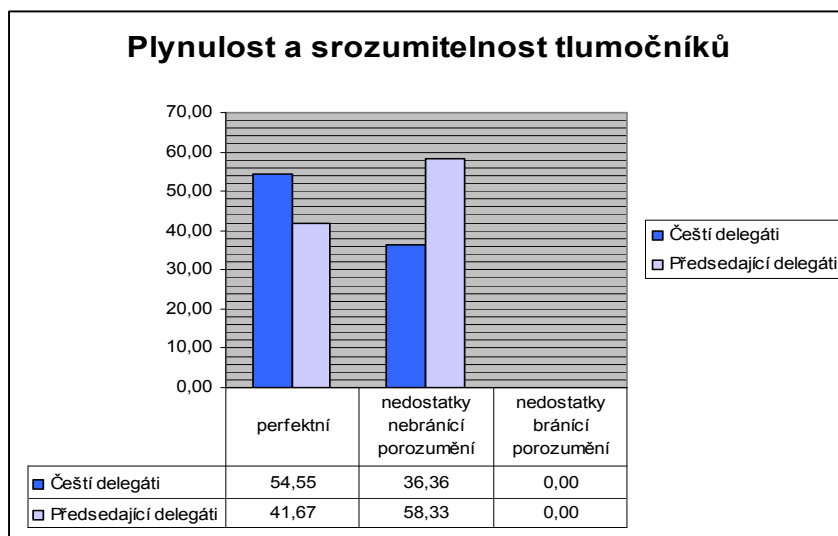
Hodnocení obecné kvality tlumočení ze strany delegátů jsme v závislosti na hodnocení zmíněných čtyř uvažovaných faktorů opět nejprve statisticky porovnali. Na hladině spolehlivosti $\alpha = 95\%$, s využitím Bonferoniho korekce pro případ čtyřnásobného testování jsme zjistili signifikantní závislost mezi hodnocením kvality a **přesnosti vyjadřování** a mezi hodnocením kvality a **znalostí terminologie**. V případě druhých dvou faktorů se na uvedené hladině statisticky signifikantní závislost neukázala.

Tuto statistickou závislost lze interpretovat tak, že **na hodnocení kvality tlumočení ze strany delegátů měla vliv spíše přesnost vyjadřování a znalost terminologie tlumočnicků než jejich plynulost projevu či bohatost slovní zásoby.**

Představíme nyní konkrétní získaná empirická data v procentech v grafickém znázornění. Grafy vyjadřují procentuální odpovědi delegátů podle jednotlivých faktorů na otázku: *Jak hodnotíte češtinu tlumočnicků?*

A, Plynulost, srozumitelnost:

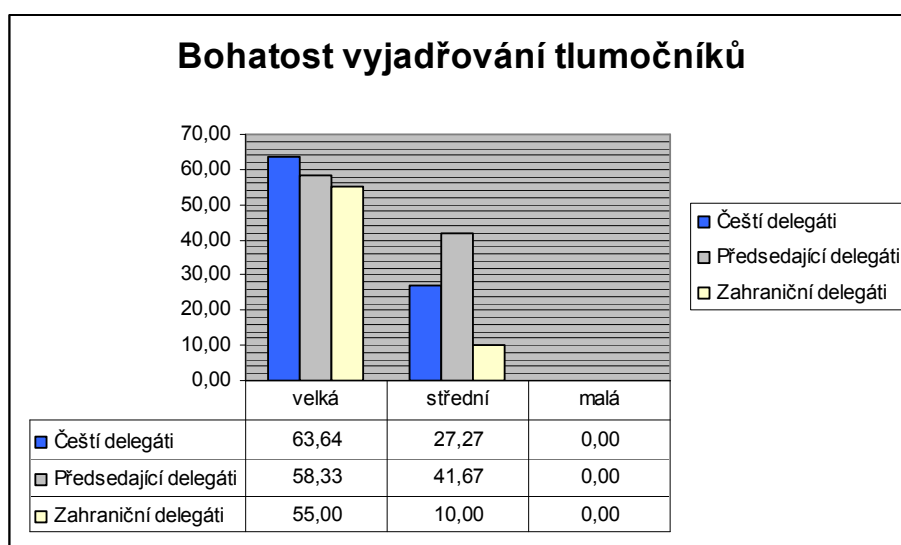
Graf 22.:

Graf ukazuje, že ti delegáti, kteří měli při jednání větší zodpovědnost, tedy předsedající pracovním skupinám, kteří vystupovali i v rolích řečníků, byli o něco více kritičtí k plynulosti a srozumitelnosti projevu tlumočnicků. Většina předsedajících (58,33%) uvedla nedostatky (nebránící však porozumění), většina ostatních českých delegátů (54,55%) uvedla, že srozumitelnost a plynulost projevu tlumočnicků byla perfektní.

B, Bohatost vyjadřování – slovní zásoby

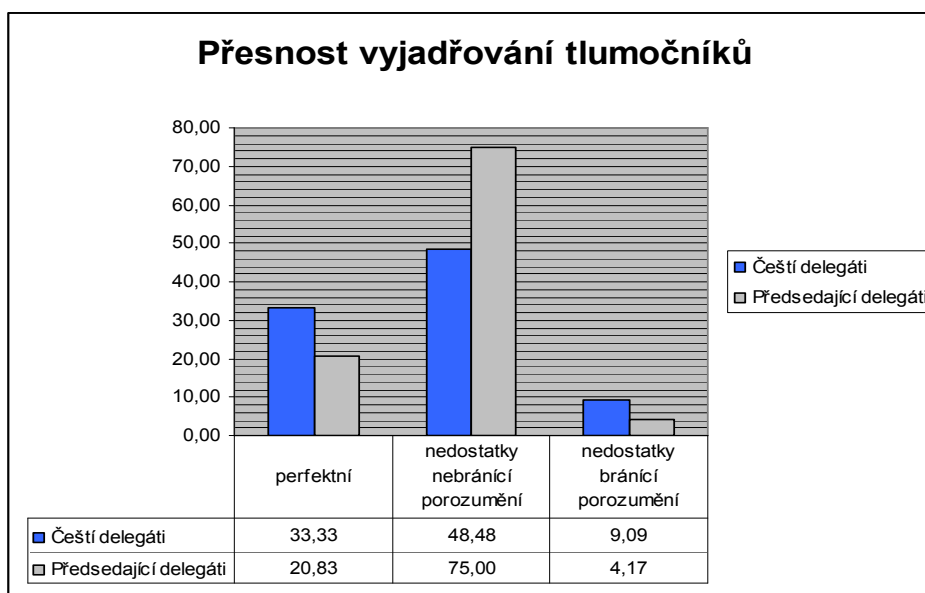
Graf 23.: (nevyjádřilo se 65% zahraničních delegátů)

Delegáti většinou hodnotili bohatost vyjadřování tlumočnicků velmi vysoce. (Za velkou ji považovalo v průměru 59% delegátů). Naším cílem je porovnat odpovědi s hodnocením tlumočnicků, a konstatujeme tak velmi značný rozdíl v odpovědích. Tlumočníci totiž na rozdíl od delegátů hodnotili bohatost vyjadřování českých i zahraničních delegátů většinou pouze jako střední.

C, Přesnost vyjadřování

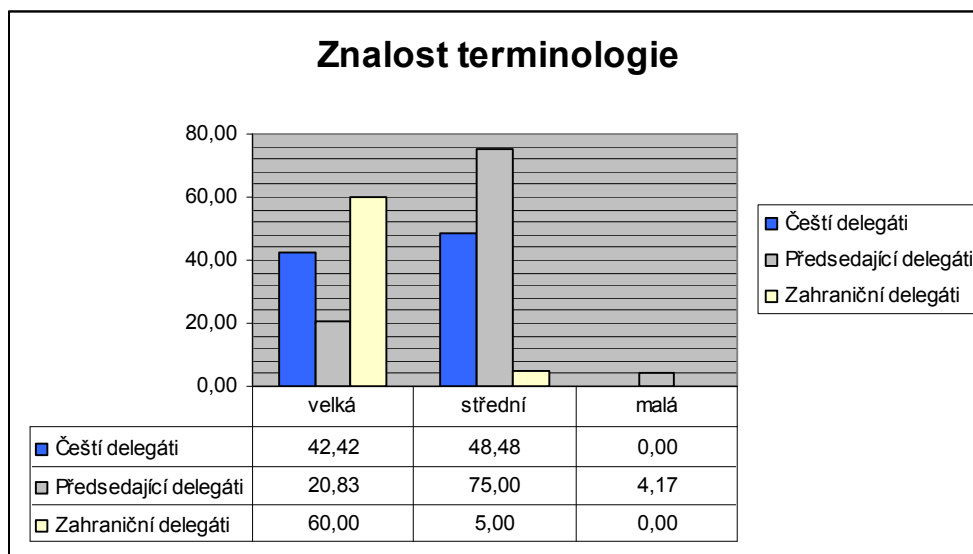
Graf 24.:

Graf bohužel ukazuje na poměrně vysoké procento nepřesných vyjádření, kterých se podle českých delegátů tlumočníci dopustili, a která způsobila nepochopení tlumočení. (Předsedající nepochopili z důvodu nepřesnosti vyjádření tlumočnicka ve 4,17% případů a ostatní delegáti dokonce v 9,09%). Pokud jde o srovnání s hodnocením přesnosti projevu delegátů ze strany tlumočnicků, obě skupiny respondentů za odpověď volily nejčastěji „nedostatky nebrání porozumění“.

D, Množství odborné terminologie

Graf 25.: (neodpovědělo 9,01% českých delegátů a 35% zahraničních delegátů)

Při čtení grafů 23. a 25. je třeba mít na paměti, že zahraniční delegáti hodnotili tlumočení do svého mateřského jazyka, ne do češtiny. (A také, že 35% a 65% zahraničních delegátů na příslušné otázky v dotazníku vůbec neodpovědělo). Pro české delegáty je pak možné zkonstatovat větší kritičnost ve skupině předsedajících delegátů. (75% z nich považovalo znalost terminologie tlumočnicků za průměrnou a jen 20,83% za velkou, u českých delegátů ji považovalo za velkou i za průměrnou v obou případech podobné množství respondentů (42,42% respektive 48,48%). Pouze respondenti ze skupiny předsedajících pak v odpovědích uvedli, že úroveň znalostí terminologie u tlumočnicků byla malá (4,17%).

V poslední předkládané části výsledků šetření ukážeme, jak zahraniční delegáti hodnotili „retour“ tlumočnicků (tlumočení do cizího jazyka). Ptali jsme se zahraničních delegátů na hodnocení tlumočení do jejich rodného jazyka podle faktorů „gramatika“ a „výslovnost“. Rozložení odpovědí je znázorněno v tabulce 12:

Tabulka 12:

Jak hodnotíte tlumočení do Vašeho rodného jazyka?		
Gramatika		
perfektní	nedostatky nebránící porozumění	nedostatky bránící porozumění
50%	10%	0%
40% se nevyjádřilo		
Výslovnost		
perfektní	nedostatky nebránící porozumění	nedostatky bránící porozumění
40%	25%	
35% se nevyjádřilo		

Můžeme konstatovat spíše pozitivní hodnocení ze strany zahraničních delegátů. Tabulka však bohužel nepřináší reprezentativní údaje, neboť 40% a 35% zahraničních delegátů se u těchto dvou faktorů nevyjádřilo. Jednalo se o dotazníky v papírové podobě, u nichž navíc byla obecně návratnost nižší než u dotazníků vyplňovaných elektronicky.

4.6. Shrnutí empirické části

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že české předsednictví bylo pro tlumočníky s češtinou novou zkušeností. Tlumočili během něj mnohem více než jsou zvyklí ze svého běžného profesionálního života, tlumočníci DG SCIC navíc tlumočili mnohem více do cizího jazyka než jsou zvyklí. Tlumočníci také měli větší pocit zodpovědnosti. Někdy měli pocit, že je přetlumočení řečníka obtížné, a ne vždy se jim obtíže podařilo překonat. Příčinou potíží byly nejčastěji nepřiměřeně rychle čtené projevy. Tlumočníci dále často nedostali pro tlumočení žádné podklady, nebo je dostali na poslední chvíli.

Delegáti však byli s tlumočením obecně spokojeni, neměli většinou žádné potíže s porozuměním. Pokud však jde o jednotlivé aspekty projevu tlumočnicků, delegáti nebyli

spokojeni zejména s používáním odborné terminologie. Přiznali však, že na tlumočení měl často vliv řečník.

Vzhledem k tomu, že jsme pracovali s veličinami, které jsou kvalitativní povahy, a je obtížné je kvantifikovat, kladli jsme při analýze velký důraz na otevřené otázky v dotaznících, v nichž komentáře respondentů odhalily některé zmíněné opakující se problémové jevy.

5. Závěry

V předkládané diplomové práci jsme se zabývali nejprve fungováním předsednictví v rámci evropských institucí, jeho historickým vývojem a funkcemi. Poté jsme shrnuli průběh českého předsednictví v první polovině roku 2009 a zaměřili jsme se na organizační aspekt, zejména na poskytování tlumočnických služeb. Tak jsme popsali kontext tlumočených interakcí, kterých se týkalo naše dotazníkové šetření.

V teoretické části práce jsme popsali proces simultánního tlumočení jako komunikační proces, a věnovali jsme se roli tlumočnicka v tlumočené interakci. Zvláštní kapitolu jsme věnovali hodnocení kvality tlumočení z pohledu jednotlivých účastníků tlumočené interakce.

Cílem diplomové práce bylo popsat české předsednictví v Radě Evropské unie z pohledu tlumočnicků s češtinou a z pohledu uživatelů tlumočení, tedy českých a zahraničních delegátů. Použili jsme proto metodu dotazníkového šetření a předložili množství empirických dat, která nám umožňují formulovat následující závěry.

Tlumočení během českého předsednictví bylo pro tlumočnický s češtinou novou zkušeností, a to na jedné straně pro tlumočnický pracující v DG SCIC, neboť během předsednictví tlumočili nezvykle velké množství projevů z češtiny do svého aktivního cizího jazyka, a na straně druhé pro některé z tlumočnicků najatých přes agenturu Artlingua, pro které bylo předsednictví prvním setkáním s prací v evropských institucích. Nepovažujeme tento fakt za nedostatek kvalifikace tlumočnicků pro práci v evropských institucích, neboť delegáti vyjádřili ve většině případů s tlumočením spokojenost, a je tedy možné o tlumočení během českého předsednictví prohlásit, že splnilo svůj cíl, zajistilo komunikaci mezi řečníky a posluchači. Pro všechny tlumočnický pak české předsednictví znamenalo větší intenzitu práce.

Ukázalo se, že spolupráce mezi řečníky a tlumočníky při předsednictví byla z pohledu tlumočnicků často nedostatečná. Delegáti předsedající jednáním dodávali materiály pro přípravu k tlumočení v nedostatečné míře či na poslední chvíli, a to, jak se domníváme, je potřeba do budoucna zlepšit. Je třeba, aby si delegáti více uvědomovali, jaký význam má pro tlumočnicka příprava před tlumočením, a že je v zájmu řečníka, aby tlumočnick předal jeho sdělení v pořádku. Delegáti by také měli být na dodávání materiálů více upozorňováni ze strany organizátorů konferencí. Samozřejmě nelze podkladové materiály k projevům zajistit vždy, ale praxe, kdy delegát přečte svůj předem připravený příspěvek bez toho, aby o něm předem informoval tlumočnicky, by měla do budoucna z takto významných mezinárodních setkání vymizet. Domníváme se, že by ke změně chování organizátorů a řečníků mohly přispět i tlumočnické agentury a tlumočnické organizace, a to dodáváním konkrétních pravidel pro tlumočené akce svým klientům. Tato pravidla by měla obsahovat popis pracovních podmínek, které je nutné tlumočnickům zajistit, aby mohli podat kvalitní tlumočnické služby. Je třeba, aby si všichni účastníci tlumočených interakcí uvědomili, že v profesi, jejímž hlavním cílem je zprostředkování komunikace mezi řečníkem a posluchači, musí fungovat komunikace mezi tlumočnickem a řečníkem. Tento problém by měl být řešen v rámci celé společnosti, která by si měla lépe uvědomovat důležitou roli tlumočnicka v moderní době.

Pohled delegátů na druhé straně ukázal, že největším problémem tlumočení během předsednictví byla neznalost odborné terminologie na straně tlumočnicků. Zlepšení spolupráce mezi řečníkem a tlumočnickem by jistě vedla i ke snazšímu překonání terminologických překážek. Je však také možné vyslovit doporučení, aby se tlumočnicki specializovali ve své profesionální praxi na určité odborné oblasti, jež by terminologicky naprosto ovládali. Toto doporučení by mohlo být zohledněno také ve vzdělávacích programech zaměřených na výuku tlumočení.

Další dílčí závěr naší práce vyplývá z konstatování, že podkladové materiály bývají v mnoha oblastech dostupné jen v angličtině, ale tlumočníci, i když angličtina není jejich pracovním jazykem, by měli být schopni takové materiály ve své přípravě používat, a tedy být schopni v angličtině alespoň číst. V kontextu evropských institucí je znalost angličtiny podle našich závěrů naprosto nezbytná.

Stejně tak, jako bylo předsednictví novou zkušeností pro Českou republiku a pro tlumočnický s češtinou, byla tato práce naší první zkušeností s tímto druhem výzkumu. Považujeme ji za možné východisko pro další podobný výzkum, pro nějž navrhuje zaměření na jednotlivé konkrétní fáze komunikačního procesu, zmíněné v našem šetření.

Další výzkum při událostech podobného rozsahu, jakou je předsednictví v Radě EU, by měl v ideálním případě být týmovou prací, a zajistit tak větší možnost distribuce dotazníků přímo na konkrétních jednáních. K tomu by mohlo dojít například i při dalším českém předsednictví (nejdříve po roce 2020).

Doufáme, že naše závěry a doporučení budou přínosná pro budoucí účastníky podobného typu interakcí při událostech podobných českému předsednictví, a to jak na straně uživatelů tlumočení, tak na straně tlumočnicků, a že poslouží také jako zdroj informací pro studenty, kteří se připravují na profesi konferenčního tlumočnicka.

6. Shrnutí

Česká republika předsedala v první polovině roku 2009 Radě Evropské unie. Všechna jednání v rámci této instituce byla řízena českými delegáty. Češi předsedali setkáním ministrů i jednáním pracovních skupin, a to poprvé v historii. Tento úkol tak znamenal pro náš stát naprosto novou zkušenost, a byl proto výzvou nejen v oblasti politické, ale také po stránce organizační. Diplomová práce představila předsednictví v Radě Evropské unie v kontextu fungování Evropských institucí a ukázala na šíři mezinárodních jednání, která tato šestiměsíční událost pro předsednickou zemi přináší.

Cílem práce bylo zjistit, jaké výzvy přineslo české předsednictví tlumočnickům s češtinou, která se na šest měsíců stala jedním z hlavních jazyků komunikace mezi evropskými delegáty. V Bruselu a částečně také na území České republiky zajišťovalo tlumočení Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise (DG SCIC), pro jednání na pracovní úrovni na území ČR pak poskytovala tlumočnická a překladatelská agentura Artlingua.

Provedli jsme dotazníkové šetření mezi tlumočnický a delegáty s cílem zjistit, jak tyto aktéři jednání v Radě tlumočení během předsednictví hodnotili. Respondenty jsme dělili do šesti skupin. Mezi tlumočnický jsme rozlišili tlumočnický agentury Artlingua, tlumočnický DG SCIC s češtinou mateřským jazykem a tlumočnický DG SCIC s češtinou jako pracovním jazykem C. Mezi delegáty jsme rozlišili delegáty české, delegáty zahraniční a delegáty předsedající pracovním skupinám, kteří se tlumočené interakce účastnili i v rolích řečníků. Kvantitativní a kvalitativní analýza získaných dat tvoří hlavní část této práce. Porovnali jsme v ní hodnocení tlumočení z pohledu jednotlivých skupin

tlumočnicků a z pohledu jednotlivých skupin delegátů, a porovnali jsme také, jak tito aktéři vzájemně hodnotili své projevy.

Zkonstatovali jsme například, že delegáti hodnotili tlumočení během předsednictví jako spíše kvalitní, a že nejčastějším problémem při tlumočení byla z jejich pohledu malá znalost terminologie na straně tlumočnicků. Tlumočníci naopak vyjádřili nespokojenost s mírou spolupráce ze strany delegátů.

Na základě analýzy získaných dat jsme formulovali závěry a doporučení pro řečníky a tlumočníky do budoucna. Považujeme například za nezbytné, aby tlumočníci účastníci se tohoto typu interakcí ovládali angličtinu, neboť se jedná o jazyk odborného diskurzu a mnoho materiálů nutných k přípravě na jednání je dostupných pouze anglicky. Řečníci i všichni delegáti obecně by dále, podle našich závěrů, měli ve vlastním zájmu více s tlumočníky spolupracovat. Měli by si více uvědomovat, jak významnou roli mají tlumočníci v dnešní moderní době, a měli by také mít větší respekt k jejich roli v rámci konkrétní interakce.

Považujeme předkládanou práci za možné východisko pro další výzkum a doufáme, že informace v ní obsažené, budou přínosné pro studenty, kteří se na profesi konferenčního tlumočníka teprve připravují.

7. Résumé

La République tchèque a présidé l'Union Européenne entre janvier et juin 2009. Toutes les réunions qui ont eu lieu dans le cadre du Conseil de l'UE, celles entre les ministres des pays membres et celles des groupes de travail, ont été dirigées par des Tchèques. Pour notre pays, ce semestre a représenté un enjeu exceptionnel au plan diplomatique et organisationnel.

Le présent travail s'est fixé pour objectif de rechercher quels furent les principaux défis de la présidence tchèque pour les interprètes qui ont assuré l'interprétation depuis et vers le tchèque, langue qui a servi au cours de ces six mois de langue d'interconnection entre les délégués européens. Les interprètes ont constitué un maillon essentiel à la réussite de la tâche de la présidence.

A Bruxelles, l'interprétation a été assurée par les interprètes de langue tchèque de la Direction générale de l'interprétation de la Commission européenne (DG SCIC). Sur le territoire tchèque, l'interprétation d'une grande partie des réunions de moindre niveau a été assurée par l'agence d'interprétation Artlingua.

Nous avons utilisé des questionnaires pour demander aux interprètes quelle fut leur expérience pendant la présidence. Nous avons également demandé aux délégués et aux présidents des groupes de travail quelle fut leur expérience avec les services d'interprétation. Nous avons soumis les résultats à une analyse qualitative et quantitative. Les points de vue des délégués ont été comparés à ceux des interprètes. Nous avons aussi comparé les points de vue des interprètes d'Artlingua avec ceux du SCIC, ainsi que les points de vue des délégués tchèques avec ceux des délégués étrangers.

Nous avons constaté que les services fournis par les interprètes pendant la présidence furent de grande qualité, car les délégués ont exprimé leur satisfaction quant à

l'interprétation. Le problème le plus récurrent des interprètes, selon les délégués, fut les termes spécifiques des sujets spécialisés. En revanche, selon les interprètes, les délégués n'ont pas souvent su coopérer avec l'interprète.

En guise de conclusion du présent travail, nous formulons certaines suggestions (liste non exhaustive): Tous les interprètes travaillant pour les institutions européennes devraient dominer l'anglais, au moins en ce qui concerne sa compréhension, parce que les matériaux relatifs aux discours prononcés ne sont très souvent disponibles qu'en anglais. De plus, les délégués s'expriment souvent dans une langue qui n'est pas leur langue maternelle et les interprètes devraient savoir faire face à ce cas de figure qu'il faut aborder dès leur formation à ce métier. Par ailleurs, les délégués devraient, dans leur propre intérêt, reconnaître et valoriser davantage le travail de l'interprète et son rôle dans la société. Cette attitude évoluera seulement si la société dans son ensemble se rend compte de l'importante mission qui est celle des interprètes dans notre société moderne. Nous insistons également sur la nécessité pour l'interprète de se spécialiser ainsi que de mieux former et sensibiliser tous les acteurs qui participent à l'interaction rendue possible par l'interprétation dans les réunions internationales.

Nous considérons le présent travail comme une base de départ pour de futures recherches plus approfondies et nous espérons qu'il sera utile aux jeunes étudiants interprètes qui se préparent à cette profession pleine de défis.

8. Summary

Between January and June 2009, the Czech Republic assumed the rotating presidency of the European Union. All the meetings within the EU framework, of the ministers of the member states and of the work groups were led by Czechs. This semester represented an exceptional challenge in diplomatic and organizational terms.

The present report concentrated on the objective of responding to the question: What were the greatest challenges faced by the interpreters who performed interpretation services from and to Czech? Because Czech was the language which served as the bridge between European delegates to the Czech presidency, the interpreters were an important link for the success of all the meetings.

In Brussels, interpreting services were provided by Czech language interpreters belonging to DG SCIC and in the Czech Republic interpreting services were rendered at lower level meetings by a Czech provider of interpreting services, Artlingua.

For this report we have used surveys to ascertain the interpreters' opinions with regard to their interpretation service experience during the Czech presidency, as well as to ascertain the delegates' opinions about the interpreting services rendered. Likewise, we compared the opinions of the Czech delegates with those of the foreign delegates.

We replied that the services rendered by the interpreters during the presidency were of high quality in light of the fact that the delegates and working committee leaders expressed their satisfaction with them. According to the delegates, the most common problem was the interpreters' understanding of specific technical terms. At the same time, the biggest problem according to the interpreters was that the delegates did not adequately cooperate with the interpreters. The report's conclusion is to express some suggestions including the

following: All the interpreters providing services for European bodies should be fluent in English, at the very least they should possess a high level of comprehension because the majority of materials in this type of meeting are in this language. Besides, in light of the fact the delegates often substitute their mother tongue for English in a majority of cases, doing it to the detriment of comprehensibility, interpreters must be able to cope with this reality. On the other hand delegates should in their own interest recognize and prize more frequently the work of interpreters and the role that they play in the delegate's success. This attitude can only be modified if society as a whole is aware of the important role of the interpreter in the modern era. Likewise we suggest the necessity of interpreting specialization in specified areas. And we are in favor of being better qualified and sensibility of all participants in international conferences. We consider this report to be a basis for deeper future investigations that will have to be undertaken to verify the quality of our interpreters. We hope that the results of this report will be useful to young students of interpretation who are preparing for this profession which is filled with challenges.

9. Bibliografie

BAŇOUCH, H. (2000). Goffman, Erving: Všichni hrajeme divadlo: sebe prezentace v každodenním životě, in: *Sociální studia* 5, Praha: Nakladatelství studia Ypsilon.

ČEŇKOVÁ, I. (1988). *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*, Praha: AUC Monographia XCIX.

ČEŇKOVÁ, I. (1998) Quality of Interpreting – a binding or a Liberating Factor?, in: Beylard-Ozeroff, A., Králová, J., Moser-Mercer, B. (eds.) *Transalor Strategies and Creativity*. Selected Papers from the 9th International Conference on Translation and Interpreting, Prague, September 1995.

ČEŇKOVÁ, I. ET AL. (2001). *Teorie a didaktika tlumočení I*, Praha: Ústav translatologie FF UK.

CHIARO, D. – NOCELLA, G. (2005). Looking quality research in the eye: Are we beholding the splinter and ignorin the beam?, in: *The Interpreters' Newsletter* 13, p. 167-199.

DILLINGER, M. (1994). Comprehension during Interpreting: What do Interpreters know that Bilinguals don't?, in Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap: Empirical research in simoultaneous interpretation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company.

DISMAN, M. (1990). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum: Praha.

ERASLAN GERCEK, S. (2008). “Cultural Mediator” or “Scrupulous Translator”? Revisiting Role, Context and Culture in Consecutive Conference Interpreting, in Boulogne, P. (eds.) *Translation and Its Others*, Lovan: CETRA, Katolická univerzita v Lovani.

- FORTIS DE, CH. G.** (2007). Quelques réflexions sur les "langues B", dostupné na <http://interpreters.free.fr/language/langueBdefortis.pdf> (24.4.2010).
- GILE, D.** (1983). Aspects méthodologiques de l'évaluation de la qualité du travail en interprétation simultanée, in *Meta* 28/3, p. 236-243.
- GILE, D.** (1983). Les flux d'information dans les réunions interlinguistiques et l'interprétation de conférence, in: *Meta* 34/4, 649-660.
- GILE, D.** (1990). L'évaluation de la qualité de l'interprétation par les délégués: une étude de cas, in: *The Interpreters' Newsletter* 3, s. 66-71.
- GILE, D.** (1995). *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*. Lille : Presses universitaires de Lille (Presses du Septentrion).
- GILE, D.** (1998). Observational studies and experimental studies in the investigation of conference interpreting, in: *Target* 10/1, p. 69-93.
- GOFFMAN, E.** (1996). *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*, Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- GUTVIRTHOVÁ, J.** (2008). *Role tlumočnicka v azylovém řízení s čínsky hovořícími migranty*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: I. Čeňková.
- HORSKÁ, B.** (2005). *Tlumočení ve Španělsku (od teorie k didaktice, od didaktiky k praxi)*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: Š. Valverde.
- HUBÁČEK, J.** (1987): *Učebnice stylistiky*. Praha: SPN.
- JONES, R.** (1998). *Conference Interpreting Explained*, Manchester: St. Jerome Publishing.
- KAHANE, E.** (2000). Thoughts on Quality of Interpretation, in: *Communicate*, dostupné na <http://aiic.net/ViewPage.cfm/page197.htm>.

KANIOK, P. (2008). *Předsednictví Rady EU: Příběh půlstoletí*, Brno: Mezinárodní politologický ústav MU.

KARLAS, J. (2008). *Jak předsedat Evropské unii? Návrh priorit předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

KODYM, J. (2006). *Zkušenosti se simultánním tlumočením do jazyka B v institucích EU*, Praha: FF UK diplomová práce, vedoucí práce: I. Čenková.

KOPCZYNSKI, A. (1994). Quality in Conference Interpreting: Some Pragmatic Problems, in Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.) *Bridging the Gap: Empirical research in simultaneous interpretation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing company.

KOS, P. (2009). České předsednictví z pohledu informatika, Stálé zastoupení ČR při EU, prezentace, dostupné na si.vse.cz/archive/.../2009/ceske-predsednictvi-z-pohledu-informatika.pdf (1.11.2009).

KURZ, I. (2001). Conference interpreting : Quality in the ears of the user, in *Meta* 46/2, p. 394-409.

KURZ, I. (1993). Conference Interpretation: Expectations of different user groups, in: *The Interpreter's Newsletter* 5, s. 13 – 21.

MAŠEK, M. (2003). Interakce vztahy vazby, dostupné na sociologie.unas.cz/2003_2004/Interakce_vztahy_vazby.doc (13.4.2010).

MOSER-MERCER, B. (2008). Construct-ing quality, in: *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.

NAKONEČNÝ, M. (1995). *Psychologie osobnosti*, Praha: Academia.

PITROVÁ, L. – FRANCOVÁ, J. ET AL. (2008). *Když se řekne Lisabonská smlouva...*, Odbor informování o evropských záležitostech, Úřad vlády České republiky.

PITROVÁ, M. (2002). *Institucionální struktura Evropské unie: vliv integračních paradigmat na výstavbu institucí*, Brno: Nauma.

PITROVÁ, M. - KANIOK, P. (2005). Institut předsednictví Evropské unie, in: *Mezinárodní vztahy 3/2005*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 5-23.

PÖCHHACKER, F. (2001). Quality Assessment in Conference and Community Interpreting, in *Meta* 46/2, p. 411-423.

PÖCHHACKER, F. (2004). *Introducing interpreting studies*, London, New York: Toutledge.

PÖCHHACKER, F. (2005). Quality research revisited, in: *The Interpreters' Newsletter* 13, dostupné na www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/2477/1/09.pdf (13.9.2009).

PŘENOSIL, J. - KÖNIG, P. - LACINA, L. (2007). *Učebnice evropské integrace*, Brno: Barrister & Principal.

RICCARDI, A. (2002). Interpreting research. Descriptive aspects and methodological proposals, in: Garzone, G. and Viezzi, M. (eds.) *Interpreting in the 21st Century. Challenges and opportunities*, Philadelphia: John Benjamins.

SELESKOVITCH, D. (1968). *L'interprète dans les conférences internationales, problèmes de langage et de communication*, Paris: Minard.

STRÁDALOVÁ, J. - KUBÁTOVÁ, K. (1992). *Vybrané kapitoly ze statistiky I.*, Praha: Karolinum.

STROUHAL, M. (2000). Rada EU – složení a kompetence, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, dostupné na http://www.europeum.org/disp_article.php?aid=290 (13.12.2009).

TALLBERG, J. (2001). Responsabilité sans Pouvoir? The Agenda Shaping Powers of the EU Council Presidency, dostupné na www.svet.lu.se/Projekt/Presidency/Agendashaping.pdf (9.7.2009).

TORIKAI, K. (2009). *Voices of the Invisible Presence: Diplomatic Interpreters in Post-World War II Japan*. Philadelphia: John Benjamin Publishing.

TŮMOVÁ, E. (2002). *Role tlumočníka v interkulturní skupině*, Praha: ÚTRL FF UK rigorózní práce.

VUORIKOSKI, A.-R. (2004). *A voice of its Citizens or a Modern Tower of Babel? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament*, University of Tampere: disertační práce.

WEISS, T. ET AL. (2008). *Předsednictví České republiky v Radě EU*, Praha: Institut pro strukturální politiku, o.p.s.

ZWISCHENBERGER, C. - PÖCHHACKER, F. - KURZ, I. (2008). Quality and Role: The Professionals' View, *Communicate*, dostupné na <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page3044> (9.7.2009)

Internetové zdroje:

Sektorové priority českého předsednictví EU 2009, Úřad vlády ČR, dostupné na www.czso.cz/csu/.../i/...priority_ceskeho...eu_2009/.../sektorove_priority.pdf (28.8.2009).

Shrnutí působnosti centrálního koordinačního týmu, Úřad vlády ČR: tisková zpráva, dostupné na www.eu2009.cz/scripts/file.php?id=61221&down=yes (13.8.2009).

Stručná historie, dostupné na http://scic.ec.europa.eu/europa/jcms/c_5206/strucna-historie (24.4.2010).

10. Přílohy

- Příloha I.*** – Dotazník pro tlumočníky Artlingua
Příloha II. – Dotazník pro tlumočníky SCIC
Příloha III. – Dotazník pro české delegáty
Příloha IV. – Dotazník pro zahraniční delegáty
Příloha V. – Dotazník pro předsedající delegáty
Příloha VI. – Report – statistické vyhodnocení dotazníků (delegáti)
Příloha VII. – Report2 – statistické vyhodnocení dotazníků (tlumočníci)
Příloha VIII. – Analýza dotazníků čeští delegáti
Příloha IX. – Analýza dotazníků zahraniční delegáti
Příloha X. – Analýza dotazníků předsedající delegáti
Příloha XI. – Analýza dotazníků Artlingua
Příloha XII. – Analýza dotazníků SCIC
Příloha XIII. – Analýza dotazníků SCIC čeština C
Příloha XIV. – Komentáře z otevřených otázek v tabulkách
Příloha XV. – Souhrnná tabulka SCIC (zdroj: Úřad vlády)
Příloha XVI. – Souhrnná tabulka Artlingua (zdroj: Úřad vlády)
Příloha XVII. – Meetings with interpretation - Information for the Presidency
Příloha XVIII. – DG INTERPRETATION (SCIC) - CONDITIONS FOR THE SUPPLY
OF INTERPRETING SERVICES
Pozn.: Přílohy VI.-XVIII. na CD.